

COMMISSIONER FOR HUMAN RIGHTS
COMMISSAIRE AUX DROITS DE L'HOMME

Στρασβούργο, 16 Απριλίου 2013

CommDH(2013)6
Πρωτότυπη γλώσσα έκδοσης: Αγγλική

ΕΚΘΕΣΗ

του Νιλς Μούιζνιεκς
Επιτρόπου του Συμβουλίου της Ευρώπης
για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου
Μετά την επίσκεψή του στην Ελλάδα
από τις 28 Ιανουαρίου έως την 1^η Φεβρουαρίου 2013

Περίληψη

Ο Επίτροπος Νιλς Μούιζνικς και η αντιπροσωπεία του επισκέφθηκαν την Ελλάδα από τις 28 Ιανουαρίου έως την 1^η Φεβρουαρίου 2013. Κατά τη διάρκεια της επίσκεψης αυτής ο Επίτροπος είχε συζητήσεις με κρατικές αρχές και με μη κυβερνητικούς, εθνικούς και διεθνείς οργανισμούς. Η παρούσα έκθεση εστιάζει στα ακόλουθα ζητήματα δικαιωμάτων του ανθρώπου:

I. Μισαλλοδοξία και εγκλήματα μίσους στην Ελλάδα - η ανάγκη για επείγουσα δράση

Ο Επίτροπος είναι ιδιαίτερα ανήσυχος λόγω της αύξησης των ρατσιστικών και άλλων εγκλημάτων μίσους στην Ελλάδα, που έχουν στόχο κυρίως μετανάστες και συνιστούν σοβαρή απειλή για το κράτος δικαίου και τη δημοκρατία. Αρκετές από τις καταγεγραμμένες επιθέσεις έχουν συνδεθεί με μέλη ή υποστηρικτές, περιλαμβανομένων και βουλευτών, του νεοναζιστικού πολιτικού κόμματος "Χρυσή Αυγή" που εισήλθε στη βουλή τον Ιούνιο 2012. Αν και χαιρετίζει την υιοθέτηση από τις ελληνικές αρχές νέων μέτρων για την καταπολέμηση της ρατσιστικής βίας, ο Επίτροπος λυπάται για το γεγονός ότι η ρητορική που στιγματίζει μετανάστες χρησιμοποιείται ευρέως στην ελληνική πολιτική και τα μέτρα ελέγχου της μετανάστευσης οδήγησαν σε μεγαλύτερο στιγματισμό των μεταναστών. Ο Επίτροπος καλεί τις αρχές να καταδικάσουν σθεναρά και απερίφραστα όλες τις περιπτώσεις ομιλιών και εγκλημάτων μίσους. Τα πολιτικά κόμματα και η βουλή ειδικότερα θα πρέπει να υιοθετήσουν αυτορρυθμιστικά μέτρα για να καταπολεμήσουν αποτελεσματικά και να κυρώσουν τη μισαλλοδοξία και τις ομιλίες μίσους από την πλευρά των πολιτικών. Θα πρέπει επίσης να γίνουν εκτεταμένες και συστηματικές αντιρατσιστικές εκστρατείες και εκστρατείες για την ευαισθητοποίηση του κοινού ως προς τα δικαιώματα του ανθρώπου, με στόχο κυρίως τους νέους και τα σχολεία. Η ολοκλήρωση και η εφαρμογή ενός εθνικού σχεδίου δράσης για τα δικαιώματα του ανθρώπου που προβλέπεται από τις αρχές μπορεί να παίξει καταλυτικό ρόλο εν προκειμένω. Οι αρχές καλούνται να σχεδιάσουν και να εφαρμόσουν μέτρα για τη βελτίωση της ενσωμάτωσης των μεταναστών καθώς και διαπολιτισμικό διάλογο, χρησιμοποιώντας επιτυχημένες υπάρχουσες δομές όπως το Συμβούλιο Ένταξης Μεταναστών του Δήμου Αθηναίων. Στο πλαίσιο αυτό, σημειώνεται η ιδιαίτερα μακρά καθυστέρηση της κατασκευής μουσουλμανικού τεμένους και μουσουλμανικού νεκροταφείου στην Αθήνα. Τέλος, ο Επίτροπος εκφράζει την ανησυχία του για την προβλεπόμενη περιοριστική αλλαγή του νόμου που αφορά την πολιτογράφηση των παιδιών μεταναστών μακροχρόνιας διαμονής και την πολιτική συμμετοχή των μεταναστών μακροχρόνιας διαμονής σε τοπικό επίπεδο και ζητάει από την Ελλάδα να προσχωρήσει στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση του 1997 για την Ιθαγένεια και την Ευρωπαϊκή Σύμβαση του 1992 για τη Συμμετοχή των Αλλοδαπών στη Δημόσια Ζωή σε Τοπικό Επίπεδο και να βασιστεί στα πρότυπα αυτών των συμβάσεων που αφορούν τα δικαιώματα του ανθρώπου.

II. Καταπολέμηση της ατιμωρησίας των δραστών εγκλημάτων μίσους. Προστασία και πρόσβαση των θυμάτων στη δικαιοσύνη

Ο Επίτροπος καλεί τις ελληνικές αρχές να βρίσκονται σε ιδιαίτερη επαγρύπνηση και να χρησιμοποιήσουν όλα τα διαθέσιμα μέσα για να καταπολεμήσουν κάθε μορφή ομιλίας και εγκλήματος μίσους και να δώσουν ένα τέλος στην ατιμωρησία αυτών των ποινικών αδικημάτων. Η διεθνής νομοθεσία, ειδικά η Διεθνής Σύμβαση για την Κατάργηση Κάθε Μορφής Φυλετικών Διακρίσεων και η Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, που έχουν επικυρωθεί και έχουν υπερνομοθετική ισχύ στην Ελλάδα, κάνουν δυνατή την επιβολή αποτρεπτικών, ποινικών και άλλων κυρώσεων και περιορισμών στις δραστηριότητες ατόμων που υποστηρίζουν και εμπλέκονται σε υποθέσεις ρατσιστικών και άλλων εγκλημάτων μίσους. Το ίδιο ισχύει και για τέτοιου είδους δραστηριότητες πολιτικών οργανώσεων, περιλαμβανομένων και κομμάτων όπως η νεοναζιστική "Χρυσή Αυγή", στις οποίες είναι δυνατό να επιβληθούν αποτελεσματικές κυρώσεις ή απαγόρευση, εάν χρειάζεται. Η ελληνική νομοθεσία, παρόλο που δεν έχει εφαρμοστεί επαρκώς ή δεν έχει εφαρμοστεί καθόλου ως τώρα, έχει τη δυνατότητα να καταστεί και να αποτρέψει εκδηλώσεις ρατσιστικών και άλλων μορφών διάκρισης από άτομα και πολιτικές οργανώσεις. Ο

Επίτροπος προτρέπει τις αρχές να επιταχύνουν τον εκσυγχρονισμό της εθνικής αντιρατσιστικής νομοθεσίας, να παρέχουν συστηματική, συνεχή εκπαίδευση και ευαισθητοποίηση για τη νομοθεσία και την πράξη κατά των διακρίσεων σε όλους τους αστυνομικούς και τα μέλη της ακτοφυλακής, εισαγγελείς και δικαστές. Αναφορικά με την πρόσβαση των θυμάτων στη δικαιοσύνη και το ζήτημα των αποτελεσματικών ένδικων μέσων, συστήνεται στις αρχές να αποκαταστήσουν τις μακροχρόνιες, σοβαρές αδυναμίες που αφορούν εξαιρετικά χρονοβόρες δικαστικές διαδικασίες, κυρίως ενισχύοντας τους ανθρώπινους και υλικούς πόρους που διατίθενται σε εισαγγελείς και δικαστές. Η νεοσυσταθείσα υπηρεσία του εισαγγελέα κατά του ρατσισμού στην Αθήνα χρειάζεται ιδιαίτερη ενίσχυση και επέκταση σε άλλες περιοχές της χώρας, ώστε ο αντιρατσιστικός νόμος να εφαρμόζεται αποτελεσματικά σε ολόκληρη την επικράτεια. Τέλος, οι κρατικές αρχές καλούνται να προσεγγίσουν τα θύματα του ρατσισμού και άλλων εγκλημάτων μίσους και να ιδρύσουν συμβουλευτικά κέντρα κοντά στις περιοχές όπου κατοικούν, να εξαιρέσουν τα θύματα από την καταβολή παραβόλου υποβολής έγκλησης και να τους παρέχουν επαρκή νομική βοήθεια, εάν χρειάζεται, καθώς και υποστήριξη.

III. Ο ρόλος των αρχών επιβολής του νόμου στην καταπολέμηση των ρατσιστικών και άλλων εγκλημάτων μίσους

Ο Επίτροπος ανησυχεί ιδιαίτερα για τις συνεχιζόμενες αναφορές κακομεταχείρισης, περιλαμβανομένων βασανιστηρίων, που διαπράττουν όργανα επιβολής του νόμου κυρίως εναντίον μεταναστών και Ρομά. Ο Επίτροπος καλεί τις αρχές να διασφαλίσουν την πλήρη ευθυγράμμιση του ορισμού περί βασανιστηρίων που περιλαμβάνεται στον Ποινικό Κώδικα με αυτόν της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών κατά των Βασανιστηρίων και ότι οι καταγγελίες βασανιστηρίων διερευνώνται αποτελεσματικά και επιβάλλονται κυρώσεις. Η χρησιμοποίηση της πρακτικής του «εθνοτικού προφίλ» από την ελληνική αστυνομία είναι επίσης ένα θέμα που προκαλεί σοβαρή ανησυχία. Μαζί με τη σθεναρή και δημόσια καταδίκη όλων των περιστατικών κακοποίησης ή ανάρμοστης συμπεριφοράς από τα όργανα επιβολής του νόμου, ο Επίτροπος προτρέπει τις ελληνικές αρχές να εξαλείψουν τη θεσμική νοοτροπία της ατιμωρησίας και να καθιερώσουν έναν ανεξάρτητο και εύρυθμο μηχανισμό καταγγελιών που καλύπτει όλα τα όργανα επιβολής του νόμου, χρησιμοποιώντας την πείρα άλλων κρατών μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης. Τα όργανα επιβολής του νόμου που ενεργούν με ρατσιστικά κίνητρα ή εναντίον των δημοκρατικών αρχών πρέπει να τιμωρούνται και να απομακρύνονται από τη θέση τους. Επιπλέον, ο Επίτροπος τονίζει την ανάγκη να ενισχυθεί η δυνατότητα της αστυνομίας να ανταποκρίνεται κατάλληλα σε περιστατικά ρατσιστικών και άλλων εγκλημάτων μίσους, ιδιαίτερα δε να εξετάζει και να καταγράφει όλα τα στοιχεία που σχετίζονται με τα κίνητρα εγκλημάτων μίσους. Οι 70 νεοσυσταθείσες αντιρατσιστικές μονάδες και η γραμμή επικοινωνίας για την αναφορά περιστατικών ρατσισμού είναι ένα θετικό βήμα. Ωστόσο, οι μονάδες αυτές θα πρέπει να επανδρωθούν κατάλληλα και το προσωπικό τους, το οποίο θα πρέπει να περιλαμβάνει άτομα που γνωρίζουν τις γλώσσες που μιλούν οι καταγγέλλοντες, θα πρέπει να εκπαιδεύεται συστηματικά και επαρκώς πάνω στα δικαιώματα του ανθρώπου και στη δράση κατά των διακρίσεων. Επιπλέον, οι αρχές καλούνται να επεκτείνουν το πεδίο δράσης των μονάδων αυτών για να συμπεριλάβουν όλες τις μορφές εγκλημάτων μίσους.

IV. Νόμος και πράξη στους τομείς του ασύλου και της μετανάστευσης – ορισμένες σημαντικές αδυναμίες που πρέπει να αντιμετωπιστούν

Ο Επίτροπος χαιρετίζει τα μέτρα που έχουν λάβει οι αρχές από το 2011 με στόχο την αναδόμηση του εθνικού συστήματος ασύλου. Ωστόσο, ο Επίτροπος εξακολουθεί να ανησυχεί σοβαρά για τα εμμένοντα κενά στη νομοθεσία και την πράξη, τα οποία επηρεάζουν αρνητικά τα ανθρώπινα δικαιώματα των μεταναστών, συμπεριλαμβανομένων των αιτούντων άσυλο και των προσφύγων, και αυξάνουν την ευπάθειά τους κυρίως σε ρατσιστικά εγκλήματα. Μεταξύ των κενών αυτών, επισημαίνει την εξαιρετικά ανεπαρκή υποδομή υποδοχής αιτούντων άσυλο στην Ελλάδα, το ιδιαίτερω δυσλειτουργικό σύστημα για την καταχώρηση αιτήσεων ασύλου στην αστυνομική διεύθυνση αλλοδαπών της Αθήνας και την πολιτική της συστηματικής και παρατεταμένης κράτησης παράτυπων μεταναστών, συχνά σε ακατάλληλες συνθήκες. Προτρέπει τις αρχές να θέσουν τέρμα στη δαπανηρή και σε μεγάλο βαθμό αναποτελεσματική πολιτική της κράτησης

μεταναστών και να προβλέψουν την παροχή δυνατών εναλλακτικών λύσεων στη νομοθεσία και στην πράξη, χρησιμοποιώντας την πείρα άλλων ευρωπαϊκών χωρών. Ταυτόχρονα, τονίζεται η ανάγκη να διασφαλίσει η Ελλάδα ότι όλοι οι μετανάστες που είναι υπό κράτηση έχουν κατάλληλη πρόσβαση σε υγειονομική περίθαλψη. Ειδικές ΜΚΟ μπορούν να παίξουν πολύτιμο ρόλο στον τομέα αυτό. Ο Επίτροπος καλεί επίσης τις αρχές να παρέχουν αποτελεσματική προστασία στους ασυνόδευτους ανήλικους μετανάστες, που συχνά αφήνονται χωρίς καμία υποστήριξη και είναι εξαιρετικά ευάλωτοι στη ρατσιστική βία και σε διάφορες μορφές εκμετάλλευσης. Θα πρέπει να δοθεί προτεραιότητα στην πρόσβαση σε ένα αποτελεσματικό σύστημα επιτροπείας και σε κατάλληλους μηχανισμούς προστασίας των παιδιών.

Η έκθεση περιέχει τα συμπεράσματα και τις συστάσεις του Επιτρόπου προς τις ελληνικές αρχές και δημοσιεύεται στον ιστότοπο του Επιτρόπου, μαζί με τα σχόλια των αρχών.

Εισαγωγή

1. Η παρούσα έκθεση έπεται της επίσκεψης του Επιτρόπου του Συμβουλίου της Ευρώπης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου στην Ελλάδα (εφεξής «ο Επίτροπος») από τις 28 Ιανουαρίου έως την 1^η Φεβρουαρίου 2013.¹ Η επίσκεψη επικεντρώθηκε στην προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου στο πλαίσιο μιας ιδιαίτερα μεγάλης αύξησης των εκδηλώσεων μισαλλοδοξίας και ρατσιστικών και άλλων εγκλημάτων μίσους στη χώρα, για την οποία ο Επίτροπος είχε εκφράσει δημοσίως την έντονη ανησυχία του.²
2. Κατά τη διάρκεια της επίσκεψής του στην Ελλάδα, ο Επίτροπος είχε συζητήσεις με τις εθνικές αρχές, περιλαμβανομένων του Υπουργού Δημοσίας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη, του Νικόλαου Δένδια, του Υπουργού Δικαιοσύνης, του Αντώνιου Ρουπακιάτη, του Αναπληρωτή Υπουργού Εξωτερικών, του Κωνσταντίνου Τσιάρα, του Υπαρχηγού της Ελληνικής Αστυνομίας, του Αδαμάντιου Σταματάκη και άλλων αντιπροσώπων της αστυνομίας και της ακτοφυλακής. Είχε επίσης συζητήσεις με Έλληνες βουλευτές στη βουλή, με τον Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου, κ. Ιωάννη Τέντε, και τον Αντιεισαγγελέα, κ. Δημήτριο Δασούλα, καθώς και με τον Αντιεισαγγελέα Πρωτοδικών που είναι υπεύθυνος για θέματα ρατσισμού, κ. Νικόλαο Ορνεράκη και την Πρόεδρο, κα Βασιλική Θάνου-Χριστοφίλου και μέλη της Εθνικής Ένωσης Δικαστών και Εισαγγελέων. Επίσης, ο Επίτροπος συναντήθηκε με τον Δήμαρχο Αθηνών, κ. Γιώργο Καμίνη και μέλη του Δημοτικού Συμβουλίου Ένταξης Μεταναστών της Αθήνας, καθώς και με τη Συνήγορο του Πολίτη, κα Καλλιόπη Σπανού, τον Πρόεδρο της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, κ. Κωστή Παπαϊωάννου και με άλλα μέλη της Επιτροπής, μέλη του προσωπικού του Γραφείου της Ύπατης Αρμοστείας των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες στην Αθήνα και μη κυβερνητικές οργανώσεις.
3. Στα πλαίσια της επίσκεψής του, ο Επίτροπος συμμετείχε επίσης στην εκδήλωση μνήμης του Ολοκαυτώματος με τίτλο «Η Ιστορία διδάσκει;» που οργανώθηκε από την Ισραηλιτική Κοινότητα Αθηνών στις 28 Ιανουαρίου. Κατά την ομιλία του, ο Επίτροπος τόνισε την ιδιαίτερη σημασία της μνήμης του Ολοκαυτώματος σε μια χώρα που ο λαός της υπέφερε ιδιαίτερα από τον Ναζισμό και που τώρα έρχεται αντιμέτωπη με την άνοδο του νεοναζισμού και την αύξηση της μισαλλοδοξίας και του ρατσισμού, ενώ τόνισε την ανάγκη για αποφασιστική δράση από το κράτος και την κοινωνία των πολιτών.
4. Ο Επίτροπος επισκέφθηκε επίσης το αστυνομικό τμήμα του Αγίου Παντελεήμονα στην Αθήνα και το κεντρικό άλσος «Πεδίον του Άρεως» όπου συνάντησε και συζήτησε με αρκετούς άστεγους μετανάστες. Επίσης, είχε την ευκαιρία να επισκεφθεί την πολυκλινική των «Γιατρών του Κόσμου», στο κέντρο της Αθήνας και να συνομιλήσει με μέλη του προσωπικού της καθώς και με πέντε μετανάστες, στους οποίους είχε παρασχεθεί ιατρική περίθαλψη και υποστήριξη από την παραπάνω ΜΚΟ αφού είχαν υποστεί ρατσιστικές επιθέσεις.
5. Ο Επίτροπος θα ήθελε να ευχαριστήσει θερμά τις ελληνικές αρχές στο Στρασβούργο και την Αθήνα για τη βοήθειά τους στην οργάνωση της επίσκεψης και τη διευκόλυνση της ανεξάρτητης και ομαλής εκτέλεσής της. Εκφράζει επίσης τις ευχαριστίες του προς όλους τους συνομιλητές του για την προθυμία τους να μοιραστούν μαζί του τη γνώση και τις απόψεις τους. Με την ιδιότητά του ως ανεξάρτητου και αμερόληπτου θεσμού του Συμβουλίου της Ευρώπης, επιθυμεί να συνεχίσει τον ειλικρινή και εποικοδομητικό του διάλογο με τις ελληνικές αρχές και να συνδράμει στις προσπάθειές τους να ενισχύσουν ακόμη περισσότερο την αποτελεσματική προστασία των προτύπων του Συμβουλίου της Ευρώπης που αφορούν τα δικαιώματα του ανθρώπου.
6. Ο Επίτροπος γνωρίζει ότι η παρούσα αύξηση των εκδηλώσεων μισαλλοδοξίας και ρατσιστικής βίας λαμβάνει χώρα στην Ελλάδα σε ένα περιβάλλον που χαρακτηρίζεται από

¹ Κατά την επίσκεψή του, ο Επίτροπος συνοδεύεται από τον Αναπληρωτή Διευθυντή του Γραφείου του, κ. Νικόλαο Σιταρόπουλο και τη Σύμβουλό του, κα Françoise Kempf.

² Βλ., μεταξύ άλλων, τη συνέντευξη του Επιτρόπου στο Βήμα, 15 Ιουλίου 2012.

μια σφοδρή οικονομική και κοινωνική κρίση, που συνεχίζεται από το 2009. Τα σχέδια δραστηριότητας οικονομικής λιτότητας έχουν επηρεάσει αρνητικά τα πρότυπα ζωής και κοινωνικής ευημερίας στη χώρα. Τον Οκτώβριο του 2012, η ανεργία έφτασε στο 26,8% και η ανεργία στους νέους κορυφώθηκε στο 57,6%, τα υψηλότερα ποσοστά στην ΕΕ.³ Η κατάσταση αυτή φαίνεται να μεγεθύνει έντονα ένα ήδη υπάρχον πρόβλημα μισαλλοδοξίας και ρατσισμού στη χώρα.

7. Ο Επίτροπος αναγνωρίζει ότι πέρα από την τρέχουσα οικονομική κρίση, για αρκετά χρόνια η Ελλάδα αντιμετώπιζε μεγάλες εισροές μεταναστών, περιλαμβανομένων και αιτούντων άσυλο. Για την ακρίβεια, το δεύτερο τρίμηνο του 2012, 56% όλων των παράνομων διελεύσεων συνόρων που εντοπίστηκαν στην ΕΕ βρέθηκε να έχει γίνει στα χερσαία σύνορα ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία.⁴ Η κατάρρευση του ελληνικού συστήματος παροχής ασύλου οδήγησε στην αναστολή από ορισμένα ευρωπαϊκά κράτη των επιστροφών των αιτούντων άσυλο στην Ελλάδα σύμφωνα με τον «Κανονισμό του Δουβλίνου», κυρίως μετά την απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου το 2011 (εφεξής «το Δικαστήριο») στην υπόθεση *M.S.S. κατά Βελγίου και Ελλάδος*.
8. Οι μετανάστες, συμπεριλαμβανομένων των προσφύγων και των αιτούντων άσυλο, είναι τα κυριότερα θύματα της μισαλλοδοξίας και της ρατσιστικής βίας ως τώρα. Ο Επίτροπος θεωρεί ότι ο τρόπος αντιμετώπισης των μεταναστών και άλλων παρόμοιων ευπαθών κοινωνικών ομάδων από τα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης αποτελεί καθοριστικό κριτήριο της αποτελεσματικής τήρησης και του σεβασμού των θεμελιωδών αρχών των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Η αποτελεσματική προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αυτών των κοινωνικών ομάδων απαιτεί την ιδιαίτερη προσοχή του κράτους και συντονισμένη και αποφασιστική δράση όλων των αρμόδιων αρχών.
9. Η παρούσα έκθεση εστιάζει στα ακόλουθα συγκεκριμένα ζητήματα: μισαλλοδοξία και εγκλήματα μίσους στην Ελλάδα και η ανάγκη για επείγουσα δράση (ενότητα I), αντιμετώπιση της ατιμωρησίας των δραστών εγκλημάτων μίσους και προστασία και πρόσβαση των θυμάτων στη δικαιοσύνη (ενότητα II), ο ρόλος των οργάνων επιβολής του νόμου στην καταπολέμηση των ρατσιστικών και άλλων εγκλημάτων μίσους (ενότητα III) και ορισμένες σημαντικές αδυναμίες της ελληνικής νομοθεσίας και πράξης στους τομείς του ασύλου και της μετανάστευσης που πρέπει να αντιμετωπιστούν (ενότητα IV).

I. Μισαλλοδοξία και εγκλήματα μίσους στην Ελλάδα - η ανάγκη για επείγουσα δράση

1. Η αύξηση της μισαλλοδοξίας και των ρατσιστικών και άλλων εγκλημάτων μίσους⁵

10. Η ελληνική Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου κατέγραψε ήδη το 2001 αρκετές ανησυχητικές, βίαιες ξενοφοβικές εκδηλώσεις με στόχο μετανάστες στην Ελλάδα που τόνισαν την ανάγκη για το ελληνικό κράτος να ενισχύσει την αντιρατσιστική νομοθεσία και πρακτική.⁶ Οι διαστάσεις του προβλήματος έχουν αλλάξει δραματικά από τότε. Κατά τη διάρκεια της επίσκεψής του ο Επίτροπος ενημερώθηκε ότι από τον Οκτώβριο 2011 έως τον Δεκέμβριο 2012, πάνω από 200 περιστατικά ρατσιστικής βίας, κυρίως εναντίον μεταναστών, περιλαμβανομένων προσφύγων και αιτούντων άσυλο, καταγράφηκαν από το Δίκτυο

³ Βλ. Eurostat, Δελτίο τύπου 19/2013, 1 Φεβρουαρίου 2013.

⁴ FRONTEX, "FRAN Quarterly", Απρίλιος-Ιούνιος 2012, σελ.12.

⁵ Με βάση τη [Σύσταση Νο. R \(97\) 20](#) της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης για την "ομιλία μίσους", ο όρος έγκλημα μίσους μπορεί να θεωρηθεί ότι αντιστοιχεί σε ποινικά αδικήματα που προέρχονται από φυλετικό μίσος, ξενοφοβία, αντισημιτισμό ή άλλες μορφές μίσους που βασίζονται στη μισαλλοδοξία, συμπεριλαμβανομένων: μισαλλοδοξίας που εκφράζεται από επιθετικό εθνικισμό και εθνοκεντρισμό, διάκρισης και εχθρικότητας κατά μειονοτήτων, μεταναστών και ατόμων με μεταναστευτικό υπόβαθρο.

⁶ Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, "Κύρια ζητήματα φυλετικών διακρίσεων στην Ελλάδα", Έκθεση 2001, σελ. 201.

Καταγραφής Ρατσιστικής Βίας του οποίου ηγείται η Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες και η Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου. Τα περισσότερα από τα περιστατικά που καταγράφηκαν ανάμεσα στον Οκτώβριο 2011 και τον Σεπτέμβριο 2012 αντιστοιχούσαν σε βίαιες επιθέσεις και (σοβαρές) σωματικές βλάβες.⁷ Ο Επίτροπος συναντήθηκε με πέντε μετανάστες, θύματα ρατσιστικής βίας στις εγκαταστάσεις των «Γιατρών του Κόσμου», στην Αθήνα. Όλοι τους είχαν υποστεί (σοβαρές) σωματικές βλάβες στην Αθήνα και ήταν ιδιαίτερα τραυματισμένοι ψυχικά από τη βία που είχαν υποστεί.

11. Οι περισσότεροι από τους συνομιλητές του Επιτρόπου τόνισαν ότι οι αριθμοί που αναφέρθηκαν παραπάνω είναι μόνο η «κορυφή του παγόβουνου», δεδομένου ότι ένας μεγάλος αριθμός των θυμάτων είναι στην πραγματικότητα παράτυποι μετανάστες, αιτούντες άσυλο και πρόσφυγες που συχνά αποφεύγουν να επικοινωνήσουν με τις κρατικές αρχές. Τα μέλη του προσωπικού των «Γιατρών του Κόσμου» στην Αθήνα ενημέρωσαν τον Επίτροπο ότι δέχονται ένα έως έξι θύματα ρατσιστικής βίας για ιατρική περίθαλψη κάθε εβδομάδα. Παρόλες τις προσπάθειες που έγιναν πρόσφατα από τις αρχές για τη συλλογή δεδομένων για ρατσιστικά εγκλήματα (βλ. ενότητες I και II), επί του παρόντος δεν υπάρχουν εκτενή εθνικά στατιστικά δεδομένα.
12. Εκτός των μεταναστών, άλλες κοινωνικές ομάδες έχουν επίσης αποτελέσει στόχο ομιλιών μίσους και βίας, συγκεκριμένα Ρομά, μέλη της μουσουλμανικής μειονότητας τουρκικής εθνοτικής καταγωγής, λεσβιακά, ομοφυλόφιλα, αμφισεξουαλικά και διαφυλικά άτομα, και υποστηρικτές των δικαιωμάτων του ανθρώπου.
13. Ένα σημαντικό μερίδιο των επιθέσεων κατά μεταναστών που έχουν καταγγεληθεί έχουν συμβεί σε δημόσιους χώρους, κυρίως σε περιοχές όπου ζει μεγάλος αριθμός μεταναστών. Συχνά αναφέρεται ότι διαπράττονται από «περιπολίτες» μοτοσικλετιστών, ντυμένων στα μαύρα και με καλυμμένα πρόσωπα. Εκτός από τις επιθέσεις προς άτομα, έχουν επίσης αναφερθεί και επιθέσεις σε σπίτια όπου κατοικούν μετανάστες, καθώς και επιθέσεις σε θρησκευτικά και πολιτιστικά κέντρα και σε εγκαταστάσεις οργανισμών μεταναστών. Ο Επίτροπος ανησυχεί ιδιαίτερα από το γεγονός ότι ανάμεσα στους δράστες ρατσιστικής βίας, υπάρχει μεγάλος αριθμός νέων ατόμων, περιλαμβανομένων και ανηλίκων. Για παράδειγμα, στις 25 Ιανουαρίου 2013 αναφέρθηκε ότι οκτώ μαθητές (επτά από τους οποίους ηλικίας 16 έως 17 ετών) επιτέθηκαν σε κατάστημα στην πόλη της Λάρισας και τραυμάτισαν σοβαρά τους Πακιστανούς ιδιοκτήτες του καταστήματος ενώ φώναζαν ρατσιστικά συνθήματα.⁸
14. Ο Επίτροπος σημειώνει ότι ορισμένα από τα αδικήματα με ρατσιστικά κίνητρα που έχουν καταγγεληθεί έχουν αποδοθεί από τα θύματα σε μέλη ή υποστηρικτές της "Χρυσής Αυγής", ενός νεοναζιστικού πολιτικού κόμματος που κέρδισε 6,92% των ψήφων στις εθνικές εκλογές τον Ιούνιο 2012 και 18 έδρες στην Βουλή των Ελλήνων. Κατά τη διάρκεια της προεκλογικής εκστρατείας του 2012, το κόμμα αυτό έκανε εκτενή χρήση αντιμεταναστευτικών μηνυμάτων και οι επικεφαλής του κόμματος έχουν συχνά χρησιμοποιήσει ρατσιστικό, αντισημιτικό ή ομοφοβικό λόγο, ακόμη και εντός της Βουλής των Ελλήνων.
15. Τον Σεπτέμβριο 2012, ο Επίτροπος έλαβε μια λίστα υπογραφών από την Ελλάδα, την οποία είχαν υπογράψει πάνω από 18.000 άτομα, τα οποία θορυβημένα από την αύξηση της ρατσιστικής βίας ζητούσαν την παρέμβαση του Επιτρόπου και την αποτελεσματική έρευνα όλων των ρατσιστικών επιθέσεων, ειδικά εκείνων που σχετίζονται με τη "Χρυσή Αυγή".
16. Οι ρίζες της "Χρυσής Αυγής" χρονολογούνται από το Δεκέμβριο 1980 και την έκδοση ενός περιοδικού με τίτλο "Χρυσή Αυγή" που διαχειριζόταν ο Νικόλαος Μιχαλολιάκος (σημερινός αρχηγός του κόμματος) που είχε δεσμούς με την ηγεσία του στρατιωτικού καθεστώτος της περιόδου 1967-1974 και ο οποίος καταδικάστηκε λόγω της ανάμειξής του σε τρομοκρατικές

⁷ Βλ. τα πορίσματα που έχουν δημοσιοποιηθεί από το Δίκτυο στη διεύθυνση: <http://www.unhcr.gr/1againstracism/category/racist-violence-recording-network>.

⁸ *Migration News Sheet*, Φεβρουάριος 2013, σελ. 25.

εκρήξεις στην Αθήνα το 1978. Ορισμένα τεύχη του περιοδικού αυτού έφεραν τον υπότιτλο «Εθνικοσοσιαλιστικό περιοδικό» και περιείχαν πλήθος αναφορών και άρθρα για τον Αδόλφο Χίτλερ και τους συνεργάτες του.⁹ Ιδεολογικά έγγραφα στον σημερινό ιστότοπο του κόμματος καθιστούν σαφές το φανερό ρατσιστικό υπόβαθρο της "Χρυσής Αυγής", παρόμοιο με εκείνο του ναζισμού και του φασισμού.¹⁰

17. 17 βίαια περιστατικά, κυρίως εναντίον μεταναστών, που ενέπλεκαν μέλη της "Χρυσής Αυγής", περιλαμβανομένων και βουλευτών του κόμματος, καταγράφηκαν από την αστυνομία από τις αρχές Ιουνίου έως και τον Οκτώβριο 2012.¹¹ Λίγες μέρες πριν από την άφιξη του Επιτρόπου στην Ελλάδα, ένας Πακιστανός μετανάστης εργάτης στην Αθήνα μαχαιρώθηκε θανάσιμα από δύο άτομα, ένα από τα οποία όπως αποδείχτηκε αργότερα συνδεόταν με τη "Χρυσή Αυγή". Ο Επίτροπος παρατήρησε με ιδιαίτερη ανησυχία ότι ένας από τους μετανάστες θύμα ρατσιστικής βίας που συνάντησε στην Αθήνα είχε σε όλη την πλάτη του σημάδια από τους δράστες με τα αρχικά "ΧΑ" που αντιστοιχούν στα ελληνικά αρχικά της "Χρυσής Αυγής".
18. Μέλη της "Χρυσής Αυγής" είχαν επίσης στοχοποιήσει τους Ρομά. Για παράδειγμα, ο Επίτροπος πληροφορήθηκε κατά τη διάρκεια της επίσκεψής του ότι τον Σεπτέμβριο 2012, μέλη της "Χρυσής Αυγής" υποστήριξαν ενεργά διαδηλώσεις γονέων από την πλειοψηφία του πληθυσμού κατά της εγγραφής 30 μαθητών Ρομά στο σχολείο στην πόλη της Λαμίας. Μέλη της μουσουλμανικής μειονότητας τουρκικής εθνοτικής καταγωγής στη Θράκη έχουν επίσης αναφέρει ομιλίες μίσους και απειλές από μέλη και υποστηρικτές της "Χρυσής Αυγής" και σε μια περίπτωση ακόμη και επίθεση εναντίον ατόμου που ανήκει στη μειονότητα αυτή (βλ. ενότητα II).
19. Τον Οκτώβριο 2012 η Βουλή των Ελλήνων αποφάσισε να άρει την βουλευτική ασυλία δύο βουλευτών της "Χρυσής Αυγής", του Παναγιώτη Ηλιόπουλου και του Γεωργίου Γεμενή, λόγω της φερόμενης συμμετοχής τους σε βίαιες επιθέσεις κατά μεταναστών μικροπωλητών που έγιναν στη Ραφήνα, κοντά στην Αθήνα, το Σεπτέμβριο 2012. Η βουλή ήρε επίσης την βουλευτική ασυλία του εκπροσώπου τύπου του κόμματος, Ηλία Κασιδιάρη, που κατηγορήθηκε για συμμετοχή σε ληστεία και πρόκληση σωματικής βλάβης το 2007. Τον Οκτώβριο 2012 η βουλή ήρε την βουλευτική ασυλία ενός άλλου βουλευτή της "Χρυσής Αυγής", του Κωνσταντίνου Μπαρμπαρούση, ο οποίος είχε συμμετάσχει σε βίαιες επιθέσεις κατά μεταναστών μικροπωλητών στο Μεσολόγγι νωρίτερα την ίδια χρονιά. Ο βουλευτής φέρεται ότι κατηγορείται για αδικήματα σύμφωνα με τον αντιρατσιστικό Νόμο 927/1979.¹²
20. Αυτό που είναι επίσης ιδιαίτερα ανησυχητικό είναι ότι από δηλώσεις που έγιναν από την ηγεσία του κόμματος και από ιδεολογικά έγγραφα που είναι διαθέσιμα στον επίσημο ιστότοπό του, είναι σαφές ότι η "Χρυσή Αυγή" είναι ένα κόμμα που είναι εναντίον της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας και την αντιμετωπίζει με περιφρόνηση. Για παράδειγμα, ο εκπρόσωπος τύπου του κόμματος, Ηλίας Κασιδιάρης, αναφέρεται ότι δήλωσε το Νοέμβριο 2012 τα ακόλουθα: «Τα βουλευτικά δεν τα γουστάρουμε, δεν τα θέλουμε καθόλου. Εκμεταλλευόμαστε βεβαίως ορισμένα προνόμια αυτής της ιδιότητας, έχουμε πάρει και την οπλοφορία πλέον με άδεια, δεν έχει αυτόφωρο αν γίνει κανένα επεισόδιο και είμαστε λίγο πιο άνετοι στις κινήσεις μας».¹³ Κατά τη διάρκεια της επίσκεψής του στη Βουλή των Ελλήνων, ο Επίτροπος ανησύχησε από πληροφορίες που έλαβε από βουλευτές που συνάντησε, σύμφωνα με τις οποίες ορισμένοι βουλευτές της "Χρυσής Αυγής" επιτρέπεται να εισέρχονται και να παρακολουθούν συνεδριάσεις της βουλής φέροντας όπλα που κατέχουν νόμιμα.

⁹ Βλ. Δημήτρης Ψαρράς, *Η Μαύρη Βίβλος της Χρυσής Αυγής*, Αθήνα, Εκδόσεις Πόλις, 2012, σελ. 35-36.

¹⁰ Βλ., π.χ. "Η παρερμηνεία και η διαστρέβλωση των ιδεών ως όπλο του συστήματος", 23 Οκτωβρίου 2012, στον ιστότοπο του κόμματος – ιδεολογικά έγγραφα.

¹¹ Τα Νέα, άρθρο της 31^{ης} Οκτωβρίου 2012.

¹² Τα Νέα, άρθρα που δημοσιεύτηκαν στις 18 Οκτωβρίου 2012, 23 Οκτωβρίου 2012 και 15 Νοεμβρίου 2012.

¹³ Παρατίθεται στο TVXS, 2 Δεκεμβρίου 2012, tvxs.gr/news/ellada/o-kasidiaris-antigrafai-ton-gkempels?utm_source=dlvr.it&utm_medium=twitter&utm_campaign=tvxs. Βλ. επίσης "Η παρερμηνεία και η διαστρέβλωση των ιδεών ως όπλο του συστήματος", 23 Οκτωβρίου 2012, στην ιστοσελίδα του κόμματος – ιδεολογικά έγγραφα.

2. Ο ρόλος και οι ευθύνες των πολιτικών θεσμών

21. Οι σοβαροί κίνδυνοι για τη δημοκρατία από τη μισαλλοδοξία και τον ρατσισμό και από τις πολιτικές δυνάμεις που ενθαρρύνουν τις τάσεις αυτές έχουν αναγνωριστεί στο υψηλότερο πολιτικό επίπεδο στην Ελλάδα. Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας, Κάρολος Παπούλιας, στο μήνυμά του για την 38^η επέτειο της αποκατάστασης της δημοκρατίας στην Ελλάδα τον Ιούλιο 2012, σημείωσε ότι η ελληνική δημοκρατία σήμερα «αντιμετωπίζει σοβαρούς κινδύνους από την ιδεολογία του μίσους και του φασισμού».¹⁴ Επανέλαβε τη σοβαρή του ανησυχία στο διάγγελμά του για το Νέο Έτος που έκανε στις 31 Δεκεμβρίου 2012.
22. Ο Επίτροπος πιστεύει απόλυτα ότι για να τεθεί τέρμα στη μισαλλοδοξία και τα ρατσιστικά και άλλα εγκλήματα μίσους, είναι σημαντικό οι πολιτικοί ηγέτες να καταδικάζουν σθεναρά και απερίφραστα όλες αυτές τις εκδηλώσεις. Θεωρεί επίσης ότι είναι απαραίτητο οι πολιτικοί αρχηγοί να αποφεύγουν να χρησιμοποιούν γλώσσα που στιγματίζει συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες, όπως μετανάστες και Ρομά, καθώς αυτό μόνο ενισχύει την επιρροή ρατσιστικών κομμάτων όπως η "Χρυσή Αυγή", αυξάνει τη μισαλλοδοξία και οδηγεί σε υποβάθμιση της επικινδυνότητας του ρατσισμού στην κοινωνία. Ο Επίτροπος λυπάται πολύ που στην ελληνική πολιτική έχει χρησιμοποιηθεί συχνά γλώσσα που στιγματίζει μετανάστες, ακόμη και από πολιτικούς υψηλού επιπέδου.
23. Για παράδειγμα, τον Νοέμβριο 2012 ο Πρωθυπουργός μίλησε δημόσια για μια «ανακατάληψη» που είναι σε εξέλιξη από τις ελληνικές αρχές των κέντρων των πόλεων που είχαν «καταληφθεί» από παράνομους μετανάστες και είχαν παραδοθεί στις «παράνομες δραστηριότητές» τους.¹⁵ Νωρίτερα, τον Σεπτέμβριο 2012, αναφέρθηκε ευρύτατα ότι με πρωτοβουλία του Πρωθυπουργού θα υπάρξει ένας νέος νόμος που θα αναγνωρίζει το καθεστώς της παράνομης μετανάστευσης ως επιβαρυντική περίπτωση στη διάπραξη ποινικών αδικημάτων. Ο Επίτροπος τονίζει ότι, εάν ψηφιστεί, θα πρόκειται για μια διάταξη που προωθεί προφανώς τις διακρίσεις κατά παράβαση διεθνών και εθνικών προτύπων για τα δικαιώματα του ανθρώπου.
24. Τον Αύγουστο 2012, ο Υπουργός Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη δήλωσε ότι εξαιτίας της παράνομης μετανάστευσης «η χώρα χάνεται. Από την κάθοδο των Δωριέων, 4.000 χρόνια πριν, ουδέποτε η χώρα δεν δέχθηκε τόσο μεγάλης έκτασης εισβολή...Πρόκειται για βόμβα στα θεμέλια της κοινωνίας και του κράτους».¹⁶ Οι δηλώσεις αυτές έγιναν στα πλαίσια της επιχείρησης «Ξένιος Ζευς», που ξεκίνησε τον Ιούλιο 2012 και περιέλαβε ελέγχους, με βάση το «εθνοτικό προφίλ»,¹⁷ του νομικού καθεστώτος των μεταναστών από την αστυνομία στους δρόμους.¹⁸
25. Ο όρος «βόμβα» χρησιμοποιήθηκε επίσης δημοσίως τον Ιούλιο 2012 από τον ίδιο Υπουργό όταν αναφέρθηκε στο κέντρο της Αθήνας όπου πολλοί παράτυποι μετανάστες και αιτούντες άσυλο συχνά ενοικιάζουν και κατοικούν σε υπερπλήρη διαμερίσματα με απαράδεκτες συνθήκες διαβίωσης, στερούμενοι οποιασδήποτε δημόσιας υπηρεσίας κοινωνικής πρόνοιας.¹⁹ Δύο ημέρες αργότερα στον ιστότοπό της, η "Χρυσή Αυγή" αναφέρθηκε στη δήλωση του Υπουργού κ. Δένδια ως «δικαίωση των θέσεων» του κόμματος.²⁰
26. Είναι επίσης θλιβερό ότι η αντίδραση της Βουλής των Ελλήνων στις ομιλίες μίσους ήταν αδύναμη. Στις 18 Οκτωβρίου 2012, κατά τη διάρκεια συζήτησης της ολομέλειας της βουλής,

¹⁴ Το διάγγελμα είναι διαθέσιμο στη διεύθυνση: <http://www.presidency.gr>.

¹⁵ Ομιλία του Πρωθυπουργού στην κοινοβουλευτική ομάδα της Νέας Δημοκρατίας, 4 Νοεμβρίου 2012, διαθέσιμη στη διεύθυνση: <http://www.primeminister.gr> (στα Ελληνικά).

¹⁶ Το Βήμα, άρθρο της 6 Αυγούστου 2012 (στα Ελληνικά).

¹⁷ Βλ. Liz Fekete, "[Which way forward on racial profiling?](#)", 6 Δεκεμβρίου 2012, διαθέσιμο στον ιστότοπο: www.unhcr.gr/1againstracism.

¹⁹ Τα Νέα, άρθρο της Πέμπτης, 12 Ιουλίου 2012.

¹⁹ Τα Νέα, άρθρο της Πέμπτης, 12 Ιουλίου 2012.

²⁰ Στον ιστότοπο του κόμματος δημοσιεύτηκε στις 14 Ιουλίου 2012.

η βουλευτής της "Χρυσής Αυγής", Ελένη Ζαρούλια, αναφέρθηκε στους μετανάστες στην Ελλάδα ως «υπανθρώπους που έχουν εισβάλει στην πατρίδα μας, με τις κάθε λογής αρρώστιες».²¹ Δεν υπήρξε καμία έντονη αντίδραση από τη βουλή ή κάποιον εισαγγελέα για αυτή την ακραία ομιλία μίσους, που αναφέρθηκε ευρέως στα ελληνικά ΜΜΕ.

27. Ο Επίτροπος τονίζει ότι οι συνέπειες που έχει ο πολιτικός λόγος αυτού του είδους στη κοινή γνώμη και στη κοινωνική συνοχή μιας χώρας είναι ιδιαίτερα αρνητικές και διαβρωτικές. Υπενθυμίζει τη [Διακήρυξη για τη χρήση ρατσιστικών, αντισημιτικών και ξενοφοβικών στοιχείων στον πολιτικό λόγο](#) (2005) της Ευρωπαϊκής Επιτροπής κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας και τονίζει την ανάγκη υιοθέτησης από τα ελληνικά πολιτικά κόμματα και τη βουλή αποτελεσματικών αυτορρυθμιστικών μέτρων για να καταπολεμήσουν και να κυρώσουν την επιβλαβή, ξενοφοβική και ρατσιστική ρητορική που χρησιμοποιούν πολιτικά πρόσωπα.

3. Η ανάγκη εκτενούς δράσης για την αντιμετώπιση της μισαλλοδοξίας και του ρατσισμού και για την προώθηση της ενσωμάτωσης των μεταναστών

28. Ο Επίτροπος χαιρετίζει τις προσπάθειες που έγιναν από τις ελληνικές αρχές τους τελευταίους μήνες για την ενίσχυση του νομικού πλαισίου και της πράξης κατά του ρατσισμού και των ομιλιών μίσους (βλ. ενότητα II). Μαζί με τις προσπάθειες αυτές, ο Επίτροπος πιστεύει ότι θα πρέπει συστηματικά να ληφθούν εκτενή και συγκεκριμένα μέτρα για την αντιμετώπιση της μισαλλοδοξίας και του ρατσισμού και για την προώθηση του σεβασμού των αρχών των δικαιωμάτων του ανθρώπου σε όλη την ελληνική κοινωνία.
29. Ο Επίτροπος χαιρετίζει την πρωτοβουλία που ανέλαβε το Υπουργείο Δικαιοσύνης το 2012 να προχωρήσει στη συγκρότηση, για πρώτη φορά, ενός εθνικού σχεδίου δράσης για τα δικαιώματα του ανθρώπου με στόχο την καταγραφή και την κάλυψη των υπαρχόντων κενών που αφορούν τα δικαιώματα του ανθρώπου στην ελληνική νομοθεσία και πρακτική. Ο Γενικός Γραμματέας του Υπουργείου, Γεώργιος Σούρλας, ενημέρωσε τον Επίτροπο ότι η σύνταξη ενός προσχεδίου δράσης έχει προγραμματιστεί να ολοκληρωθεί σε περίπου έξι μήνες. Ο Επίτροπος πιστεύει ότι η άσκηση αυτή αποτελεί μια καλή ευκαιρία για την Ελλάδα να υιοθετήσει επίσης εκτενή και συγκεκριμένα μέτρα για την καταπολέμηση της μισαλλοδοξίας και του ρατσισμού. Προς το σκοπό αυτό, οι αρχές θα ήταν χρήσιμο να βασιστούν στη [Σύσταση για τη συστηματική εφαρμογή των δικαιωμάτων του ανθρώπου σε εθνικό επίπεδο](#) του 2009 από τον Επίτροπο, καθώς και στην πείρα του Συμβουλίου της Ευρώπης στον τομέα αυτό.
30. Ο Επίτροπος έλαβε επίσης την ευχάριστη πληροφορία ότι το Υπουργείο Παιδείας δημιούργησε ένα κέντρο παρακολούθησης του εκφοβισμού και της βίας, που στόχο έχει την παρακολούθηση και περιστατικών ρατσιστικής βίας. Κατανοεί επίσης ότι οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών έχουν ανακοινώσει πρωτοβουλίες για την αύξηση της ευαισθητοποίησης στον ρατσισμό ανάμεσα σε παιδιά και νέους. Θεωρεί ότι είναι απαραίτητο τέτοιες πρωτοβουλίες να υποστηρίζονται από το κράτος και να αναπαράγονται σε όλη τη χώρα και ότι οι σχολικές αρχές και οι δάσκαλοι θα πρέπει να έχουν την κατάλληλη υποστήριξη για να αντιμετωπίσουν τη μισαλλοδοξία και τον ρατσισμό στο σχολείο.
31. Αναφορικά με την ενσωμάτωση των μεταναστών, το 2012 η Ελλάδα ήταν χαμηλά ή στο τέλος της λίστας του ΟΟΣΑ για τους «βασικούς δείκτες για την ενσωμάτωση των μεταναστών», όσον αφορά, μεταξύ άλλων, τη στέγαση, το εισόδημα, την εκπαίδευση, την αντιστοίχιση δεξιοτήτων και την πολιτογράφηση.²² Η Ελλάδα δεν έχει καταφέρει μέχρι σήμερα να

²¹ Βουλή των Ελλήνων, πρακτικά της ολομέλειας της 18^{ης} Οκτωβρίου 2012, διαθέσιμα στη διεύθυνση: <http://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/a08fc2dd-61a9-4a83-b09a-09f4c564609d/es20121018.pdf>.

²² ΟΟΣΑ, Βασικοί δείκτες ενσωμάτωσης ανά χώρα, Ελλάδα, στη διεύθυνση: <http://www.oecd.org/migration/integrationindicators/keyindicatorsbycountry/name.218331.en.htm>.

συγκροτήσει μια εκτενή πολιτική για την προώθηση της ενσωμάτωσης των μεταναστών και τη βελτίωση των διακοινοτικών σχέσεων και τον διαπολιτισμικό διάλογο.

32. Αρκετοί εκπρόσωποι ΜΚΟ και κοινοτήτων μεταναστών που συναντήθηκαν με τον Επίτροπο αποδοκίμασαν την έλλειψη καναλιών διαλόγου με τις αρχές και επεσήμαναν την ανάγκη για περισσότερη επικοινωνία σε όλα τα επίπεδα. Τα μέτρα ενσωμάτωσης θα παίξουν αποφασιστικό ρόλο στην πρόληψη επιπλέον εντάσεων και στην ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής, ειδικά στο πλαίσιο της παρούσας οικονομικής κρίσης. Τα μέτρα θα πρέπει να έχουν στόχο τους μετανάστες μακροχρόνιας διαμονής στην Ελλάδα, κυρίως παιδιά που έχουν γεννηθεί ή/και έχουν μορφωθεί στην Ελλάδα. Το Δημοτικό Συμβούλιο Ένταξης Μεταναστών του Δήμου Αθηναίων με το οποίο ο Επίτροπος συναντήθηκε κατά τη διάρκεια της επίσκεψής του είναι ένα πολύ χρήσιμο εργαλείο ενσωμάτωσης καθώς παρέχει μια πλατφόρμα για διάλογο ανάμεσα στις κοινότητες μεταναστών και τις αρχές και ενθαρρύνει τη συμμετοχή εκπροσώπων των μεταναστών σε δημόσια θέματα. Ο Επίτροπος χαιρετίζει την προθυμία του Υπουργού κ. Δένδια να συναντηθεί με το Συμβούλιο και να ξεκινήσει έναν ανοιχτό διάλογο με τους μετανάστες μέλη του.
33. Στο πλαίσιο αυτό, ο Επίτροπος σημειώνει ότι η Αθήνα ακόμη δεν διαθέτει επίσημο μουσουλμανικό τέμενος, καθώς και μουσουλμανικό νεκροταφείο, παρόλο που είναι μια πόλη όπου ζουν αρκετές χιλιάδες αλλοδαπών μουσουλμάνων. Προς το παρόν, οι πιστοί αυτοί συναντώνται σε εντελώς ακατάλληλα μέρη, όπως διαμερίσματα, υπόγεια, γκαράζ και άλλες ιδιωτικές εγκαταστάσεις. Τα ζητήματα αυτά είχαν αναφερθεί ήδη στην έκθεση του 2002 για την Ελλάδα από τον τότε Επίτροπο του Συμβουλίου της Ευρώπης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου. Παρά την αρχική θετική απάντηση των ελληνικών αρχών, μέχρι σήμερα δεν υπάρχει μουσουλμανικό τέμενος ούτε μουσουλμανικό νεκροταφείο στην Αθήνα.
34. Ο Επίτροπος επιθυμεί επίσης να τονίσει ότι η πολιτογράφηση είναι ένα σημαντικό μέσο για την ενσωμάτωση μεταναστών, ειδικά των παιδιών μεταναστών που έχουν γεννηθεί, μεγαλώσει ή/και μορφωθεί στην Ελλάδα. Αποδοκιμάζει επομένως τις τροποποιήσεις που ανακοινώθηκαν για το Νόμο 3838/2010 που αφορά την πολιτογράφηση των παιδιών μεταναστών και τη συμμετοχή μεταναστών μακροχρόνιας διαμονής στις τοπικές εκλογές.
35. Ο Νόμος 3838/2010 ήταν ένα θετικό βήμα προς την ενσωμάτωση των μεταναστών καθώς παρείχε πρόσβαση στην ελληνική ιθαγένεια σε παιδιά που γεννήθηκαν στην Ελλάδα από μετανάστες γονείς, οι οποίοι είναι και οι δύο νόμιμοι κάτοικοι της χώρας για τουλάχιστον πέντε συνεχόμενα έτη και για παιδιά μεταναστών που έχουν παρακολουθήσει επιτυχώς τουλάχιστον έξι τάξεις του ελληνικού σχολείου και μένουν μόνιμα και νόμιμα στην Ελλάδα. Ο νόμος αυτός ήταν επίσης πολύ θετικός διότι παρείχε στους νόμιμους μετανάστες μακροχρόνιας διαμονής το δικαίωμα του εκλέγειν και του εκλέγεσθαι στις εκλογές της τοπικής αυτοδιοίκησης, σύμφωνα με τα πρότυπα που περιέχονται στη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη Συμμετοχή των Αλλοδαπών στη Δημόσια Ζωή σε Τοπικό Επίπεδο (1992) στην οποία η Ελλάδα δεν έχει ακόμη προσχωρήσει.
36. Έτσι ο Επίτροπος σημείωσε με ανησυχία ότι η Ολομέλεια του Συμβουλίου της Επικρατείας, με την απόφαση της 4^{ης} Φεβρουαρίου (460/2013) διέγνωσε ορισμένες από τις διατάξεις του νόμου αυτού ως αντισυνταγματικές, καταφεύγοντας σε μια σαφώς περιοριστική ερμηνεία. Ο Επίτροπος θα ήθελε να λάβει περισσότερες πληροφορίες από τις αρχές για τον τρόπο με τον οποίο σκοπεύουν να προχωρήσουν μετά την απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας.

Συμπεράσματα και συστάσεις

37. Ο Επίτροπος είναι συμμετοχός της σοβαρής ανησυχίας που εκφράστηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας, μέσα από τη δήλωσή της στις 10 Δεκεμβρίου 2012 για τις ρατσιστικές και ξενοφοβικές πολιτικές δραστηριότητες στην Ελλάδα, κυρίως εκείνες της "Χρυσής Αυγής", ενός νεοναζιστικού, ρατσιστικού και ξενοφοβικού πολιτικού κόμματος που τώρα εκπροσωπείται στη βουλή. Είναι λυπηρό που το

κόμμα αυτό έχει δημιουργήσει ένα αρνητικό κλίμα εντός της ελληνικής κοινωνίας και έχει επιφέρει φόβο στις κοινότητες των μεταναστών και άλλων ευάλωτων κοινωνικών ομάδων. Η κατάσταση αυτή πρέπει να αντιστραφεί με συνεχείς και συντονισμένες προσπάθειες από όλες τις αρμόδιες αρχές.

38. Ο Επίτροπος προτρέπει τις ελληνικές αρχές και τους πολιτικούς αρχηγούς να αποφεύγουν να χρησιμοποιούν γλώσσα που στιγματίζει τους μετανάστες και να καταδικάζουν σθεναρά και απερίφραστα όλες τις περιπτώσεις ομιλιών μίσους, σύμφωνα με τη [Σύσταση Νο. R \(97\) 20 για την «ομιλία μίσους»](#) της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης, καθώς και όλες τις μορφές εγκλημάτων μίσους. Αυτό θα έστειλε ένα ισχυρό μήνυμα στην ελληνική κοινωνία ότι οι ομιλίες και τα εγκλήματα μίσους δεν έχουν καμία θέση σε μια δημοκρατική κοινωνία.
39. Τα ελληνικά πολιτικά κόμματα και η ελληνική βουλή καλούνται να υιοθετήσουν αυτορρυθμιστικά μέτρα για να καταπολεμήσουν αποτελεσματικά και να κυρώσουν τη μεροληπτική, ξενοφοβική και ρατσιστική γλώσσα που χρησιμοποιείται από πολιτικούς. Θα ήταν χρήσιμο τα θέματα αυτά να περιληφθούν στα πειθαρχικά μέτρα που μπορεί να επιβληθούν σε βουλευτές σύμφωνα με το άρθρο 77 του Κανονισμού της Βουλής των Ελλήνων. Η υπογραφή και η εφαρμογή από τα ελληνικά πολιτικά κόμματα του [Χάρτη των Ευρωπαϊκών Πολιτικών Κομμάτων για μια Μη Ρατσιστική Κοινωνία](#) (1998), που ενθαρρύνει μια υπεύθυνη συμπεριφορά απέναντι στα προβλήματα του ρατσισμού, είτε αυτή αφορά την καθαυτή οργάνωση των κομμάτων ή τις δραστηριότητές τους στην πολιτική αρένα, θα ήταν επίσης ένα πολύ θετικό μέτρο στο πλαίσιο αυτό.
40. Η ολοκλήρωση και η εφαρμογή ενός εθνικού σχεδίου δράσης για τα δικαιώματα του ανθρώπου που σχεδιάζει το Υπουργείο Δικαιοσύνης μπορεί να παίξει καταλυτικό ρόλο στις προσπάθειες που χρειάζονται ώστε να υπάρξει δράση ενάντια στη μισαλλοδοξία και τον ρατσισμό με ολοκληρωμένο και συστηματικό τρόπο. Ο Επίτροπος ενθαρρύνει ιδιαίτερα τις αρχές να προχωρήσουν αποφασιστικά σε αυτή την κατεύθυνση και να βασιστούν στην πολύτιμη πείρα του Συμβουλίου της Ευρώπης στον τομέα αυτό.
41. Ο Επίτροπος καλεί τις αρχές να αναπτύξουν περαιτέρω και να εφαρμόσουν πρωτοβουλίες με στόχο την καταπολέμηση του ρατσισμού και του εξτρεμισμού σε όλους τους κοινωνικούς τομείς. Προτεραιότητα θα πρέπει να δοθεί σε ενέργειες που στόχο έχουν να αυξήσουν την ευαισθητοποίηση για τους κινδύνους της μισαλλοδοξίας και του ρατσισμού και να ενισχύσουν την εκπαίδευση για τα δικαιώματα του ανθρώπου στα σχολεία. Οι αρχές καλούνται να στηριχθούν στις οδηγίες που περιέχονται στη [Σύσταση Γενικής Πολιτικής Ν° 10](#) της ECRI για την καταπολέμηση του ρατσισμού και των φυλετικών διακρίσεων εντός και μέσω της σχολικής εκπαίδευσης.
42. Ο Επίτροπος προτρέπει τις αρχές να αναπτύξουν δομές για τακτικό και ανοιχτό διάλογο με εκπροσώπους των μεταναστών που διαμένουν στην Ελλάδα, βασιζόμενες στο μοντέλο του Δημοτικού Συμβουλίου Ένταξης Μεταναστών του Δήμου Αθηναίων, για να συζητούν θέματα που αφορούν την κοινωνική τους ενσωμάτωση και την πολιτική τους συμμετοχή. Στο πλαίσιο αυτό, οι αρχές ενθαρρύνονται να προχωρήσουν στην εξαιρετικά καθυστερημένη κατασκευή ενός μουσουλμανικού τεμένους και ενός μουσουλμανικού νεκροταφείου στην Αθήνα που έχουν πολύ μεγάλη σημασία για τη ζωή και τα ανθρώπινα δικαιώματα των μουσουλμάνων που κατοικούν στην πρωτεύουσα της Ελλάδας.
43. Θα πρέπει επίσης να αναπτυχθούν εκτενείς πολιτικές για την προώθηση της ενσωμάτωσης των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία, σε στενή συνεργασία με τους εκπροσώπους των ομάδων των μεταναστών. Για το σκοπό αυτό, εφιστάται η προσοχή των αρχών στα πρότυπα και τις οδηγίες για την ενσωμάτωση των μεταναστών που εκπονήθηκαν από το Συμβούλιο της Ευρώπης και ιδιαίτερα τη [Σύσταση \(2008\) 4](#) της Επιτροπής Υπουργών για την ενίσχυση της ενσωμάτωσης των παιδιών μεταναστών και με μεταναστευτικό υπόβαθρο και τη [Σύσταση \(2011\) 1](#) για την αλληλεπίδραση ανάμεσα στους μετανάστες και τις κοινωνίες

υποδοχής.²³ Θεωρεί επίσης ότι η κοινή πρωτοβουλία του Συμβουλίου της Ευρώπης - Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τις «διαπολιτισμικές πόλεις», στην οποία συμμετέχει η Πάτρα, μπορεί να προσφέρει παραδείγματα καλής πρακτικής και μοντέλων διαπολιτισμικών πολιτικών που μπορούν να υιοθετηθούν και να εφαρμοστούν και σε άλλες ελληνικές πόλεις.²⁴

44. Τέλος, ο Επίτροπος καλεί τις ελληνικές αρχές να σκεφτούν σοβαρά τις συνέπειες που μπορεί να έχει οποιαδήποτε περιοριστική νομοθετική τροποποίηση αναφορικά με την πολιτογράφηση των παιδιών των μεταναστών μακροχρόνιας διαμονής στη ζωή των παιδιών αυτών και στις οικογένειές τους, ειδικά όταν αυτά τα παιδιά έχουν γεννηθεί ή/και μορφωθεί στην Ελλάδα και για τα οποία αυτή είναι η μόνη χώρα την οποία γνωρίζουν και με την οποία έχουν αναπτύξει δεσμούς. Η πλήρης ενσωμάτωση μέσω της πολιτογράφησης θα πρέπει να παραμείνει μια πραγματική δυνατότητα για τα παιδιά αυτά στο νόμο και στην πράξη. Στο πλαίσιο αυτό, η Ελλάδα επίσης καλείται να επικυρώσει την Ευρωπαϊκή Σύμβαση του 1997 για την Ιθαγένεια (που υπογράφηκε το 1997). Η συμμετοχή των νομίμων μεταναστών μακροχρόνιας διαμονής στις εκλογές της τοπικής αυτοδιοίκησης είναι επίσης ένα σημαντικό μέσο ενσωμάτωσης μεταναστών και είναι σύμφωνη με τα πρότυπα της Ευρωπαϊκής Σύμβασης του 1992 για τη Συμμετοχή των Αλλοδαπών στη Δημόσια Ζωή σε Τοπικό Επίπεδο, μια διεθνή σύμβαση στην οποία μπορεί να βασιστεί η Ελλάδα και στην οποία θα ήταν χρήσιμο να προσχωρήσει.

II. Καταπολέμηση της ατιμωρησίας των δραστών εγκλημάτων μίσους. Προστασία και πρόσβαση των θυμάτων στη δικαιοσύνη

45. Οι φυλετικές διακρίσεις και τα ρατσιστικά και άλλα εγκλήματα μίσους αποτελούν προσβολή της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας και μια απειλή για την κοινωνική συνοχή που απαιτεί ιδιαίτερη ευαισθησία και δυναμική προσέγγιση από τα κράτη. Γι' αυτό, όπως σημείωσε το Δικαστήριο, «οι αρχές πρέπει να χρησιμοποιήσουν όλα τα διαθέσιμα μέσα για να καταπολεμήσουν τον ρατσισμό και τη ρατσιστική βία, ενισχύοντας έτσι το όραμα της δημοκρατίας για μια κοινωνία στην οποία η διαφορετικότητα δεν αντιμετωπίζεται ως απειλή αλλά ως πηγή εμπλουτισμού της».²⁵ Ο Επίτροπος πιστεύει ότι η ίδια προσεκτική και δυναμική προσέγγιση από ένα κράτος που δεσμεύεται από τα ευρωπαϊκά πρότυπα για τα δικαιώματα του ανθρώπου, όπως η Ελλάδα, είναι επίσης απαραίτητη για τη μισαλλοδοξία και τη βία που προέρχονται από μεροληπτικές ιδέες που αφορούν τη θρησκεία, την ιθαγένεια ή τον γενετήσιο προσανατολισμό ενός ατόμου.
46. Ο Επίτροπος παρακολούθησε με ενδιαφέρον τις δημόσιες συζητήσεις στην Ελλάδα για το ζήτημα της δυνατότητας επιβολής κυρώσεων και περιορισμών στη "Χρυσή Αυγή", περιλαμβανομένης και της απαγόρευσής της, λόγω των ρατσιστικών, ξενοφοβικών και αντιδημοκρατικών της απόψεων και τη σαφή ανάμιξη αρκετών μελών της σε παρότρυνση σε φυλετικό μίσος και διακρίσεις, καθώς και σε ενέργειες ρατσιστικής βίας (βλ. ενότητα I).
47. Μία από τις μεγαλύτερες δημόσιες συζητήσεις ήταν αυτή που ξεκίνησε τον περασμένο Δεκέμβριο από τον πρόεδρο του ελληνικού σοσιαλιστικού κόμματος (ΠΑΣΟΚ), Ευάγγελο Βενιζέλο, ο οποίος τόνισε δημοσίως την ανάγκη να αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά η "Χρυσή Αυγή", την οποία περιέγραψε ως «αντισυνταγματική», και η αύξηση της ξενοφοβίας και του ρατσισμού στη χώρα. Προτάθηκε η υιοθέτηση των παρακάτω σημαντικών μέτρων: τροποποίηση του ποινικού κώδικα, ώστε τα ρατσιστικά και ξενοφοβικά αδικήματα να χαρακτηρίζονται ως κακουργήματα και να έχουν επίσης ως συνέπεια τη στέρηση των

²³ Βλ. επίσης Andrew Orton, "Building Migrants' Belonging Through Positive Interactions", Συμβούλιο της Ευρώπης, 2012.

²⁴ Βλ. Intercultural cities: governance and policies for diverse communities (Διαπολιτισμικές πόλεις: διακυβέρνηση και πολιτικές για ποικιλόμορφες κοινότητες), στη διεύθυνση: http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/culture/Cities/Default_en.asp.

²⁵ Μπέκος και Κουτρόπουλος κατά Ελλάδος, απόφαση της 13^{ης} Δεκεμβρίου 2005, παράγραφος 63.

πολιτικών δικαιωμάτων των δραστών και αυστηρή εφαρμογή του κανονισμού της βουλής, ώστε αυτή να αντιδρά με αποφασιστικό τρόπο στις εκδηλώσεις μισαλλοδοξίας και ρατσισμού από ένα πολιτικό κόμμα όπως αυτό της "Χρυσής Αυγής".

48. Κατά τη διάρκεια της επίσκεψής του, ο Επίτροπος σημείωσε ότι με τις παραπάνω θέσεις συμφωνεί η πλειοψηφία των Ελλήνων πολιτικών και νομικών που συνάντησε. Ενώ, ωστόσο, υπάρχει σίγουρα η τάση να χρησιμοποιηθεί και να βελτιωθεί κυρίως η εθνική ποινική νομοθεσία για τη δίωξη των μελών και των υποστηρικτών της "Χρυσής Αυγής" και έτσι να απομονωθεί αυτό το νεοναζιστικό και βίαιο πολιτικό κόμμα, οι δημόσιες συζητήσεις στην Ελλάδα έως σήμερα φαίνεται να αγνοούν ή να μην λαμβάνουν επαρκώς υπόψη ορισμένα σχετικά διεθνή και ευρωπαϊκά πρότυπα για τα δικαιώματα του ανθρώπου, τα οποία δεσμεύουν νομικά την Ελλάδα και εξετάζονται παρακάτω.

1. Η επιβολή κυρώσεων σε άτομα και πολιτικές οργανώσεις που εμπλέκονται σε ρατσιστικά και άλλα εγκλήματα μίσους σύμφωνα με τη διεθνή και ευρωπαϊκή νομοθεσία για τα δικαιώματα του ανθρώπου

49. Το 1970 η Ελλάδα επικύρωσε με το Νομοθετικό Διάταγμα 494 τη [Διεθνή Σύμβαση του 1966 για την Κατάργηση κάθε Μορφής Φυλετικών Διακρίσεων](#) (ICERD). Η επικύρωση δεν συνοδεύτηκε από καμία επιφύλαξη ή δήλωση. Σημειώνεται ότι σύμφωνα με το άρθρο 28, παράγραφος 1, του Ελληνικού Συντάγματος, οι διεθνείς συμβάσεις, από την επικύρωσή τους, αποτελούν αναπόσπαστο μέρος του εσωτερικού ελληνικού δικαίου και υπερισχύουν από κάθε άλλη αντίθετη διάταξη νόμου.
50. Η ICERD περιέχει μια βασική διάταξη, το άρθρο 4, που παίζει πολύ σημαντικό ρόλο στην προσπάθεια καταπολέμησης και πρόληψης των φυλετικών διακρίσεων. Η διάταξη αυτή έχει «υποχρεωτικό χαρακτήρα» και για να ικανοποιηθούν οι υποχρεώσεις που περιέχονται σε αυτήν, τα συμβαλλόμενα κράτη «δεν πρέπει μόνο να θεσπίζουν την κατάλληλη νομοθεσία, αλλά και να διασφαλίζουν ότι αυτή εφαρμόζεται αποτελεσματικά.»²⁶
51. Σύμφωνα με το άρθρο 4(α) της ICERD, τα συμβαλλόμενα κράτη αναλαμβάνουν «να αναγνωρίσουν ως αδίκημα που τιμωρείται από το νόμο κάθε διάδοση ιδεών που βασίζονται σε φυλετική ανωτερότητα ή μίσος, παρότρυνση φυλετικού μίσους, καθώς και όλες τις πράξεις βίας ή παρότρυνση τέτοιων πράξεων κατά οποιασδήποτε φυλής ή ομάδας ατόμων άλλου χρώματος ή εθνοτικής καταγωγής και επίσης την παροχή οποιασδήποτε βοήθειας σε ρατσιστικές δραστηριότητες, περιλαμβανομένης και της χρηματοδότησης αυτών.»
52. Σύμφωνα με το άρθρο 4(β) της ICERD, τα συμβαλλόμενα κράτη πρέπει να «κηρύσσουν παράνομες και να απαγορεύουν οργανώσεις καθώς και τις οργανωμένες και άλλες προπαγανδιστικές δραστηριότητες, που προωθούν και παροτρύνουν σε φυλετικές διακρίσεις και να θεωρούν τη συμμετοχή σε τέτοιες οργανώσεις ή δραστηριότητες ως αδίκημα που τιμωρείται από το νόμο.»
53. Η Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για την Εξάλειψη των Φυλετικών Διακρίσεων (UN CERD), στη [Γενική Σύσταση N°15](#) για την οργανωμένη βία με βάση την εθνική προέλευση (άρθρο 4) (1993), έκανε το παρακάτω σχόλιο:²⁷ «Κάποια Κράτη υποστήριξαν ότι στη νομοταξία τους είναι ανάρμοστο να κηρύσσουν παράνομη μια οργάνωση προτού τα μέλη της προωθήσουν ή παροτρύνουν σε φυλετικές διακρίσεις. Η Επιτροπή είναι της γνώμης ότι το άρθρο 4(β) θέτει ένα μεγαλύτερο βάρος στα Κράτη αυτά να βρίσκονται σε επαγρύπνηση στο πώς θα προχωρούν άμεσα ενάντια τέτοιων οργανώσεων. Οι οργανώσεις αυτές, καθώς και οι οργανωμένες και άλλες προπαγανδιστικές δραστηριότητες, πρέπει να κηρυχθούν

²⁶ Βλ. Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για την Εξάλειψη των Φυλετικών Διακρίσεων, Γενικές Συστάσεις Νο. 07 (1985) και Νο. 15 (1993), διαθέσιμες στη διεύθυνση:

<http://www2.ohchr.org/english/bodies/cerd/comments.htm>.

²⁷ Παράγραφος 6.

παράνομες και απαγορευμένες. Η συμμετοχή και μόνη στις οργανώσεις αυτές πρέπει να τιμωρείται.»

54. Η θέση αυτή εκφράστηκε από την UN CERD στις καταληκτικές παρατηρήσεις της για την Ελλάδα το 2009, όταν είχε ήδη διαγνώσει τις σοβαρές απειλές που θέτουν για τα δικαιώματα του ανθρώπου νεοναζιστικές οργανώσεις στη χώρα και δήλωσε: «Η Επιτροπή ανησυχεί για τις αναφορές σχετικά με τη διάδοση από ορισμένες οργανώσεις και μέσα ενημέρωσης ρατσιστικών στερεοτύπων και σχολίων μίσους κατά ατόμων που ανήκουν σε διαφορετικές εθνοτικές και φυλετικές ομάδες. Η Επιτροπή συνιστά στο συμβαλλόμενο Κράτος να λάβει αποτελεσματικά μέτρα για να ποινικοποιήσει τις οργανώσεις και τα μέσα που ευθύνονται για τις πράξεις αυτές. Συνιστά επίσης στο συμβαλλόμενο Κράτος να απαγορεύσει συγκεκριμένα τις νεοναζιστικές ομάδες στην επικράτειά του και να λάβει πιο αποτελεσματικά μέτρα για την προώθηση της ανοχής προς άτομα διαφορετικών εθνοτικών καταγωγών».²⁸
55. Αναφορικά με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου («ΕΣΔΑ») και τη νομολογία του Δικαστηρίου, παρά την αναγνωρισμένη, θεμελιώδη σημασία των πολιτικών κομμάτων για τη λειτουργία της δημοκρατίας, το Δικαστήριο έχει αναλύσει δύο θεμελιώδεις αρχές που δεσμεύουν τα πολιτικά κόμματα και τα μέλη τους: πρώτον, ένα πολιτικό κόμμα δεν πρέπει να χρησιμοποιεί βία για να επιτύχει τους στόχους του - τα μέσα που χρησιμοποιούνται πρέπει να είναι νόμιμα και δημοκρατικά. Δεύτερον, ένα πολιτικό κόμμα δεν πρέπει να στοχεύει στην καταστράτηγηση της δημοκρατίας και την άρνηση των δικαιωμάτων και των ελευθεριών που συνεπάγεται η δημοκρατία, όπως η ελευθερία της σκέψης, της συνείδησης και της θρησκείας και η αρχή της μη διάκρισης.²⁹
56. Επομένως, τα κράτη μπορούν να επιβάλλουν περιορισμούς στα πολιτικά κόμματα και στα μέλη ή τους υποστηρικτές τους, σύμφωνα με ορισμένες προϋποθέσεις που θα πρέπει να ερμηνεύονται με αυστηρότητα. Σύμφωνα με το άρθρο 11 της ΕΣΔΑ (ελευθερία του συνέρχεσθαι και του συνεταιρίζεσθαι) τα κράτη μπορούν να επιβάλλουν στα πολιτικά κόμματα το καθήκον να σέβονται και να εγγυώνται τα δικαιώματα και τις ελευθερίες που προστατεύονται από την ΕΣΔΑ καθώς και την υποχρέωση να μην προτείνουν πολιτικά προγράμματα που αντιτίθενται των θεμελιωδών αρχών της δημοκρατίας. Για να καθοριστεί εάν ένα πολιτικό κόμμα αποτελεί κίνδυνο για τη δημοκρατία, είναι σημαντικό να συγκριθούν οι πράξεις των ηγετών του κόμματος και οι θέσεις που υπερασπίζονται, καθώς τα πολιτικά προγράμματα ενδέχεται να κρύβουν στόχους διαφορετικούς από εκείνους που διακηρύσσουν. Τέλος, το κράτος μπορεί να δράσει προληπτικά μόλις διαπιστωθεί επικείμενος κίνδυνος για τη δημοκρατία, μετά από αυστηρό έλεγχο. Πράγματι, ένα κράτος δεν πρέπει να χρειαστεί να περιμένει, πριν απαγορεύσει ή διαλύσει ένα κόμμα, μέχρι το κόμμα να αποκτήσει δύναμη και να αρχίσει να εφαρμόζει πολιτικές που υπονομεύουν τους σκοπούς της ΕΣΔΑ.
57. Μια άλλη διάταξη της ΕΣΔΑ, το άρθρο 17 (απαγόρευση κατάχρησης δικαιωμάτων), επίσης επιτρέπει στο κράτος να επιβάλλει περιορισμούς, μεταξύ άλλων, σε ένα πολιτικό κόμμα και τα μέλη ή τους υποστηρικτές του. Προβλέπει τα ακόλουθα: «Καμία διάταξη της παρούσας Σύμβασης δεν μπορεί να ερμηνευθεί ότι συνεπάγεται για ένα Κράτος, μία ομάδα ή ένα άτομο οποιοδήποτε δικαίωμα να επιδοθεί σε μία δραστηριότητα ή να εκτελέσει πράξεις που αποβλέπουν στην καταστράτηγηση των δικαιωμάτων και των ελευθεριών που αναγνωρίζονται στην παρούσα Σύμβαση ή σε περιορισμούς αυτών των δικαιωμάτων και ελευθεριών μεγαλύτερους από τους προβλεπόμενους στην αναφερθείσα Σύμβαση.»
58. Όσον αφορά ιδιαίτερα την ελευθερία έκφρασης (άρθρο 10 ΕΣΔΑ), το Δικαστήριο έχει τονίσει ότι παρόλο που η ελευθερία έκφρασης των πολιτικών και των πολιτικών κομμάτων χρήζει υψηλού βαθμού προστασίας, δεν μπορούν να υποστηρίξουν τις φυλετικές διακρίσεις και να

²⁸ UN CERD, [Καταληκτικές Παρατηρήσεις για την Ελλάδα](#), 14 Σεπτεμβρίου 2009, παράγραφος 11.

²⁹ Βλ., μεταξύ άλλων, *Υπόθεση του Ενιαίου Κομμουνιστικού Κόμματος της Τουρκίας και λοιπών κατά Τουρκίας*, απόφαση της 30^{ης} Ιανουαρίου 1998.

τροφοδοτήσουν τον ρατσισμό, καθώς κάτι τέτοιο αντιτίθεται των ίδιων των θεμελιωδών αρχών της δημοκρατίας.³⁰

59. Σύμφωνα με τα παραπάνω, η επιβολή αποτελεσματικών και αναλογικών κυρώσεων σε άτομα και η απαγόρευση, εάν χρειάζεται, πολιτικών κομμάτων όπως η "Χρυσή Αυγή", για τα οποία άφθονα στοιχεία δείχνουν ότι υποστηρίζουν και εμπλέκονται σε πράξεις βίας, υποκινούν το μίσος και αντιτίθενται σε ορισμένες από τις βασικές αρχές τη δημοκρατίας και του κράτους δικαίου, θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι είναι σύμφωνες με τις αρχές που περιλαμβάνονται στο άρθρο 4 της ICERD και στα άρθρα 10, 11 και 17 της ΕΣΔΑ.
60. Εν προκειμένω, αξίζει επίσης να αναφερθεί η θέση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τη Δημοκρατία μέσω του Δικαίου (Επιτροπή της Βενετίας). Σύμφωνα με την ερμηνευτική έκθεση (παράγραφος 10) που αφορά τις [Οδηγίες του 1999 της Επιτροπής της Βενετίας για την απαγόρευση και τη διάλυση πολιτικών κομμάτων](#): «η απαγόρευση ή διάλυση πολιτικών κομμάτων μπορεί να προβλεφθεί μόνο εάν είναι απαραίτητη σε μια δημοκρατική κοινωνία και εάν υπάρχουν συγκεκριμένα στοιχεία ότι ένα κόμμα εμπλέκεται σε δραστηριότητες που απειλούν τη δημοκρατία και τις θεμελιώδεις ελευθερίες. Αυτό θα μπορούσε να περιλαμβάνει οποιοδήποτε κόμμα υποστηρίζει τη βία σε όλες τις μορφές της ως μέρος του πολιτικού του προγράμματος ή οποιοδήποτε κόμμα έχει στόχο να ανατρέψει την τρέχουσα συνταγματική τάξη μέσω ένοπλου αγώνα, τρομοκρατίας ή την οργάνωση οποιασδήποτε ανατρεπτικής δραστηριότητας.»
61. Τέλος, σημειώνεται ότι η Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης (ΚΣΣΕ) έχει επίσης πάρει θέση για «την απειλή που συνιστούν για τη δημοκρατία εξτρεμιστικά κόμματα και κινήματα στην Ευρώπη» στη [Σύσταση 1438\(2000\)](#) και την [Απόφαση 1344\(2003\)](#). Στην Απόφαση αυτή, η ΚΣΣΕ έχει αναφέρει ορισμένα χρήσιμα μέτρα που μπορούν να πάρουν οι κυβερνήσεις ενάντια εξτρεμιστικών κομμάτων και κινήματων που συνιστούν απειλή για τη δημοκρατία, που κυμαίνονται από «αποτελεσματικές κυρώσεις» έως τη διακοπή της χρηματοδότησης τέτοιων κομμάτων και, «στην περίπτωση απειλής για τη συνταγματική τάξη μιας χώρας», τη διάλυση.

2. Η επιβολή κυρώσεων σε άτομα και πολιτικές οργανώσεις που εμπλέκονται σε ρατσιστικά και άλλα εγκλήματα μίσους σύμφωνα με την ελληνική νομοθεσία και πράξη

62. Ο Επίτροπος τονίζει ότι τα ρατσιστικά εγκλήματα και άλλες μορφές εγκλημάτων μίσους αποτελούν σοβαρές παραβιάσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου που απαιτούν την επιβολή ποινών στους δράστες, οι οποίες να είναι αποτελεσματικές, αναλογικές και κατάλληλες για το διαπραχθέν αδίκημα.³¹ Η ελληνική νομοθεσία περιέχει ορισμένες διατάξεις που έχουν τη δυνατότητα να επιβάλλουν αποτελεσματικές κυρώσεις σε άτομα και πολιτικές οργανώσεις που υποκινούν ή προωθούν το μίσος και τη μισαλλοδοξία σε θέματα που σχετίζονται με τη φυλή, τη θρησκεία ή τον γενετήσιο προσανατολισμό. Η Ελλάδα κύρωσε την ICERD το 1970 με το Νομοθετικό Διάταγμα 494 χωρίς καμία επιφύλαξη ή δήλωση. Ο Νόμος 927 του 1979 (όπως τροποποιήθηκε στη συνέχεια) για την τιμωρία πράξεων ή ενεργειών που αποσκοπούν σε φυλετικές διακρίσεις είχε στόχο να θέσει σε εφαρμογή την ICERD.
63. Ο παραπάνω νόμος ποινικοποίησε τα ακόλουθα: (α) την από πρόθεση και δημόσια, είτε προφορικά, είτε δια του τύπου ή δια γραπτών κειμένων ή εικονογραφήσεων ή παντός ετέρου μέσου, προτροπή σε πράξεις ή ενέργειες που μπορεί να προκαλέσουν διακρίσεις, μίσος ή βία κατά ατόμων ή ομάδας ατόμων λόγω της φυλετικής ή εθνικής καταγωγής ή της θρησκείας τους, (β) τη σύσταση ή συμμετοχή σε οργανώσεις που σκοπό έχουν την οργανωμένη προπαγάνδα ή οποιοδήποτε είδους δραστηριότητες που οδηγούν σε φυλετικές

³⁰ Βλ., *μεταξύ άλλων, Féret κατά Βελγίου*, απόφαση της 16^{ης} Ιουλίου 2009.

³¹ Βλ. Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης, [Οδηγίες για την εξάλειψη της ατιμωρησίας για σοβαρές παραβιάσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου](#), 30 Μαρτίου 2011, Οδηγία Χ.

διακρίσεις, (γ) τη δημόσια έκφραση, είτε προφορικά, είτε δια του τύπου ή δια γραπτών κειμένων ή εικονογραφήσεων ή παντός ετέρου μέσου, προσβλητικών ιδεών κατά οποιουδήποτε ατόμου ή ομάδας ατόμων λόγω της φυλετικής ή εθνικής καταγωγής ή της θρησκείας τους.

64. Οι ποινικές κυρώσεις που προβλέπονται σύμφωνα με τα (α) και (β) είναι φυλάκιση έως και δύο έτη ή/και χρηματική ποινή ενώ αυτές που προβλέπονται σύμφωνα με το (γ) είναι φυλάκιση έως και ένα έτος ή/και χρηματική ποινή. Σημειώνεται ότι σύμφωνα με το άρθρο 61 του Ποινικού Κώδικα, η επιβολή της ποινής φυλάκισης τουλάχιστον ενός έτους μπορεί να συνοδεύεται από την στέρηση των πολιτικών δικαιωμάτων του δράστη εάν η ποινική πράξη φανερώνει από τα αίτια της, το είδος και τον τρόπο εκτέλεσής της την «ηθική διαστροφή» του χαρακτήρα του δράστη.
65. Αυτό που η ελληνική νομοθεσία δεν έχει καταφέρει να κάνει έως τώρα είναι να ποινικοποιήσει, όπως επιτάσσει το άρθρο 4 (α) της ICERD, *μεμονωμένες πράξεις* ρατσιστικής βίας, που στην πράξη μπορεί να συνδυάζονται με άλλες αιτίες, όπως η θρησκεία και ο γενετήσιος προσανατολισμός του θύματος. Ο Επίτροπος ενημερώθηκε από διάφορους συνομιλητές κατά τη διάρκεια της επίσκεψής του ότι η νομοθετική τροποποίηση που στόχο έχει τη δημιουργία ενός ειδικού ποινικού αδικήματος (ιδιώνυμο) πράξεων ρατσιστικής βίας είναι υπό εξέταση από τις αρμόδιες αρχές. Νομικοί υπέδειξαν ότι μια τέτοια διάταξη θα διευκολύνει τη δίωξη της ρατσιστικής βίας και την ένταξη των ρατσιστικών κινήτρων στα πρώτα στάδια των ποινικών διαδικασιών, συμπεριλαμβανομένου του κατηγορητηρίου, αντί της τελικής φάσης της επιμέτρησης της ποινής από το δικαστήριο, όπως είναι τώρα δυνατό σύμφωνα με το Άρθρο 79, παράγραφος 3, του Ποινικού Κώδικα (βλ. παρακάτω).
66. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι από το 2001 (Νόμος 2910/2001) οι ρατσιστικές πράξεις που προβλέπονται από το Νόμο 927/1979 μπορούν να διωχθούν αυτεπαγγέλτως. Επίσης, σύμφωνα με το Άρθρο 79, παράγραφος 3, του Ποινικού Κώδικα (όπως τροποποιήθηκε το 2008), κατά τη διάρκεια της επιμέτρησης της ποινής το δικαστήριο θα πρέπει να εκτιμήσει την προσωπικότητα του εγκληματία και να θεωρήσει ως επιβαρυντική περίπτωση το γεγονός ότι το εν λόγω ποινικό αδίκημα διεπράχθη από μίσος εθνικό, φυλετικό, θρησκευτικό ή μίσος λόγω διαφορετικού γενετήσιου προσανατολισμού κατά του παθόντος.
67. Ο Επίτροπος, ενώ αναγνωρίζει τη σημασία της προαναφερθείσας διάταξης του Ποινικού Κώδικα, σημειώνει με ιδιαίτερη ανησυχία ότι αυτή δεν έχει εφαρμοστεί ποτέ έως σήμερα από τα δικαστήρια στην Ελλάδα, οδηγώντας στην επιβολή εξαιρετικά επεικόν, μη αποτρεπτικών ποινών. Για παράδειγμα, το Σεπτέμβριο 2012, το Πλημμελειοδικείο Ξάνθης επέβαλε ποινή οκτώ μηνών με αναστολή και χρηματικό πρόστιμο €200 σε άτομο που αναφέρθηκε ότι συνδέεται με τη "Χρυσή Αυγή" και είχε επιτεθεί βίαια σε ένα μέλος της μουσουλμανικής μειονότητας τουρκικής εθνοτικής καταγωγής.³²
68. Εκτός από τη μη εφαρμογή του άρθρου 79, παράγραφος 3, του Ποινικού Κώδικα, ο Επίτροπος ανησυχεί επίσης για την σπάνια εφαρμογή του ίδιου του Νόμου 927/1979, ενός νόμου που έχει βέβαια κάποια μειονεκτήματα, αλλά έχει τη δυνατότητα να είναι αποτελεσματικός στην πράξη. Ο Υπουργός Δικαιοσύνης, Αντώνιος Ρουπακιώτης, επιβεβαίωσε τον Οκτώβριο 2012 ότι «ελάχιστες διώξεις για εγκλήματα κατά τον ν. 927/1979 έχουν ασκηθεί τα τελευταία έτη, τουλάχιστον βάσει των στοιχείων που αποστέλλονται από τις Εισαγγελίες στο Υπουργείο, ενώ δεν καταγράφονται ποτέ στις σχετικές στατιστικές εγκλήματα που διαπράττονται με ρατσιστικό κίνητρο.»³³ Ο Επίτροπος σημείωσε ιδιαίτερα ότι τα ελληνικά δικαστήρια δεν κατάφεραν να εφαρμόσουν αποτελεσματικά το Νόμο 927/1979 σε μια σημαντική υπόθεση που έλαβε ευρεία δημοσιότητα και αφορούσε την έκδοση το 2006 ενός βιβλίου του Κώστα Πλεύρη, ενός πολιτικού με ανοιχτά ναζιστική ιδεολογία, που είχε

³² Κατεγράφη στο Ethnos.gr, 25 Σεπτεμβρίου 2012.

³³ Γραπτή απάντηση του Υπουργού κ. Ρουπακιώτη στην ερώτηση της βουλής 1476/10-09-2012, 2 Οκτωβρίου 2012 (στο αρχείο του Γραφείου του Επιτρόπου).

εμφανώς αντισημιτικό χαρακτήρα και υποκινούσε το μίσος και τη βία κατά των Εβραίων. Παρά την αυτεπάγγελτη δίωξη και την καταδίκη του συγγραφέα από το πρωτοδικείο το 2007 σύμφωνα με το Νόμο 927/1979, το Εφετείο Αθηνών το 2009 και ο Άρειος Πάγος το 2010 τελικά αθώωσαν τον κατηγορούμενο.

69. Κατά τη διάρκεια της επίσκεψης του Επιτρόπου και των συζητήσεων με τις αρμόδιες αρχές, κατέστη σαφές ότι το πρόβλημα της μη εφαρμογής της διάταξης περί επιβαρυντικών περιστάσεων προέρχεται από το ότι δεν περιλαμβάνονται στο φάκελο της υπόθεσης ή δεν εξετάζονται από την αστυνομία, τους εισαγγελείς ή τα δικαστήρια, στοιχεία που σχετίζονται με τα ρατσιστικά ή άλλα κίνητρα ενός ποινικού αδικήματος. Παρά την έκδοση αρκετών εγκυκλίων για το θέμα αυτό από την αστυνομία και τον εισαγγελέα του Αρείου Πάγου, η έλλειψη συστηματικής, συνεχούς εκπαίδευσης των αστυνομικών, των εισαγγελέων και των δικαστών φαίνεται ότι βρίσκεται πίσω από την μη αποτελεσματική εφαρμογή ή την απουσία εφαρμογής της υπάρχουσας αντιρατσιστικής νομοθεσίας.
70. Πράγματι, κατά τη διάρκεια της επίσκεψής του ο Επίτροπος ενημερώθηκε για το γεγονός ότι υπάρχει ένα σοβαρό κενό στην εκπαίδευση και την ευαισθητοποίηση αναφορικά με την αντιρατσιστική νομοθεσία και πρακτική για την αστυνομία, τους εισαγγελείς και τους δικαστές. Η έλλειψη κατάλληλης, συστηματικής εκπαίδευσης για την αντιρατσιστική νομοθεσία και πρακτική των αρμόδιων λειτουργών της δικαιοσύνης επισημάνθηκε από τον Υπουργό Δικαιοσύνης, Αντώνιο Ρουπακιώτη και από τον εισαγγελέα Αθηνών που είναι υπεύθυνος για ρατσιστικά εγκλήματα, Νικόλαο Ορνεράκη, κατά τη διάρκεια των συναντήσεων τους με τον Επίτροπο. Ο Επίτροπος τονίζει ότι πρόκειται για ένα πολύ σοβαρό ζήτημα που χρειάζεται να αντιμετωπιστεί επείγοντως από τις αρχές, που μπορούν επίσης να στηριχθούν στην ισχυρή εκπαιδευτική κατάρτιση που διαθέτει το Συμβούλιο της Ευρώπης.
71. Στο πλαίσιο αυτό, είναι ιδιαίτερα σημαντικό να συγκροτηθεί ένα ευρύ, εύρυθμο και αποτελεσματικό σύστημα σε εθνικό επίπεδο για την καταγραφή, την ανάλυση και την εκδίκαση όλων των υποθέσεων ρατσιστικών ή άλλων εγκλημάτων μίσους. Τα συστήματα που συγκροτήθηκαν πρόσφατα για την καταγραφή περιπτώσεων ρατσιστικής βίας στο Υπουργείο Δικαιοσύνης και στην αστυνομία θα πρέπει να συνδεθούν και να στηριχθούν, ή εάν είναι δυνατό να συνδυαστούν με το παλιότερο, λειτουργικό σύστημα καταγραφής που συνεστήθη το 2011 και είναι υπό τον συντονισμό της Ύπατης Αρμοστείας των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες και της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου. Επιπλέον, για να λειτουργήσει σωστά ένα ολοκληρωμένο σύστημα καταγραφής, θα πρέπει να υπάρχουν δικλείδες ασφαλείας που θα εγγυώνται την αποτελεσματική πρόσβαση όλων των θυμάτων που υποβάλλουν καταγγελίες στο σύστημα αυτό και την πλήρη προστασία τους (βλ. επίσης την ακόλουθη υποενότητα).
72. Μία άλλη νομοθεσία που μπορεί να ενισχύσει το νόμο και την πρακτική στην Ελλάδα είναι η Απόφαση-Πλαίσιο 2008/913/ΔΕΥ του Συμβουλίου, της 28^{ης} Νοεμβρίου 2008, «για την καταπολέμηση ορισμένων μορφών και εκδηλώσεων ρατσισμού και ξενοφοβίας μέσω του ποινικού δικαίου» που δεν έχει ακόμη ενσωματωθεί στην ελληνική νομοθεσία, παρόλο που η σχετική προθεσμία ήταν η 28^η Νοεμβρίου 2010. Ένα σχέδιο νόμου που σκοπό έχει την ενσωμάτωση αυτής της Απόφασης-Πλαισίου και την αντικατάσταση του Νόμου 927/1979 εκκρεμεί προς συζήτηση στη βουλή από το 2011.
73. Το σχέδιο νόμου «για την καταπολέμηση ορισμένων μορφών και εκδηλώσεων ρατσισμού και ξενοφοβίας μέσω του Ποινικού Δικαίου»³⁴ περιέχει ορισμένες σημαντικές ποινικές διατάξεις που μπορούν κάλλιστα να επιτρέψουν την ενίσχυση των προσπαθειών για τον περιορισμό και την πρόληψη του ρατσισμού και της ξενοφοβίας όπως οι ακόλουθες: απαγορεύει και τιμωρεί την πρόκληση ή τη διέγερση βίας ή «εχθροπάθειας» (ένας όρος ευρύτερος από το μίσος) με φυλετικά, εθνοτικά, θρησκευτικά αίτια ή αίτια που αφορούν τον γενετήσιο προσανατολισμό, απαγορεύει και τιμωρεί τη σύσταση και τη συμμετοχή σε «οργανώσεις»

³⁴ Διατίθεται στη διεύθυνση: <http://www.ministryofjustice.gr> (από τις 15 Ιανουαρίου 2013).

που προβαίνουν σε δραστηριότητες όπως αυτές που περιγράφονται παραπάνω, απαγορεύει και τιμωρεί τη δημόσια (περιλαμβανομένης και μέσω Διαδικτύου) άρνηση ή εγκωμιασμό εγκλημάτων γενοκτονίας, εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας και εγκλημάτων πολέμου και προβλέπει τη δυνατότητα παράστασης πολιτικής αγωγής σε σχετικές ποινικές διαδικασίες ελληνικών ΜΚΟ που έχουν συμβουλευτικό καθεστώς στο Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών. Ο Επίτροπος σημειώνει ότι ο μέγιστος χρόνος φυλάκισης που προβλέπεται από το σχέδιο νόμου είναι τρία χρόνια ενώ το άρθρο 3 της παραπάνω Απόφασης-Πλαισίου επιτρέπει βαρύτερες ποινές. Ο Επίτροπος πιστεύει ότι ο Έλληνας νομοθέτης θα πρέπει να προβλέπει όσο το δυνατό πιο αυστηρές ποινές, ώστε να είναι αποτελεσματικές και αποτρεπτικές.

74. Ο Υπουργός Δικαιοσύνης ενημέρωσε τον Επίτροπο κατά τη διάρκεια της συνάντησής τους ότι ένα άλλο νομοσχέδιο που έχει κατατεθεί στη βουλή προβλέπει την μη αναστολή και μη μετατροπή των ποινών που επιβάλλονται σε πρόσωπα που καταδικάζονται για εγκλήματα με ρατσιστικά κίνητρα. Ενώ ο Επίτροπος χαιρετίζει αυτές τις θετικές νομοθετικές πρωτοβουλίες, τονίζει την ανάγκη οι αρχές να διασφαλίσουν με όλα τα κατάλληλα μέτρα την αποτελεσματική εφαρμογή όλης της υπάρχουσας και επικείμενης αντιρατσιστικής νομοθεσίας από τους εισαγγελείς και τα δικαστήρια, κάτι που δυστυχώς δεν γίνεται μέχρι σήμερα.
75. Επίσης, πρέπει να σημειωθεί ότι η Ελλάδα υπέγραψε το Πρωτόκολλο Νο 12 της ΕΣΔΑ το 2000 αλλά ακόμη δεν το έχει επικυρώσει. Το ίδιο ισχύει για τη Σύμβαση για το Κυβερνοέγκλημα του Συμβουλίου της Ευρώπης (2001) και το Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο της που αφορά την ποινικοποίηση πράξεων ρατσιστικού και ξενοφοβικού χαρακτήρα που διαπράττονται μέσω συστημάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών (2003).
76. Όσον αφορά το ζήτημα της επιβολής περιορισμών στα πολιτικά κόμματα, το άρθρο 29, παράγραφος 1, του Ελληνικού Συντάγματος προβλέπει ότι «Έλληνες πολίτες που έχουν το εκλογικό δικαίωμα μπορούν ελεύθερα να ιδρύουν και να συμμετέχουν σε πολιτικά κόμματα, που η οργάνωση και η δράση τους οφείλει να εξυπηρετεί την ελεύθερη λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος». Επιπλέον, το άρθρο 29 του Νόμου 3023/2002 (όπως τροποποιήθηκε) για τη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων περιέχει ορισμένους όρους σύμφωνα με τους οποίους ένα πολιτικό κόμμα μπορεί να λειτουργεί, περιλαμβανομένης και της υποβολής στον Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου μιας ιδρυτικής δήλωσης που αναφέρει, μεταξύ άλλων, ότι η «η οργάνωση και η δράση του εξυπηρετεί την ελεύθερη λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος». Ο Εισαγγελέας του Αρείου Πάγου, Ιωάννης Τέντες, επιβεβαίωσε κατά τη διάρκεια της συνάντησής του με τον Επίτροπο ότι ο Άρειος Πάγος στο στάδιο αυτό δεν προβαίνει σε έλεγχο της νομιμότητας του εν λόγω κόμματος αλλά ενεργεί στην ουσία σαν βιβλίο πρωτοκόλλου που εγγράφει το αιτούν κόμμα.
77. Σύμφωνα με την πάγια νομολογία του Αρείου Πάγου, κανένα κόμμα δεν μπορεί να διαλυθεί αναγκαστικά από το νόμο ή με απόφαση δικαστηρίου.³⁵ Ωστόσο, ο Επίτροπος σημείωσε ότι ο Άρειος Πάγος μπορεί και όντως εξετάζει τη νομιμότητα των καταλόγων των πολιτικών κομμάτων που μετέχουν σε εκλογές. Για παράδειγμα, τον Απρίλιο 2012 απαγόρευσε σε ένα πολιτικό κόμμα με τον τίτλο «*Τυραννοκτόνοι*» να λάβει μέρος στις εκλογές του Μαΐου 2012 με την αιτιολογία ότι αυτό το όνομα έδειχνε πρόθεση «διάπραξης αξιόποινης πράξης».³⁶ Επιτράπη στο κόμμα να λάβει μέρος στις εκλογές με διαφορετικό όνομα. Με βάση τα παραπάνω, θα μπορούσε να ισχύσει το επιχείρημα ότι εάν ο Άρειος Πάγος μπορεί να ελέγξει ένα πολιτικό κόμμα και να αποτρέψει τη συμμετοχή του στις εκλογές, επειδή το όνομά του υποδεικνύει ότι έχει πρόθεση να ασκήσει βία, κατά μείζονα λόγο, θα μπορούσε και θα έπρεπε να λάβει επίσης θέση έναντι ενός πολιτικού κόμματος για το οποίο υπάρχουν επαρκή στοιχεία που δείχνουν ότι υποστηρίζει και ασκεί φυλετικό μίσος και βία.

³⁵ Βλ. απόφαση 590/2009 του Αρείου Πάγου, διαθέσιμη στη διεύθυνση: <http://www.kostasbeys.gr/articles.php?s=4&mid=1479&mnu=3&id=25525>.

³⁶ Απόφαση 4/2012 της 25^{ης} Απριλίου 2012, διαθέσιμη στη διεύθυνση: http://www.minpress.gr/minpress/areios_pagos_anakirixi_syndyasmwn_2012.pdf.

78. Παρόλο που το Σύνταγμα δεν προβλέπει την επιβολή περιορισμών, περιλαμβανομένης και της απαγόρευσης, σε πολιτικά κόμματα, το άρθρο 29, παράγραφος 1, θα μπορούσε να ερμηνευθεί σύμφωνα με την αρχή της πρακτικής αποτελεσματικότητας (*effet utile*), έτσι ώστε να δοθεί πρακτική αξία στην παραπάνω συνταγματική διάταξη. Πράγματι, ένα Σύνταγμα, ειδικά τα μέρη του που αφορούν τα δικαιώματα του ανθρώπου, είναι ένας ζωντανός οργανισμός που θα πρέπει να είναι σε θέση να ανταποκριθεί αποτελεσματικά στις ανάγκες των εξελισσόμενων κοινωνιών και των φιλελεύθερων δημοκρατιών. Αυτό θα μπορούσε να γίνει προβλέποντας την ψήφιση κατάλληλης νομοθεσίας ή την ανάπτυξη εθνικής νομολογίας, που θα έθετε σε εφαρμογή το γράμμα και το πνεύμα του άρθρου 29, παράγραφος 1, και θα περιόριζε ή θα απαγόρευε, εάν ήταν αναγκαίο, ένα κόμμα για το οποίο επαρκή στοιχεία δείχνουν ότι δεν εξυπηρετεί «την ελεύθερη λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος». Η νομοθεσία αυτή ή η νομολογία θα ήταν επίσης σύμφωνη με το άρθρο 4(β) της ICERD που αναφέρθηκε παραπάνω και τα άρθρα 11 και 17 της ΕΣΔΑ τα οποία είναι δεσμευτικά για την Ελλάδα.
79. Σε κάθε περίπτωση, όπως αναφέρθηκε νωρίτερα, σύμφωνα με την τρέχουσα νομοθεσία (άρθρο 1, παράγραφος 2, του Νόμου 927/1979) τα μέλη των οργανώσεων, που μπορεί να θεωρηθεί ότι περιλαμβάνουν και πολιτικά κόμματα, που οργάνωσαν προπαγάνδα ή οποιουδήποτε είδους δραστηριότητες που προτρέπουν σε φυλετικές διακρίσεις μπορούν να διωχθούν ποινικά. Οι κυρώσεις αυτές μπορούν να συνοδεύονται από την απώλεια των πολιτικών δικαιωμάτων του κατηγορούμενου, σύμφωνα με το άρθρο 61 του Ποινικού Κώδικα, για ένα έως πέντε έτη. Παρόλο που τέτοιες κυρώσεις δεν έχουν ακόμη επιβληθεί από τα ελληνικά δικαστήρια, οι πρόσφατες ποινικές διαδικασίες που ξεκίνησαν ενάντια σε μερικούς βουλευτές και μέλη της "Χρυσής Αυγής" που έχουν εμπλακεί σε πράξεις ρατσιστικής βίας μπορούν να λειτουργήσουν σαν νομικές υποθέσεις που δημιουργούν δικαστικό προηγούμενο και έτσι να ενισχύσουν τις προσπάθειες για την αποτελεσματική καταπολέμηση των οργανωμένων ρατσιστικών και άλλων μορφών εγκλημάτων μίσους.³⁷

3. Αποτελεσματική πρόσβαση στη δικαιοσύνη και προστασία των θυμάτων ρατσιστικών και άλλων εγκλημάτων μίσους

80. Η υποχρέωση των κρατών να παρέχουν αποτελεσματική προστασία και πρόσβαση σε αποτελεσματικές προσφυγές στα θύματα φυλετικών διακρίσεων, μέσω των αρμόδιων εθνικών δικαστηρίων και άλλων μηχανισμών προβλέπεται ρητά από το άρθρο 6 της ICERD. Σύμφωνα με την ίδια διάταξη, τα συμβαλλόμενα κράτη οφείλουν να παρέχουν στα θύματα δίκαιη και επαρκή ικανοποίηση για οποιαδήποτε ζημία υπέστησαν ως αποτέλεσμα φυλετικών διακρίσεων.
81. Τα παραπάνω μέτρα είναι εξαιρετικά σημαντικά για τα θύματα ρατσιστικών και άλλων εγκλημάτων μίσους, δεδομένου ότι αυτά κατά κανόνα ανήκουν σε ιδιαίτερα ευάλωτες κοινωνικές ομάδες όπως παράτυποι μετανάστες, αιτούντες άσυλο και πρόσφυγες. Μέλη τέτοιων ομάδων ουσιαστικά αποτελούσαν τη μεγαλύτερη πλειοψηφία (126 από 150) των θυμάτων ρατσιστικής βίας που καταγράφηκαν από το δίκτυο που συντονίζει η Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες και η Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου από το Νοέμβριο 2011 έως το Σεπτέμβριο 2012. Χαρακτηριστικό της δυσκολίας αυτών των ατόμων να αποκτήσουν πρόσβαση στη δικαιοσύνη είναι ότι τους πρώτους εννέα μήνες του 2012, από τα 87 θύματα ρατσιστικής βίας που καταγράφηκαν από το δίκτυο που συντονίζει η Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες και

³⁷ Ορισμένοι Έλληνες νομικοί έχουν εκφράσει επίσης την άποψη ότι μέλη της "Χρυσής Αυγής" που εμπλέκονται σε ρατσιστική βία μπορούν να διωχθούν σύμφωνα με το άρθρο 187 του Ποινικού Κώδικα που αφορά τις «εγκληματικές οργανώσεις» και προβλέπει φυλάκιση που κυμαίνεται από πέντε έως δέκα έτη και συνεπάγεται απώλεια των πολιτικών δικαιωμάτων από δύο έως δέκα έτη.

η Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, μόνο 11 απευθύνθηκαν στις αρμόδιες αρχές για να υποβάλουν έγκληση.³⁸

82. Για να παρέχουν αποτελεσματική προστασία και ένδικο μέσα, οι ελληνικές αρχές θα πρέπει να προσεγγίσουν τα θύματα και τις περιοχές όπου κατοικούν και να διαθέσουν δωρεάν νομική βοήθεια και συμβουλευτικά κέντρα σε αυτά.³⁹ Οι αρχές θα ήταν επίσης χρήσιμο να συνεργαστούν με τα υπάρχοντα, επιτυχή τοπικά ιδρύματα, όπως το Δημοτικό Συμβούλιο Ένταξης Μεταναστών του Δήμου Αθηναίων, που έχουν ήδη αναπτύξει σχέσεις εμπιστοσύνης με κοινότητες μεταναστών.
83. Όσον αφορά την πρόσβαση στα δικαστήρια, το ελληνικό δικαστικό σύστημα υποφέρει από σοβαρές, χρόνιες αδυναμίες που αφορούν κυρίως τις δίκες υπερβολικής διάρκειας και την έλλειψη αποτελεσματικών ένδικων μέσων, που οδηγούν σε αρνησιδικία. Ο Επίτροπος έχει επισημάνει συγκεκριμένα τρεις υποθέσεις, που αφορούν κακομεταχείριση μεταναστών από όργανα επιβολής του νόμου ή ρατσιστικές επιθέσεις, όπου οι ποινικές διαδικασίες ήταν ιδιαίτερα μακροχρόνιες παρά τη σοβαρότητα των εν λόγω ποινικών αδικημάτων και τη σοβαρή απειλή που έθεσαν για το κράτος δικαίου.
84. Η πρώτη υπόθεση αφορά την κακομεταχείριση μιας ομάδας Αφγανών μεταναστών, περιλαμβανομένων και ανηλίκων, ειδικά στο αστυνομικό τμήμα του Αγίου Παντελεήμονα, στην Αθήνα, το 2004. Οι σχετικές διαδικασίες ολοκληρώθηκαν το 2012 στο Εφετείο Αθηνών. Η δεύτερη υπόθεση αφορά την καταγγελία σοβαρής κακομεταχείρισης μεταναστών από μέλη της ακτοφυλακής σε σκάφος κοντά στη Χίο το 2007. Η πρώτη δικάσιμος στο Ναυτοδικείο Αθηνών προγραμματίστηκε να γίνει τον Ιανουάριο 2013 και στη συνέχεια αναβλήθηκε για τον Ιούνιο 2013. Η τρίτη υπόθεση αφορά τη βίαιη ρατσιστική επίθεση το 2011 στην Αθήνα κατά τριών Αφγανών (υπόθεση *Ali Rahimi και λοιπών*) που ως τον Ιανουάριο 2013 φέρεται να έχει αναβληθεί οκτώ φορές.
85. Σημειώνεται επίσης ότι από τις 662 αποφάσεις που εκδόθηκαν κατά της Ελλάδας από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου έως το τέλος του 2012, 438 αφορούσαν υπερβολικά μεγάλη διάρκεια δικών.⁴⁰ Τον Ιανουάριο 2013, πάνω από 250 αιτήσεις για υπερβολικά μεγάλη διάρκεια δικών στην Ελλάδα εκκρεμούσαν στο Δικαστήριο, από τις οποίες πάνω από 50 αφορούν ποινικές, 70 αφορούν αστικές και οι υπόλοιπες διοικητικές υποθέσεις.⁴¹
86. Στις 3 Απριλίου 2012 το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου εξέδωσε μια απόφαση πιλότο κατά της Ελλάδας στην υπόθεση *Μιχελιουδάκη*. Το Δικαστήριο εντόπισε την ύπαρξη ενός δομικού προβλήματος υπερβολικής διάρκειας των ποινικών δικών και κάλεσε την Ελλάδα, εντός ενός έτους από την ημερομηνία τελεσιδικίας της απόφασης (δηλ. έως τις 3 Ιουλίου 2013), να υιοθετήσει ένα αποτελεσματικό ένδικο μέσο ή ένα σύνολο ένδικων μέσων, ικανών να παρέχουν κατάλληλη και επαρκή επανόρθωση σε περιπτώσεις υπερβολικής διάρκειας των δικών και αποφάσισε, κατά τη διάρκεια της ίδιας περιόδου, να αναβάλει την εξέταση παρόμοιων προσφυγών. Στις 30 Οκτωβρίου 2012 το Δικαστήριο εξέδωσε μια άλλη παρόμοια απόφαση πιλότο που αφορούσε υπερβολική διάρκεια δικών σε αστικά δικαστήρια (υπόθεση *Γλύκαντζη*) ενώ στις 21 Δεκεμβρίου 2010 εκδόθηκε μια ακόμη πιλοτική απόφαση για υπερβολικά μακροχρόνιες διαδικασίες σε διοικητικά δικαστήρια (υπόθεση *Βασιλείου Αθανασίου και λοιπών*). Έως σήμερα, η εκτέλεση από την Ελλάδα

³⁸ Δίκτυο Καταγραφής Ρατσιστικής Βίας, Ευρήματα 1.1.2012-30.09.2012, διαθέσιμο στη διεύθυνση: <http://www.unhcr.gr/1againstracism/category/racist-violence-recording-network>.

³⁹ Βλ. UN CERD, [Γενική Σύσταση XXXI](#) για την πρόληψη των φυλετικών διακρίσεων στη διοίκηση και τη λειτουργία του ποινικού δικαίου, 2005, παράγραφοι 6-9.

⁴⁰ Βλ. την “Ετήσια Έκθεση 2011” του Δικαστηρίου, σελ. 160 και “Ετήσια Έκθεση 2012” του Δικαστηρίου σελ. 152.

⁴¹ Βλ. “δελτίο τύπου προφίλ χωρών” του Δικαστηρίου για την Ελλάδα, Ιανουάριος 2013 σελ. 2.

αυτών των πιλοτικών αποφάσεων παραμένει υπό την επίβλεψη της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης.

87. Κατά τη διάρκεια της επίσκεψής του, ο Επίτροπος συζήτησε τα θέματα αυτά με τους εκπροσώπους της Ελληνικής Ένωσης Δικαστών και Εισαγγελέων που τόνισαν ορισμένες συγκεκριμένες αδυναμίες που χρήζουν ιδιαίτερης προσοχής από τις αρχές: (α) η συνέχιση της ύπαρξης μεγάλου αριθμού κενών θέσεων για δικαστές/δικαστικούς υπαλλήλους, (β) ακατάλληλη υποδομή (περιλαμβανομένης ελλιπούς μηχανογράφησης) και συνθηκών εργασίας που παρεμποδίζουν την αποτελεσματικότητα των δικαστών και των δικαστηρίων, (γ) άσκοπες καθυστερήσεις, που επιτρέπονται από την τρέχουσα ποινική δικονομία και πρακτική, στην έναρξη των δικών, (δ) ελλιπής ανάπτυξη διαμεσολάβησης ανάμεσα στους διαδίκους που θα τους απέτρεπε από το να προσφύγουν στα δικαστήρια.
88. Παρόμοια σοβαρά προβλήματα ισχύουν επίσης για τους εισαγγελείς, ειδικά στην περιοχή των Αθηνών. Ο Εισαγγελέας του Αρείου Πάγου τόνισε κατά τη διάρκεια της συζήτησής του με τον Επίτροπο ότι τα γραφεία των εισαγγελέων στην Αθήνα λαμβάνουν περίπου 300.000 ποινικές ποινικού χαρακτήρα και υπάρχουν 110 θέσεις, γεγονός που σημαίνει ότι κάθε εισαγγελέας έχει να εξετάσει τον υπερβολικά υψηλό αριθμό των περίπου 3.000 ποινικών προσφυγών ετησίως. Εν προκειμένω, ο Επίτροπος σημειώνει με ιδιαίτερη ανησυχία ότι ο ειδικός εισαγγελέας που είναι υπεύθυνος για αντιρατσιστικά θέματα και καλύπτει την περιοχή της Αθήνας, Νικόλαος Ορνεράκης, αν και διορίστηκε στη θέση το Νοέμβριο 2012, ασχολείται μόνο μερικώς με υποθέσεις ρατσιστικών εγκλημάτων χωρίς διοικητική υποστήριξη.
89. Κατά τη διάρκεια της συνάντησής του με τον Επίτροπο, ο Υπουργός Δικαιοσύνης παραδέχτηκε ότι παρά τα διαδοχικά νομοθετικά μέτρα η κατάσταση δεν έχει βελτιωθεί ως τώρα. Ωστόσο, ο Υπουργός διαβεβαίωσε τον Επίτροπο ότι θα καταβληθούν μεγαλύτερες προσπάθειες για να διορθωθεί το πρόβλημα της υπερβολικής διάρκειας των δικών, συμπεριλαμβανομένων της υιοθέτησης ενός εσωτερικού ένδικου μέσου και της ολοκλήρωσης του έργου μηχανογράφησης των δικαστηρίων έως το 2015. Ο Επίτροπος χαιρετίζει την αποφασιστικότητα του Υπουργού για να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά αυτό το σοβαρό ζήτημα και θα εκτιμούσε τη λήψη νέων πληροφοριών για τα μέτρα που προβλέπεται να ληφθούν ή έχουν ληφθεί για τη διόρθωση αυτής της κατάστασης.
90. Ένα άλλο γεγονός που εμποδίζει την πρόσβαση στη δικαιοσύνη σε θύματα ρατσιστικών και άλλων μορφών εγκλημάτων μίσους είναι ότι σύμφωνα με το άρθρο 46 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, απαιτείται κατάθεση παραβόλου €100 για την υποβολή έγκλησης σε περιπτώσεις που τα εν λόγω αδικήματα δεν διώκονται αυτεπαγγέλτως. Τα θύματα επιθέσεων που γίνονται με ρατσιστικά κίνητρα δεν θα πρέπει να πληρώνουν αυτό το ποσό εφόσον όλα τα αδικήματα αυτά διώκονται αυτεπαγγέλτως. Ωστόσο, ορισμένοι συνομιλητές είπαν στον Επίτροπο κατά της διάρκειας της επίσκεψής του ότι στην προσπάθειά τους να υποβάλουν μια τέτοια έγκληση, ζητήθηκε από την αστυνομία τα θύματα να καταβάλουν το ποσό αυτό, που είναι υπερβολικά υψηλό για όλες σχεδόν τις κοινωνικές ομάδες που είναι στόχοι τέτοιων εγκλημάτων. Ο Επίτροπος συζήτησε το θέμα με τον Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου που είπε ότι ένα νομοθετικό μέτρο που θα εξαιρεί σαφώς τα θύματα ρατσιστικής βίας από την κατάθεση παραβόλου μπορεί να μελετηθεί στα πλαίσια μιας πιθανής αναθεώρησης του νόμου που αφορά τη νομική βοήθεια. Ο Επίτροπος θα ήθελε να λάβει περισσότερες πληροφορίες για αυτές τις πιθανές νομοθετικές εξελίξεις που στόχο έχουν να κάνουν την εξαίρεση από το παραπάνω παράβολο απόλυτα σαφή και εφαρμοστέα.
91. Η αποτελεσματική πρόσβαση στη δικαιοσύνη για θύματα ρατσιστικής βίας επίσης εξαρτάται στην πράξη από την παροχή νομικής βοήθειας προς τους καταγγέλλοντες, ειδικά τους μετανάστες με χαμηλό ή κανένα εισόδημα. Η νομική βοήθεια στην Ελλάδα ρυθμίζεται από το Νόμο 3226/2004 (όπως τροποποιήθηκε) για την παροχή νομικής βοήθειας σε πολίτες χαμηλού εισοδήματος. Σύμφωνα με το νόμο αυτό, δικαιούχοι νομικής βοήθειας σε ποινικές, αστικές και εμπορικές υποθέσεις είναι κατ'αρχήν οι χαμηλού εισοδήματος πολίτες κράτους μέλους της ΕΕ, καθώς και πολίτες τρίτου κράτους και ανιθαγενείς εφόσον έχουν νομίμως

κατοικία ή συνήθη διαμονή στην ΕΕ. Ο νόμος επίσης προβλέπει την παροχή νομικής βοήθειας σε ορισμένα ιδιαίτερα ευάλωτα θύματα εγκλημάτων, όπως θύματα εμπορίας δούλων και εμπορίας ανθρώπων, αλλά όχι σε θύματα ρατσιστικών ή άλλης μορφής εγκλημάτων μίσους, ανεξάρτητα από το νομικό καθεστώς τους ως μεταναστών.⁴² Ο Επίτροπος πιστεύει ότι είναι απαραίτητη μια νομοθετική τροποποίηση για τη διόρθωση αυτής της κατάστασης.

92. Τέλος, δεδομένου ότι ένας πολύ μεγάλος αριθμός θυμάτων είναι παράτυποι μετανάστες, ο Επίτροπος τονίζει ότι για να είναι εφικτή για αυτούς η πρόσβαση στη δικαιοσύνη, η ελληνική νομοθεσία και πρακτική θα πρέπει να διασφαλίσει ότι οι καταγγέλλοντες εξαιρούνται απέλασης και τους χορηγείται άδεια διαμονής, τουλάχιστον για το διάστημα που εκκρεμούν οι ποινικές διαδικασίες. Ο Επίτροπος ενημερώθηκε από το Υπουργείο Δικαιοσύνης ότι τέτοιου είδους προστασία είναι εφικτή σύμφωνα με το «Άρθρο τέταρτο» του Νόμου 3875/2010 (που τροποποιεί το άρθρο 44 του μεταναστευτικού νόμου 3386/2005). Αυτή η διάταξη (και η εκτελεστική Υπουργική Απόφαση 21897/11) προβλέπει ότι άδεια παραμονής μπορεί να δοθεί σε θύματα ποινικών αδικημάτων που προβλέπονται από το Νόμο 927/1979, με την προϋπόθεση ότι έχει ασκηθεί ποινική δίωξη. Η άδεια διαμονής μπορεί να ισχύει μέχρι την έκδοση δικαστικής απόφασης επί της υπόθεσης ή μέχρι την ολοκλήρωση της πιθανής θεραπευτικής αγωγής του θύματος.
93. Ο Επίτροπος σημείωσε ότι οι περισσότεροι από τους συνομιλητές του, περιλαμβανομένων και εξειδικευμένων ΜΚΟ, δεν γνώριζαν τη διάταξη αυτή. Σε κάθε περίπτωση, η διάταξη πρέπει να τροποποιηθεί για να παρέχει αποτελεσματική προστασία σε όλους τους καταγγέλλοντες ρατσιστικά και άλλα εγκλήματα μίσους από τη στιγμή της υποβολής της έγκλησης και όχι της άσκησης της δίωξης, που συνήθως απαιτεί πολύ χρόνο δεδομένων των ιδιαίτερα επιβαρυσμένων εισαγγελικών αρχών, ειδικά στην Αθήνα. Ο νόμος θα πρέπει επίσης να προβλέπει την παροχή αναγκαίας βοήθειας στα θύματα αυτά, όπως ιατρική θεραπεία, παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών και υπηρεσιών διερμηνείας και μετάφρασης.

Συμπεράσματα και συστάσεις

94. Ο Επίτροπος καλεί τις ελληνικές αρχές να τεθούν σε μεγαλύτερη επαγρύπνηση, να είναι περισσότερο δυναμικές και να θέσουν σε χρήση όλα τα διαθέσιμα μέσα για να θέσουν τέρμα στην ατιμωρησία και να καταπολεμήσουν όλα τα είδη διακρίσεων, ειδικά όταν λαμβάνουν τις ακραίες μορφές ομιλιών μίσους και βίας που αποσταθεροποιούν την κοινωνική συνοχή και διαβρώνουν θεμελιώδεις αρχές των δικαιωμάτων του ανθρώπου στις οποίες βασίζεται η Ελλάδα, ως κράτος μέλος του Συμβουλίου της Ευρώπης.
95. Ο Επίτροπος υπενθυμίζει ότι σύμφωνα με το Ελληνικό Σύνταγμα, οι διεθνείς συμβάσεις που επικυρώνονται από την Ελλάδα δεν είναι μόνο δεσμευτικές αλλά έχουν υπερνομοθετική ισχύ, υποχρεώνοντας έτσι το ελληνικό κράτος να θέτει σε πλήρη εφαρμογή τις διατάξεις τους μέσω της εθνικής νομοθεσίας και πρακτικής. Η Διεθνής Σύμβαση για την Κατάργηση Κάθε Μορφής Φυλετικών Διακρίσεων (ICERD) και η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου που έχουν επικυρωθεί από την Ελλάδα, κάνουν δυνατή την επιβολή ποινικών και άλλων κυρώσεων και περιορισμών στις δραστηριότητες ατόμων και πολιτικών οργανώσεων, περιλαμβανομένων των πολιτικών κομμάτων, όπως η "Χρυσή Αυγή", που τα στοιχεία καταδεικνύουν ότι συνηγορούν και εμπλέκονται άμεσα ή έμμεσα σε πράξεις ρατσιστικής βίας, παροτρύνουν σε φυλετικό μίσος και αντιτίθενται σε ορισμένες βασικές αρχές της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου. Τέτοια πολιτικά κόμματα θα πρέπει να απαγορεύονται, όπως προβλέπεται από την ICERD και να εξαιρούνται από όλες τις κρατικές επιδοτήσεις που παρέχονται συνήθως σε πολιτικά κόμματα.

⁴² Βλ. επίσης Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, *Anakomba Yula κατά Βελγίου*, απόφαση της 10^{ης} Μαρτίου 2009.

96. Αναφορικά με την ελληνική συνταγματική και άλλη νομοθεσία, παρά τα ελαττώματά της, έχει την μέχρι στιγμής ανεκμετάλλευτη δυνατότητα να περιορίσει και να αποτρέψει τη λειτουργία μη δημοκρατικών, ρατσιστικών οργανώσεων και εκδηλώσεων φυλετικών και άλλων μορφών διάκρισης. Η εξαιρετικά περιορισμένη εφαρμογή έως τώρα του αντιρατσιστικού Νόμου 927/1979 από την αστυνομία, τους εισαγγελείς και τα δικαστήρια, καθώς και η μη εφαρμογή της διάταξης του Ποινικού Κώδικα που αφορά τη ρατσιστική βία και άλλες μορφές βίας που αποτελούν επιβαρυντικές περιστάσεις ενός εγκλήματος, είναι λυπηρές και οδηγούν στην πράξη σε απίμωρησία. Πρόκειται για μια πολύ ανησυχητική κατάσταση. Οι αρμόδιες αρχές πρέπει να συνειδητοποιήσουν τους κινδύνους και τα δικαιώματα του ανθρώπου και τις δημοκρατικές αξίες που διακυβεύονται και να ενεργήσουν κατάλληλα για να θέσουν σε εφαρμογή την ισχύουσα νομοθεσία.
97. Έτσι ο Επίτροπος συνιστά στο Υπουργείο Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη, στο Υπουργείο Ναυτιλίας και Αιγαίου και στο Υπουργείο Δικαιοσύνης να καθιερώσουν και να ενισχύσουν συστηματικά προγράμματα συνεχούς εκπαίδευσης και ευαισθητοποίησης για τη νομοθεσία και πρακτική κατά των διακρίσεων, συμπεριλαμβανομένων των ενεργειών κατά του ρατσισμού, που θα έχουν στόχο όλη την αστυνομία, την ακτοφυλακή, εισαγγελείς και δικαστές. Οι ελληνικές αρχές καλούνται να βασιστούν στη σχετική χρησιμη, πολύτιμη πείρα του Τμήματος Δικαιοσύνης και Νομικής Συνεργασίας του Συμβουλίου της Ευρώπης, που έχει ως κύρια αποστολή την παροχή συγκεκριμένης βοήθειας στις εθνικές αρχές και τα σχετικά ιδρύματα και οργανισμούς στους τομείς της ανεξαρτησίας και αποτελεσματικότητας της δικαιοσύνης, των δικαιωμάτων του ανθρώπου και της μεταρρύθμισης της ποινικής δικαιοσύνης.
98. Ο Επίτροπος χαιρετίζει τις προσπάθειες του Υπουργείου Δικαιοσύνης να εκσυγχρονίσει την αντιρατσιστική νομοθεσία και να την καταστήσει πιο αποτελεσματική. Προτρέπει τις αρχές να επισπεύσουν την υιοθέτηση του σχεδίου νόμου που αφορά τον ρατσισμό και την ξενοφοβία μέσω του ποινικού δικαίου, που εκκρεμεί από το 2011 και να διασφαλίσουν ότι ο νόμος προβλέπει τις αυστηρότερες δυνατές ποινές για ρατσιστικά και ξενοφοβικά αδικήματα, σύμφωνα με την Απόφαση-Πλαίσιο 2008/913/ΔΕΥ του Συμβουλίου της ΕΕ. Η Ελλάδα προτρέπει επίσης να επικυρώσει το Πρωτόκολλο Νο 12 της ΕΣΔΑ που προβλέπει την γενική απαγόρευση των διακρίσεων, καθώς και τη Σύμβαση για το Κυβερνοέγκλημα του Συμβουλίου της Ευρώπης και το Πρόσθετο Πρωτόκολλό της που αφορά την ποινικοποίηση πράξεων ρατσιστικού και ξενοφοβικού χαρακτήρα που διαπράττονται μέσω συστημάτων υπολογιστών.
99. Αναφορικά με την πρόσβαση των θυμάτων στη δικαιοσύνη και σε επαρκή ένδικο μέσα, ο Επίτροπος καλεί τις αρχές να προσεγγίσουν τα θύματα και τις περιοχές όπου κατοικούν και να καθιερώσουν ή να ενισχύσουν τα υπάρχοντα τοπικά ιδρύματα, όπως το Συμβούλιο Ένταξης Μεταναστών του Δήμου Αθηναίων, για να παρέχουν στα θύματα πληροφορίες και συμβουλές, καθώς και υπηρεσίες για τον διακανονισμό διαφορών και διαμεσολάβησης.
100. Οι ελληνικές αρχές καλούνται να αποκαταστήσουν αποτελεσματικά τις μακροχρόνιες, σοβαρές αδυναμίες που αφορούν τις υπερβολικής διάρκειας δίκες που παρεμποδίζουν την πρόσβαση κάθε ατόμου στη δικαιοσύνη και την αποτελεσματική προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους. Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό για τα θύματα των φυλετικών διακρίσεων και της ρατσιστικής βίας, τα οποία κατά κανόνα ανήκουν στις πιο ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, όπως παράτυποι μετανάστες, αιτούντες άσυλο και πρόσφυγες.
101. Ο Επίτροπος προτρέπει τις αρχές να θέσουν σε εφαρμογή και τις τρεις πιλοτικές αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου που αφορούν τις υπερβολικής διάρκειας δίκες και να ενισχύσουν, όπου χρειάζεται, τους διαθέσιμους ανθρωπίνους και υλικούς πόρους για εισαγγελείς και δικαστές, ώστε να μπορούν να εργάζονται σε κατάλληλες συνθήκες και να είναι αποτελεσματικοί, ειδικά σε μεγάλες πόλεις όπως η Αθήνα, στις οποίες αντιστοιχεί το μεγαλύτερο μέρος των δικών. Στο πλαίσιο αυτό, ο Επίτροπος καλεί το Υπουργείο Δικαιοσύνης να δώσει ιδιαίτερη προσοχή και να ενισχύσει την

υπηρεσία του εισαγγελέα κατά του ρατσισμού στην Αθήνα, ο οποίος έχει ιδιαίτερη έλλειψη πόρων και να επεκτείνει το θεσμό αυτόν και σε άλλες περιοχές της Ελλάδας ώστε ο αντιρατσιστικός νόμος να εφαρμοστεί αποτελεσματικά σε όλη τη χώρα.

102. Τέλος, ο Επίτροπος καλεί τις αρχές να λάβουν μέτρα ώστε οι καταγγέλλοντες ρατσιστικά και άλλα εγκλήματα μίσους να εξαιρούνται σαφώς και ρητώς από την κατάθεση παραβόλου για την υποβολή έγκλησης. Ο νόμος για τη νομική βοήθεια θα πρέπει επίσης να τροποποιηθεί ώστε να παρέχεται νομική βοήθεια σε θύματα ρατσιστικών και άλλων εγκλημάτων μίσους εάν τη χρειάζονται, ανεξάρτητα από το καθεστώς εισόδου ή διαμονής τους. Τέλος, η υπάρχουσα νομοθεσία που προβλέπει τη δυνατότητα παροχής αδειών διαμονής σε όλους τους καταγγέλλοντες ρατσιστική βία θα πρέπει να τροποποιηθεί και να τεθεί σε εφαρμογή παρέχοντας τέτοια προστασία από το χρόνο υποβολής της έγκλησης και όχι από το χρόνο άσκησης της δίωξης. Ο νόμος θα πρέπει επίσης να καταστήσει δυνατή την παροχή της απαραίτητης βοήθειας προς τα θύματα, όπως έκτακτη ιατρική θεραπεία, παροχή συμβουλών, υπηρεσίες μετάφρασης και διερμηνείας. Η δυναμική κοινωνία των πολιτών στην Ελλάδα με πείρα στον τομέα αυτόν θα μπορούσε να παίξει έναν πολύ χρήσιμο, υποστηρικτικό ρόλο.

III. Ο ρόλος των αρχών επιβολής του νόμου στην καταπολέμηση των ρατσιστικών και άλλων εγκλημάτων μίσους

103. Η εμπιστοσύνη του κοινού στις αρχές επιβολής του νόμου και η αποτελεσματική δράση ενάντια στους δράστες ρατσιστικής βίας είναι το κλειδί για τον περιορισμό των δραματικών κοινωνικών συνεπειών των ρατσιστικών και άλλων εγκλημάτων μίσους. Κατά τη διάρκεια της επίσκεψής του, ο Επίτροπος είχε την αίσθηση ότι, γενικά, υπάρχει λίγη εμπιστοσύνη στο έργο της ελληνικής αστυνομίας, ιδιαίτερα ανάμεσα στα θύματα ρατσιστικής βίας και τα άτομα που ανήκουν σε ομάδες που κινδυνεύουν περισσότερο από τη βία αυτή. Σημειώνει ότι αυτό οφείλεται από τη μία μεριά σε έναν σημαντικό αριθμό υποθέσεων κακομεταχείρισης που έχουν αναφερθεί, ιδιαίτερα από μετανάστες και Ρομά, από όργανα επιβολής του νόμου χωρίς την επιβολή επαρκών κυρώσεων και από την άλλη στην προαναφερθείσα αναποτελεσματικότητα των ερευνών σε υποθέσεις ρατσιστικής βίας και την παροχή ανεπαρκούς προστασίας προς τα θύματα.

1. Κακομεταχείριση μεταναστών και Ρομά από όργανα επιβολής του νόμου

104. Στις καταληκτικές παρατηρήσεις της για την Ελλάδα το 2012, η Επιτροπή κατά των Βασανιστηρίων των Ηνωμένων Εθνών εξέφρασε «τη σοβαρή της ανησυχία για τις διαρκείς καταγγελίες βασανιστηρίων και κακομεταχείρισης από όργανα επιβολής του νόμου κατά τη διάρκεια σύλληψης ή κράτησης.»⁴³ Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων (CPT) έχει επίσης δημοσιεύσει εκθέσεις για την κακομεταχείριση, περιλαμβανομένων και βασανιστηρίων, σε αστυνομικά τμήματα και σε εγκαταστάσεις κράτησης μεταναστών στην Ελλάδα.⁴⁴ Περιπτώσεις κακομεταχείρισης από τα όργανα επιβολής του νόμου (από την αστυνομία και την ακτοφυλακή) έχουν αναφερθεί κυρίως στην Πάτρα. Διάφορες εκθέσεις δείχνουν τη χρήση τακτικών και συστηματικών απειλών και κακομεταχείριση μεταναστών, ανεξάρτητα από το νομικό καθεστώς τους.⁴⁵
105. Ο Επίτροπος ανησυχεί ιδιαίτερα από το γεγονός ότι ανάμεσα στον Οκτώβριο 2011 και τον Σεπτέμβριο 2012, καταγράφηκαν 33 περιπτώσεις κακομεταχείρισης με ρατσιστικά κίνητρα

⁴³ Παράγραφος 10, διαθέσιμη στη διεύθυνση:

<http://www.ohchr.org/EN/Countries/ENACARegion/Pages/GRIndex.aspx>.

⁴⁴ Βλ., μεταξύ άλλων, CPT, "[Εκθεση για την επίσκεψη στην Ελλάδα από τις 19 έως τις 27 Ιανουαρίου 2011](#)", Ιανουάριος 2012.

⁴⁵ Ελληνικό Συμβούλιο Προσφύγων, Stiftung Pro-Asyl, "['I came here for peace' \(Ήρθα εδώ για την ειρήνη\)](#), η συστηματική κακομεταχείριση των μεταναστών και των προσφύγων από αντιπροσώπους του κράτους στην Πάτρα", Ιούνιος 2012, ειδικά σελ. 25-48.

από μέλη της αστυνομίας και της ακτοφυλακής από το Δίκτυο Καταγραφής Ρατσιστικής Βίας.⁴⁶ Άκουσε επίσης με ανησυχία από άστεγους μετανάστες που συνάντησε κατά τη διάρκεια της επίσκεψής του στο Πεδίο του Άρεως στην Αθήνα, ότι ορισμένοι αστυνομικοί που είχαν έρθει να ελέγξουν τα χαρτιά τους κατά τη διάρκεια της ημέρας επέστρεψαν τη νύχτα φορώντας μπλούζες με το λογότυπο της "Χρυσής Αυγής" και άσκησαν βία εναντίον τους.

106. Περιπτώσεις υπερβολικής χρήσης βίας από όργανα επιβολής του νόμου κατά των Ρομά επίσης αναφέρθηκαν στον Επίτροπο. Έως σήμερα, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου έχει διαγνώσει σχετικές παραβιάσεις της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου από την Ελλάδα σε τρεις υποθέσεις που αφορούν Ρομά: *Μπέκος και Κουτρόπουλος, Πετροπούλου-Τσακίρη και Στεφάνου*.⁴⁷ Επίσης, έχει αναφερθεί ότι αστυνομικοί συχνά προσβάλλουν τους Ρομά με βάση την εθνοτική τους καταγωγή και δελτία τύπου της αστυνομίας που αφορούν επιχειρήσεις ερευνών της αστυνομίας αναφέρουν συχνά την εθνοτική καταγωγή Ρομά υπόπτων για ποινικά αδικήματα.⁴⁸
107. Έρευνες έδειξαν ότι μεταξύ του 1998 και του 2012 υπήρξαν 12 καταγεγραμμένες περιπτώσεις που αφορούν κακομεταχείριση από όργανα επιβολής του νόμου που έχουν διωχθεί και έχουν παραπεμφθεί σε δίκη σύμφωνα με το άρθρο 137Α του Ποινικού Κώδικα που απαγορεύει «βασανιστήρια και άλλες προσβολές της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας».⁴⁹ Έως τις αρχές του 2012, ένας αστυνομικός είχε καταδικαστεί για βασανιστήρια, το Δεκέμβριο 2011, από την υιοθέτηση του άρθρου 137Α του Ποινικού Κώδικα το 1984. Ο Επίτροπος σημειώνει με ανησυχία ότι η ποινή των έξι ετών του παραπάνω καταδίκου για το βασανισμό με ηλεκτροσόκ δύο νέων ανδρών το 2002 ανεστάλη εν όψει της έφεσης.⁵⁰ Ο Επίτροπος θα ήθελε να λάβει περισσότερες πληροφορίες από τις αρχές για την πρόοδο της υπόθεσης αυτής.
108. Ο Επίτροπος σημειώνει ότι το πρόβλημα προκύπτει κυρίως από τη διατύπωση του άρθρου 137Α, παράγραφος 2, του Ποινικού Κώδικα. Δεν προβλέπει ολοκληρωμένη προστασία καθώς εξαιρεί από το πεδίο εφαρμογής του βασανιστήρια που προκαλούνται με την υποκίνηση ή τη συγκατάθεση ή τη συναίνεση ενός δημοσίου λειτουργού ή ενός ατόμου που ενεργεί με επίσημη ιδιότητα, τα οποία αποτελούν μέρος του ορισμού των βασανιστηρίων στο Άρθρο 1 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών κατά των Βασανιστηρίων του 1984. Επιπλέον,

⁴⁶ Συμπεράσματα πιλοτικής φάσης (01/10/2011-31/12/2011), 21 Μαρτίου 2012, και Πορίσματα για την περίοδο 01/01/2012-30/09/2012, 23 Οκτωβρίου 2012, διατίθενται στη διεύθυνση: <http://www.unhcr.gr/1againstracism/category/racist-violence-recording-network>.

⁴⁷ *Μπέκος και Κουτρόπουλος κατά Ελλάδος*, απόφαση της 13^{ης} Μαρτίου 2006, *Πετροπούλου-Τσακίρη κατά Ελλάδος*, απόφαση της 6^{ης} Μαρτίου 2008; *Στεφάνου κατά Ελλάδος*, απόφαση της 1^{ης} Ιουλίου 2010. Βλ. επίσης Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων των Ηνωμένων Εθνών, *Κατσαρής κατά Ελλάδος*, Ανακοίνωση Νο. 1558/2007, Διαπιστώσεις που δημοσιεύτηκαν στις 20 Αυγούστου 2012.

⁴⁸ Παγκόσμιος Οργανισμός κατά των Βασανιστηρίων, Ελληνικό Παρατηρητήριο των Συμφωνιών του Ελσίνκι (ΕΠΣΕ), Συνεργαζόμενες Οργανώσεις και Κοινότητες για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα των Ρομά στην Ελλάδα (ΣΟΚΑΔΡΕ) και Ελληνική Ομάδα για τα Δικαιώματα των Μειονοτήτων (ΕΟΔΜ), "[Alternative report to the UN Committee against Torture \(Εναλλακτική έκθεση προς την Επιτροπή κατά των Βασανιστηρίων των Ηνωμένων Εθνών\)](#)", 20 Απριλίου 2012, για τις επιχειρήσεις της αστυνομίας σε καταυλισμούς Ρομά και την πρακτική του «εθνοτικού προφίλ», βλ. π.χ. δελτίο τύπου της αστυνομίας της 10^{ης} Ιανουαρίου 2013 στη διεύθυνση: http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&lang=%27..%27&perform=view&id=23772&Itemid=1041&lang.

⁴⁹ Διεθνής Αμνηστία, "[Police violence in Greece, not just 'isolated incidents' \(Αστυνομική βία στην Ελλάδα, όχι μόνο μεμονωμένα περιστατικά\)](#)", 2012, σελ. 26-29.

⁵⁰ Παγκόσμιος Οργανισμός κατά των Βασανιστηρίων, Ελληνικό Παρατηρητήριο των Συμφωνιών του Ελσίνκι (ΕΠΣΕ), Συνεργαζόμενες Οργανώσεις και Κοινότητες για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα των Ρομά στην Ελλάδα (ΣΟΚΑΔΡΕ) και Ελληνική Ομάδα για τα Δικαιώματα των Μειονοτήτων (ΕΟΔΜ), "[Alternative report to the UN Committee against Torture \(Εναλλακτική έκθεση προς την Επιτροπή κατά των Βασανιστηρίων των Ηνωμένων Εθνών\)](#)", 20 Απριλίου 2012, σελ. 6.

η παραπάνω διάταξη προβλέπει ότι τα βασανιστήρια πρέπει να είναι «μεθοδευμένα». Αυτός ο όρος για σχεδιασμένα, συστηματικού χαρακτήρα κακομεταχείριση συχνά έχει επικαλεστεί από δικαστήρια και κατά συνέπεια δεν έχουν αναγνωρίσει αδικήματα ως βασανιστήρια. Το 2012 κατά τη διάρκεια της εξέτασης της εθνικής έκθεσης από την Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών κατά των Βασανιστηρίων η ελληνική αντιπροσωπία αναγνώρισε την ανάγκη να εναρμονίσει τον Ποινικό Κώδικα με την Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών και σημείωσε ότι ένας νέος ποινικός κώδικας είναι υπό επεξεργασία.⁵¹ Ο Επίτροπος αναμένει να λάβει περισσότερες πληροφορίες για τα μέτρα που μελετώνται από τις αρχές για να εναρμονίσουν πλήρως τον Ποινικό Κώδικα με τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά των Βασανιστηρίων.

109. Το πρόβλημα επιδεινώνεται από το γεγονός ότι καταγγελίες βασανιστηρίων και άλλων μορφών κακομεταχείρισης από όργανα επιβολής του νόμου δεν φαίνεται να διερευνώνται ενδελεχώς από τα δικαστήρια και περιπτώσεις τέτοιας πλημμελούς συμπεριφοράς έχουν μείνει κατά κανόνα ατιμώρητες ή οδήγησαν σε υπερβολικά ήπιες ποινές, τόσο σε διοικητικό (πειθαρχικό) επίπεδο όσο και, κυρίως, σε ποινικό επίπεδο. Τέτοιες κυρώσεις δεν είναι αρκετές για να δράσουν αποτρεπτικά. Το 2006 η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων των Ηνωμένων Εθνών εντόπισε την πρώτη παραβίαση από την Ελλάδα του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα σημειώνοντας ότι ο Άρειος Πάγος, σε μια ποινική υπόθεση για την οποία εξέδωσε απόφαση το 1998, δεν έλαβε υπόψη τις καταγγελίες του προσφεύγοντος ότι η ομολογία του στην αστυνομία δόθηκε κατόπιν παράνομης άσκησης βίας (σοβαρής κακομεταχείρισης) κατά την ανάκρισή του στη γενική αστυνομική διεύθυνση στην Αθήνα.⁵² Από το 2004 ως το 2012 το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου διέγνωσε ότι η Ελλάδα έχει παραβιάσει την Ευρωπαϊκή Συνθήκη για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου σε 11 υποθέσεις λόγω, μεταξύ άλλων, αναποτελεσματικών ερευνών καταγγελιών άσκησης υπερβολικής βίας ή κακομεταχείρισης από τα όργανα επιβολής του νόμου. Επιπλέον, δύο από αυτές τις υποθέσεις αφορούσαν την αδυναμία των αρχών να διερευνήσουν εάν ρατσιστικά κίνητρα από την πλευρά των οργάνων της αστυνομίας έπαιξαν ή όχι ρόλο στην κακομεταχείριση των προσφευγόντων Ρομά.⁵³
110. Ορισμένες σοβαρές υποθέσεις κακομεταχείρισης στις οποίες τα όργανα επιβολής του νόμου καταδικάστηκαν για μικρότερης απαξίας των βασανιστηρίων αδικήματα («άλλες προσβολές της ανθρώπινης αξιοπρέπειας») συνοψίζουν τις αδυναμίες της ισχύουσας νομοθεσίας που αφορά τα βασανιστήρια και την εφαρμογή της από τα δικαστήρια. Σε μία από τις υποθέσεις που αργότερα έφτασε στο Δικαστήριο του Στρασβούργου ([Zontul κατά Ελλάδος](#), απόφαση της 17^{ης} Ιανουαρίου 2012), ένας βιασμός με κλομπ αστυνομικού που έγινε το 2001 από ένα μέλος της ακτοφυλακής στην Κρήτη κατά ενός μετανάστη δεν θεωρήθηκε βασανιστήριο από το ναυτοδικείο, καθώς δεν ήταν «μεθοδευμένος» όπως προβλέπεται από το άρθρο 137Α του Ποινικού Κώδικα. Σημειώνεται ότι το 2006 το ναυτοδικείο στην υπόθεση αυτή καταδίκασε τον δράστη σε φυλάκιση έξι μηνών με αναστολή που μετατράπηκε σε πρόστιμο €792, μία χαμηλή ποινή που θεωρήθηκε από το Δικαστήριο του Στρασβούργου ως «εμφανώς δυσανάλογη» προς μια πράξη βασανισμού.⁵⁴
111. Μια δεύτερη σοβαρή υπόθεση αφορά την κακομεταχείριση μιας ομάδας Αφγανών μεταναστών, περιλαμβανομένων και ανηλίκων, κοντά και εντός του αστυνομικού τμήματος του Αγίου Παντελεήμονα, στην Αθήνα, το 2004. Το Μικτό Ορκωτό Δικαστήριο Αθηνών βρήκε το 2011 ότι η προϋπόθεση της «μεθοδευμένης» κακομεταχείρισης δεν υφίστατο καθώς οι

⁵¹ Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών κατά των Βασανιστηρίων, Περίληψη πρακτικών της 1065^{ης} συνάντησης της 10^{ης} Μαΐου 2012, 16 Νοεμβρίου 2012, παράγραφος 50.

⁵² Βλ. Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων των Ηνωμένων Εθνών, Διαπιστώσεις, *Κουϊδης κατά Ελλάδος*, Ανακοίνωση No. 1070/2002, 26 Απριλίου 2006. Βλ. επίσης τις Διαπιστώσεις στην υπόθεση *Καλαμιώτης κατά Ελλάδος*, Ανακοίνωση No. 1486/2006, 24 Ιουλίου 2008.

⁵³ Υποθέσεις των *Μπέκου-Κουτρόπουλου* και *Πετροπούλου-Τσακίρη*. Βλ. επίσης Τμήμα Εκτέλεσης των Αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, [Ενημερωτικό έγγραφο για την ομάδα υποθέσεων Μακαρατζής και άλλοι κατά Ελλάδος](#), Αξιολόγηση των γενικών μέτρων που παρουσιάστηκαν από την Ελλάδα, 27 Νοεμβρίου 2012.

⁵⁴ *Zontul κατά Ελλάδος*, απόφαση της 17^{ης} Ιανουαρίου 2012, παράγραφοι 107-108.

κατηγορούμενοι αστυνομικοί χρησιμοποίησαν τυχαίες μεθόδους «όπως γροθιές, κλωτσιές, ένα ξύλινο μπαστούνι και έναν πλαστικό σωλήνα» για την κακομεταχείριση των θυμάτων.⁵⁵ Η απόφαση αυτή επικυρώθηκε το 2012 από το Εφετείο Αθηνών. Και στους δύο αστυνομικούς επιβλήθηκαν τελικές ποινές με αναστολή από 20 έως 25 μήνες, ενώ ένας από αυτούς φέρεται ότι παραμένει σε ενεργή υπηρεσία. Ο Επίτροπος ενημερώθηκε ότι η υπόθεση τώρα εκκρεμεί στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.

112. Μια άλλη υπόθεση καταγγελίας σοβαρής κακομεταχείρισης μεταναστών από μέλη της ακτοφυλακής, περιλαμβανομένων και βασανιστηρίων, εκκρεμεί τώρα στο Ναυτοδικείο Αθηνών (έχει προγραμματιστεί ακρόαση για τον Ιούνιο 2013). Η υπόθεση αφορά την καταγγελία κακομεταχείρισης μεταναστών ενώ βρίσκονταν σε πλοίο κατά τη μεταφορά τους στο νησί της Χίου τον Ιούνιο 2007. Σύμφωνα με τις πληροφορίες που ελήφθησαν από το Γραφείο του Επιτρόπου, όλα τα μέλη της ακτοφυλακής που υποβλήθηκαν σε πειθαρχικές διαδικασίες αθώωθηκαν.⁵⁶
113. Εν προκειμένω, ο Επίτροπος σημειώνει με ανησυχία ότι η Ελλάδα δεν έχει κυρώσει ακόμη το Πρόσθετο Πρωτόκολλο της Σύμβασης κατά των Βασανιστηρίων και Άλλης Σκληρής, Απάνθρωπης ή Εξευτελιστικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας (OPCAT) και δεν έχει ιδρύσει έναν εθνικό μηχανισμό πρόληψης βασανιστηρίων και άλλων μορφών κακομεταχείρισης. Κατανοεί ότι ο Συνήγορος του Πολίτη στην Ελλάδα καλύπτει ήδη εν μέρει τον ρόλο του προληπτικού μηχανισμού βασανιστηρίων. Για να γίνει ο Συνήγορος του Πολίτη ένας πλήρης μηχανισμός είναι σίγουρα απαραίτητοι επιπλέον ανθρωπίνι και οικονομικοί πόροι ώστε να είναι σε θέση να διεξάγει αποτελεσματικά αυτό το σημαντικό αλλά επίμοχθο έργο.

2. Μέτρα για την καταπολέμηση της ατιμωρησίας που αφορά παραβιάσεις δικαιωμάτων του ανθρώπου από όργανα επιβολής του νόμου

114. Η δημόσια εμπιστοσύνη στις αρχές επιβολής του νόμου σχετίζεται στενά με τη στάση και τη συμπεριφορά των τελευταίων προς το κοινό, ιδιαίτερα με τον σεβασμό τους για την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και τα θεμελιώδη δικαιώματα και ελευθερίες του ατόμου όπως κατοχυρώνονται στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.⁵⁷ Ο Επίτροπος πιστεύει απόλυτα ότι είναι απαραίτητο να διασφαλίσουν οι αρχές ότι όλες οι υποθέσεις κατάχρησης της εμπιστοσύνης ή κακομεταχείρισης από τα όργανα επιβολής του νόμου καταδικάζονται σθεναρά, ερευνώνται και κυρώνονται επαρκώς από τις αρμόδιες αρχές, για να αποτραπεί η επανάληψή τους και να ενισχυθεί ο βασικός ρόλος που παίζουν τα όργανα επιβολής του νόμου στην προστασία του κράτους δικαίου.
115. Ο Επίτροπος σημειώνει με ικανοποίηση ότι η πειθαρχική νομοθεσία που αφορά την αστυνομία τροποποιήθηκε με το Προεδρικό Διάταγμα 120/2008 που στόχο είχε να διευρύνει το πεδίο των πράξεων που θεωρούνται πειθαρχικά αδικήματα και να επιβάλλει αυστηρότερες ποινές σε περιπτώσεις βασανιστηρίων και άλλων μορφών κακομεταχείρισης. Σημειώνει επίσης τις προσπάθειες που έγιναν για την ευαισθητοποίηση των οργάνων της αστυνομίας για τα δικαιώματα του ανθρώπου κατά την αστυνόμευση.⁵⁸ Ωστόσο, λυπάται που ο αντίκτυπος των μέτρων αυτών στην επανεμφάνιση περιπτώσεων αστυνομικής κακοποίησης φαίνεται να είναι περιορισμένος στην πράξη. Η ελληνική αστυνομία φαίνεται να πιστεύει ότι το παραπάνω διάταγμα συνεισέφερε στην αύξηση των διαδικασιών κατά αστυνομικών που

⁵⁵ Διεθνής Αμνηστία, "[Police violence in Greece, not just 'isolated incidents' \(Αστυνομική βία στην Ελλάδα, όχι μόνο μεμονωμένα περιστατικά\)](#)", 2012, σελ. 28-29.

⁵⁶ Το περιστατικό περιγράφεται από έναν μάρτυρα στο Pro Asyl et al., "[The truth may be bitter must it must be told](#)" (Η αλήθεια μπορεί να είναι πικρή αλλά πρέπει να λέγεται), Frankfurt a/M, Οκτώβριος 2007, σελ. 33-34.

⁵⁷ Βλ. Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης [Σύσταση Rec \(2001\) 10](#) για τον Ευρωπαϊκό Κώδικα Αστυνομικής Δεοντολογίας.

⁵⁸ Βλ. Τμήμα Εκτέλεσης των Αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, [Ενημερωτικό έγγραφο για την ομάδα υποθέσεων Μακαρατζής και άλλοι κατά Ελλάδα](#), Αξιολόγηση των γενικών μέτρων που παρουσιάστηκαν από την Ελλάδα, 27 Νοεμβρίου 2012.

φέρονται να έχουν εμπλακεί σε κακομεταχείριση. Σύμφωνα με τα στοιχεία που δημοσιεύτηκαν από την ελληνική αστυνομία, την περίοδο 2009-2012, 156 υποθέσεις κακομεταχείρισης από την αστυνομία ελέγχθηκαν πειθαρχικά. Μέχρι το Δεκέμβριο 2012, σε πέντε από αυτές είχαν επιβληθεί πειθαρχικές ποινές και 54 υποθέσεις εκκρεμούσαν προς εξέταση. Έναρξη ποινικών διαδικασιών είχε γίνει σε 35 υποθέσεις.⁵⁹

116. Εντούτοις, ο Επίτροπος θεωρεί ανησυχητικό το γεγονός ότι ο Κώδικας Ποινικής Δικονομίας τροποποιήθηκε τον Μάρτιο 2012⁶⁰ ώστε να εξαιρεθούν τα όργανα της αστυνομίας, του λιμενικού σώματος και της πυροσβεστικής που διαπράττουν αδικήματα «κατά την άσκηση των καθηκόντων τους και εξαιτίας αυτών» από την άμεση σύλληψη και παραπομπή σε δικαστική αρχή σε περιπτώσεις όπου έχει υποβληθεί εναντίον τους έγκληση. Είναι δύσκολο να αντιληφθεί κανείς τον λόγο ύπαρξης αυτής της διάταξης που εξαιρεί τα όργανα επιβολής του νόμου από τις συνήθεις διαδικασίες του ποινικού δικαίου. Ο Επίτροπος θα ήθελε να λάβει περισσότερες πληροφορίες για το ζήτημα αυτό από τις ελληνικές αρχές.
117. Ο Επίτροπος τονίζει ότι το πιο σημαντικό βήμα που πρέπει να γίνει για την καταπολέμηση της ατιμωρησίας των οργάνων επιβολής του νόμου είναι η δημιουργία ενός ανεξάρτητου μηχανισμού καταγγελιών, όπως επισημάνθηκε από τον προκάτοχο του Επιτρόπου στην [επιστολή](#) του προς τον Υπουργό Προστασίας του Πολίτη τον Μάρτιο 2010. Στην επιστολή αυτή, ο Επίτροπος στήριξε την κυβέρνηση σε αυτή τη σημαντική προσπάθεια και επέστησε την προσοχή των αρχών στη [Γνωμοδότησή του για Ανεξάρτητη και Αποτελεσματική Εξακρίβωση των Καταγγελιών κατά της Αστυνομίας του 2009](#).
118. Το 2011 τέθηκαν σε ισχύ ένας Νόμος (3938/2011) και ένα Προεδρικό Διάταγμα (78/2011) σχετικά με τη «Σύσταση Γραφείου Αντιμετώπισης Περιστατικών Αυθαιρεσίας». Προβλέπουν τη δημιουργία, υπό την αιγίδα του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη του ως άνω Γραφείου και μια τριμελή επιτροπή που αποτελείται από έναν υψηλόβαθμο «επίτιμο δικαστή», έναν «επίτιμο εισαγγελέα» και ένα νομικό σύμβουλο του Υπουργείου. Η επιτροπή αυτή είναι υπεύθυνη για την καταγραφή και την αξιολόγηση καταγγελιών πράξεων κακοποίησης από όργανα επιβολής του νόμου⁶¹ και για την προώθηση των υποθέσεων στις αρμόδιες αρχές επιβολής του νόμου (την αστυνομία, το λιμενικό σώμα και την πυροσβεστική) για διερεύνηση. Το Γραφείο μπορεί να ενεργεί αυτεπάγγελα ή βάσει καταγγελίας. Ο παραπάνω νόμος προβλέπει ότι «σοβαρά περιστατικά ή καταγγελίες» (ένας όρος που δεν διασαφηνίζεται από το νόμο) μπορούν να προωθηθούν από το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη και να αντιμετωπιστούν επί της ουσίας από ένα μέλος της επιτροπής. Η επιτροπή μπορεί επίσης να επιληφθεί υποθέσεων στις οποίες το Δικαστήριο εντόπισε παραβιάσεις της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου λόγω ανεπαρκειών στις πειθαρχικές διαδικασίες ή νέων στοιχείων που δεν είχαν αξιολογηθεί νωρίτερα από πειθαρχικούς φορείς ή δικαστήρια. Η επιτροπή μπορεί να αποφασίσει εάν χρειάζεται νέα διερεύνηση της υπόθεσης και εάν είναι έτσι, να προωθήσει την υπόθεση στις αρμόδιες αρχές επιβολής του νόμου.
119. Ενώ αυτή η νομοθετική εξέλιξη είναι ένα βήμα προόδου, ο Επίτροπος ανησυχεί διότι το Γραφείο και η επιτροπή του δεν μπορεί να θεωρηθούν ως ένας ανεξάρτητος θεσμός καθώς προβλέπεται να λειτουργούν υπό τον άμεσο έλεγχο του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη και ένα από τα μέλη της επιτροπής είναι ένας δημόσιος υπάλληλος που εργάζεται για το υπουργείο αυτό. Επίσης, το Γραφείο κατά κανόνα (εκτός από τα

⁵⁹ Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης, Επιτροπή Νομικών Υποθέσεων και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, εμπιστευτικό έγγραφο AS/Jur (2013) 06, 17 Ιανουαρίου 2013, παράγραφος 32.

⁶⁰ Άρθρο 19 του Νόμου 4058/2012.

⁶¹ Ο Νόμος 3938/2011 προβλέπει ότι οι ακόλουθες αξιόποινες πράξεις θα υπόκεινται σε εξέταση από το Γραφείο: βασανιστήρια ή άλλες προσβολές της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας υπό την έννοια του άρθρου 137Α του Ποινικού Κώδικα, παράνομες προσβολές της ζωής και της σωματικής ακεραιότητας, της υγείας, της προσωπικής ή γενετήσιας ελευθερίας, παράνομη χρήση όπλων, οποιαδήποτε άλλη συμπεριφορά που συνιστά προσβολή της προσωπικότητας κάποιου.

προαναφερθέντα «σοβαρά περιστατικά ή καταγγελίες») δεν είναι αρμόδιο να διεξάγει έρευνες, οι οποίες παραμένουν στη δικαιοδοσία των αρμοδίων αρχών επιβολής του νόμου. Επιπλέον, ο Επίτροπος έχει ενημερωθεί ότι η επιτροπή δεν έχει ακόμη τεθεί σε λειτουργία.

120. Ο Επίτροπος πιστεύει ότι για να ενισχυθεί η δημόσια εμπιστοσύνη στις αρχές επιβολής του νόμου, ένας λειτουργικός και ανεξάρτητος μηχανισμός καταγγελιών θα πρέπει να τεθεί σε ισχύ ως προτεραιότητα. Επομένως, ενώ αναγνωρίζει ότι τα ισχύοντα πολύ αυστηρά μέτρα λιτότητας κάνουν ακόμη πιο δύσκολη τη δημιουργία νέων δημόσιων οργανισμών, ο Επίτροπος είναι της άποψης ότι οι αρχές θα πρέπει να μελετήσουν εναλλακτικές επιλογές για τη τρέχουσα θεσμική μορφή που καθιερώθηκε με το Νόμο 3938/2011. Ο στόχος θα πρέπει να είναι η δημιουργία ενός ανεξάρτητου οργανισμού ικανού να διεξάγει εγκαίρως αποτελεσματικές έρευνες.
121. Ο Επίτροπος επαναλαμβάνει ότι το Συμβούλιο της Ευρώπης έχει πείρα στην παροχή υποστήριξης σε χώρες για να καθιερώσουν αποτελεσματικούς μηχανισμούς καταγγελιών και μπορεί να παράξει χρήσιμα παραδείγματα από άλλα κράτη μέλη, είτε πρόκειται για έναν πλήρως ανεξάρτητο δημόσιο οργανισμό ή για μια εξειδικευμένη ομάδα εισαγγελέων που έχει επιφορτιστεί με τις έρευνες για τις ενέργειες οργάνων επιβολής του νόμου ή μια συγκεκριμένη κοινοβουλευτική επιτροπή. Η ανάπτυξη ενός μοντέλου προσαρμοσμένου στο δικό της νομικό σύστημα και τις παραδόσεις της είναι θέμα της Ελλάδας, εφόσον αυτό ικανοποιεί τα κριτήρια για αποτελεσματική διερεύνηση που εμπεριέχονται στην προαναφερθείσα Γνώμη που εξέδωσε ο προηγούμενος Επίτροπος.

3. Προσπάθειες ενίσχυσης της καταπολέμησης της ρατσιστικής βίας από τις αρχές επιβολής του νόμου

122. Η αύξηση των περιπτώσεων των ρατσιστικών επιθέσεων από μέλη, υποστηρικτές ή βουλευτές της "Χρυσής Αυγής", συνοδεύτηκε από ισχυρισμούς για την αναποτελεσματικότητα της αστυνομίας, την αδράνεια ή ακόμη και για συνεργία με μέλη ή υποστηρικτές της "Χρυσής Αυγής".⁶² Προκαλεί ιδιαίτερη ανησυχία στον Επίτροπο το γεγονός ότι στα εκλογικά τμήματα στην Αθήνα, όπου ψήφισαν μέλη του προσωπικού της ελληνικής αστυνομίας μαζί με άλλους Έλληνες πολίτες κατά τη διάρκεια των εκλογών του Ιουνίου 2012, τα ποσοστά της "Χρυσής Αυγής" ήταν κατά πολύ ανώτερα του εθνικού μέσου όρου, κυμαινόμενα μεταξύ 17,2% και 23,04%. Σύμφωνα με εκτιμήσεις πάνω από 50% των οργάνων της αστυνομίας σε αυτά τα εκλογικά τμήματα ψήφισαν την "Χρυσή Αυγή".⁶³ Εν όψει αυτών των δεδομένων, ο Επίτροπος πιστεύει ότι οι ελληνικές αρχές πρέπει να τεθούν σε ιδιαίτερη επαγρύπνηση. Τα όργανα επιβολής του νόμου που ενεργούν με ρατσιστικά κίνητρα ή εναντίον των δημοκρατικών αρχών θα πρέπει να τιμωρούνται και να απομακρύνονται από τη θέση τους.
123. Τα θύματα με τα οποία συναντήθηκε ο Επίτροπος κατά τη διάρκεια της επίσκεψής του ανέφεραν περιπτώσεις προσβολών και κακομεταχείρισης από αστυνομικούς όταν αναζητούσαν προστασία και προσπαθούσαν να υποβάλουν καταγγελία ρατσιστικών επιθέσεων εναντίον τους. Το δίκτυο καταγραφής ρατσιστικής βίας κατέγραψε 22 περιπτώσεις από τον Ιανουάριο έως τον Σεπτέμβριο 2012 όπου τα θύματα ρατσιστικών επιθέσεων ισχυρίζονται ότι προσπάθησαν να αναφέρουν τα περιστατικά στην αστυνομία, αλλά αντιμετώπισαν απροθυμία και σε κάποιες περιπτώσεις πραγματική άρνηση των αστυνομικών αρχών να ανταποκριθούν.⁶⁴

⁶² Βλ. Παρατηρητήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, "[Hate on the Streets](#), Xenophobic violence in Greece (Μίσος στους Δρόμους, Ξενοφοβική βία στην Ελλάδα)", 2012, σελ. 40-41.

⁶³ Άρθρο στο Βήμα, 19 Ιουνίου 2012.

⁶⁴ Πορίσματα 1.1.2012 – 30.09.2012, διαθέσιμα στη διεύθυνση: <http://www.unhcr.gr/1againstracism/category/racist-violence-recording-network>.

124. Μια εγκύκλιος του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη το Μάιο 2006 (7100/4/3) υποχρεώνει τους αστυνομικούς να ερευνούν τα ρατσιστικά κίνητρα των καταγγελλόμενων ποινικών αδικημάτων, να συλλέγουν σχετικές πληροφορίες και να καταγράφουν/αναφέρουν περιστατικά μέσω ενός συγκεκριμένου εντύπου σε όλες τις περιπτώσεις ενεργειών κατά ατόμων για λόγους εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, χρώματος, θρησκείας, αναπηρίας, γενετήσιου προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου. Ωστόσο, ο Επίτροπος ανησυχεί από την αναφερόμενη έλλειψη κατάλληλης έρευνας πιθανών ρατσιστικών κινήτρων επιθέσεων, που αποδεικνύεται από το γεγονός ότι ρατσιστικά κίνητρα έως σήμερα δεν θεωρήθηκαν ποτέ επιβαρυντικές περιστάσεις ενός ποινικού αδικήματος από τα ελληνικά δικαστήρια (βλ. ενότητα II).
125. Ο Επίτροπος χαιρετίζει τη δημιουργία τον Ιανουάριο 2013, 70 αντιρατσιστικών μονάδων της αστυνομίας σε ολόκληρη τη χώρα.⁶⁵ Οι μονάδες αυτές έχουν επιφορτιστεί με την καταπολέμηση και την πρόληψη της ρατσιστικής βίας, μέσω έρευνας υποθέσεων ρατσιστικής βίας αυτεπαγγέλτως ή μετά την υποβολή μιας καταγγελίας που αφορά αδικήματα που σχετίζονται με διακρίσεις και μίσος κατά ατόμων λόγω «της φυλής, του χρώματος, της θρησκείας, των γενεαλογικών καταβολών και της εθνικής ή εθνοτικής τους καταγωγής». Πρέπει επίσης να ενημερώνουν τις εισαγγελικές αρχές για οποιαδήποτε έρευνα σε εξέλιξη για αδικήματα με ρατσιστικά κίνητρα, να παρέχουν πληροφορίες σε θύματα και να αναπτύσσουν συνεργασία με ΜΚΟ και άλλους, κρατικούς οργανισμούς για τη ρατσιστική βία. Μια γραμμή επικοινωνίας (11414) δημιουργήθηκε επίσης, όπου μπορούν να καταγγέλλονται περιστατικά ρατσιστικής βίας και μπορούν να παρέχονται πληροφορίες σε θύματα από μέλη των αντιρατσιστικών μονάδων. Ο Επίτροπος θα ήθελε να ενημερωθεί από τις αρχές εάν η παραπάνω γραμμή επικοινωνίας είναι δωρεάν και εάν οι αντιρατσιστικές μονάδες της αστυνομίας αποτελούνται από προσωπικό που είναι σε θέση να μιλάει με τους καταγγέλλοντες σε γλώσσα εκτός των Ελληνικών, εάν χρειάζεται.
126. Κάθε αντιρατσιστική μονάδα έχει επιφορτιστεί επίσης με τη συλλογή και καταγραφή όλων των σχετικών δεδομένων και πληροφοριών και τη δημιουργία μιας ετήσιας αναφοράς που θα πρέπει να υποβάλλεται στο αρχηγείο της ελληνικής αστυνομίας. Ο Επίτροπος κατανοεί ότι οι πληροφορίες που συγκεντρώνονται μέσω αυτού του συστήματος θα πρέπει να τροφοδοτούνται στον μηχανισμό συλλογής σχετικών δεδομένων που δημιουργήθηκε από το Υπουργείο Δικαιοσύνης το 2012. Ήδη τον Αύγουστο 2012, όργανα της αστυνομίας ενημερώθηκαν μέσω μιας εγκυκλίου ότι θα πρέπει να αναφέρουν όλα τα καταγεγραμμένα ρατσιστικά περιστατικά στο Υπουργείο Δικαιοσύνης. Ο Επίτροπος βρίσκει χρήσιμα τα μέτρα αυτά για τη συλλογή δεδομένων και ελπίζει ότι θα οδηγήσουν στην καθιέρωση ενός ολοκληρωμένου συστήματος επίσημης και τακτικής συλλογής δεδομένων για ρατσιστικά και άλλα εγκλήματα μίσους.
127. Ο Επίτροπος ενημερώθηκε ότι κατά το χρόνο της επίσκεψής του στην Ελλάδα, οι 200 αστυνομικοί των αντιρατσιστικών ομάδων πήραν μέρος σε ένα διήμερο εκπαιδευτικό πρόγραμμα. Ενώ αυτό είναι μια ευχάριστη εξέλιξη, είναι σαφές ότι επιπλέον, μακροχρόνια, συστηματική εκπαίδευση θα πρέπει να προσφερθεί για να διασφαλιστεί η κατάλληλη προετοιμασία των εν λόγω αστυνομικών ώστε να αντιμετωπίζουν τη ρατσιστική βία.
128. Επισημαίνεται επίσης ότι το προεδρικό διάταγμα για τη σύσταση των αντιρατσιστικών ομάδων δεν καλύπτει αδικήματα που έγιναν με βάση την αντίληψη για τον γενετήσιο προσανατολισμό των θυμάτων, παρόλο που ο αριθμός των ομοφοβικών αδικημάτων αναφέρεται ότι αυξάνει. Ο Επίτροπος θεωρεί απαραίτητο να διευρυνθεί το πεδίο δράσης των νέων μονάδων έτσι ώστε να έχουν τη δυνατότητα να αντιμετωπίσουν όλες τις μορφές εγκλημάτων μίσους.

⁶⁵ Σύμφωνα με το Προεδρικό Διάταγμα 132/2012 του Δεκεμβρίου 2012.

Συμπεράσματα και συστάσεις

129. Ο Επίτροπος εφιστά την προσοχή των αρχών στις [Οδηγίες για την εξάλειψη της ατιμωρησίας για σοβαρές παραβιάσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου](#) (2011) της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης και τονίζει την ανάγκη επεξεργασίας πολιτικών και πρακτικής για την πρόληψη και την καταπολέμηση οποιασδήποτε *θεσμικής νοοτροπίας* εντός των αρχών επιβολής του νόμου που προωθεί την ατιμωρησία. Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό για την ελληνική αστυνομία, μεγάλος αριθμός των μελών της οποίας φαίνεται να πρόσκεινται στο ελληνικό νεοναζιστικό κόμμα. Τα μέτρα στο πλαίσιο αυτό θα πρέπει να περιλαμβάνουν μια πολιτική μηδενικής ανοχής έναντι σοβαρών παραβιάσεων δικαιωμάτων του ανθρώπου, την εισαγωγή πολιτικών κατά της διαφθοράς και την καθιέρωση ή την ενίσχυση κατάλληλης εκπαίδευσης και μηχανισμών ελέγχου.⁶⁶ Ο Επίτροπος τονίζει την ανάγκη για ιδιαίτερη επαγρύπνηση εκ μέρους των ελληνικών αρχών και για την εξαίρεση από τις θέσεις αρχών επιβολής του νόμου οποιουδήποτε μέλους του προσωπικού τους διαπράττει αδικήματα με ρατσιστικά κίνητρα ή υποστηρίζει αντιδημοκρατικές εκδηλώσεις του ελληνικού νεοναζιστικού κόμματος.
130. Ο Επίτροπος συνιστά στις ελληνικές αρχές να καθιερώσουν μια πολιτική και πρακτική σύμφωνη με τα δικαιώματα του ανθρώπου έναντι όλων των μορφών μη σεβασμού της αρχής της μη διάκρισης και κατά της κακομεταχείρισης από τα όργανα επιβολής του νόμου. Σύμφωνα με τη [Σύσταση Γενικής Πολιτικής Ν° 11](#) της ECRI για την καταπολέμηση του ρατσισμού και των φυλετικών διακρίσεων στην αστυνόμευση, οι ελληνικές αρχές προτρέπονται να επιβάλουν στις αρχές επιβολής του νόμου μια νομική υποχρέωση προώθησης της ισότητας και πρόληψης των φυλετικών διακρίσεων στην εκτέλεση των καθηκόντων τους.
131. Ο Επίτροπος καλεί τις αρχές να τροποποιήσουν το άρθρο 137Α του Ποινικού Κώδικα έτσι ώστε να είναι πλήρως ευθυγραμμισμένο με τον ορισμό των βασανιστηρίων που περιέχεται στο άρθρο 1 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών κατά των Βασανιστηρίων της οποίας η Ελλάδα είναι συμβαλλόμενο μέρος. Επιπλέον, η Ελλάδα καλείται να επικυρώσει το Πρόσθετο Πρωτόκολλο της Σύμβασης κατά των Βασανιστηρίων και Άλλης Σκληρής, Απάνθρωπης ή Εξευτελιστικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας (OPCAT) και να ορίσει επίσημα τον Συνήγορο του Πολίτη ως εθνικό μηχανισμό πρόληψης, παρέχοντας ταυτόχρονα στο θεσμό αυτό τους κατάλληλους πόρους που είναι απαραίτητοι για αυτό το σημαντικό, επιπλέον καθήκον.
132. Καταγγελίες για κακοποίηση από όργανα επιβολής του νόμου πρέπει να διερευνώνται αποτελεσματικά. Οι έρευνες πρέπει να αναζητούν πάντα πιθανά ρατσιστικά κίνητρα για τέτοιες ενέργειες. Ο Επίτροπος επιθυμεί να επιστήσει την προσοχή των ελληνικών αρχών στη νομολογία του Δικαστηρίου, που έχει επιβεβαιώσει σε διάφορες υποθέσεις ότι οι κρατικές αρχές έχουν τη θετική υποχρέωση να διεξάγουν έρευνες ουσίας για να αποκαλύψουν πιθανά ρατσιστικά κίνητρα σε περιπτώσεις υπερβολικής χρήσης βίας από τους υπεύθυνους επιβολής του νόμου. Θα πρέπει επίσης να παρέχεται συγκεκριμένη καθοδήγηση και εκπαίδευση για το θέμα αυτό μέσω αρχικής και συνεχούς, συστηματικής εκπαίδευσης όλων των οργάνων επιβολής του νόμου.
133. Ο Επίτροπος παροτρύνει τις αρχές να θέσουν τέρμα στην πρακτική του «εθνοτικού προφίλ» από την αστυνομία, που αναφέρεται ότι χρησιμοποιείται ευρέως σε Ρομά και ως μέρος της επιχείρησης της αστυνομίας «Ξένιος Ζευς» κατά την οποία εξακριβώνεται το νομικό καθεστώς των μεταναστών. Η πρακτική του «εθνοτικού προφίλ» προκαλεί διακρίσεις και υπονομεύει σοβαρά την εμπιστοσύνη στην αστυνομία ανάμεσα στις στοχευόμενες κοινωνικές ομάδες. Εστιάζοντας στη [Σύσταση Γενικής Πολιτικής Ν° 11](#) της ECRI για την καταπολέμηση του ρατσισμού και των φυλετικών διακρίσεων στην αστυνόμευση, οι αρχές καλούνται να εισάγουν στους κανόνες επιβολής του νόμου ένα «κριτήριο λογικής υποψίας», σύμφωνα με

⁶⁶ Ενότητα III, παράγραφος 3.

το οποίο οι εξουσίες που σχετίζονται με δραστηριότητες ελέγχου, εποπτείας ή έρευνας μπορούν να ασκούνται με βάση υποψίες που εδράζονται σε αντικειμενικά κριτήρια.

134. Ο Επίτροπος θεωρεί κρίσιμο να δώσουν οι αρχές προτεραιότητα στην ίδρυση ενός πλήρως ανεξάρτητου και εύρυθμου μηχανισμού καταγγελιών που θα καλύπτει όλα τα όργανα επιβολής του νόμου. Ένα τέτοιο σώμα θα πρέπει να δημιουργηθεί λαμβάνοντας υπόψη τις πέντε αρχές αποτελεσματικής εξακρίβωσης καταγγελιών: (α) *ανεξαρτησία*: δεν θα πρέπει να υπάρχουν θεσμικές ή ιεραρχικές σχέσεις ανάμεσα στους ανακριτές και το όργανο εναντίον του οποίου γίνεται η καταγγελία και θα πρέπει να υπάρχει πρακτική ανεξαρτησία, (β) *επάρκεια*: η έρευνα θα πρέπει να είναι σε θέση να συγκεντρώσει στοιχεία για να καθορίσει εάν η καταγγελλόμενη συμπεριφορά του σώματος επιβολής του νόμου ήταν παράνομη και για να εντοπίσει και να τιμωρήσει τους υπεύθυνους, (γ) *ταχύτητα*: η έρευνα θα πρέπει να διεξάγεται εγκαίρως και με γρήγορο ρυθμό για να διατηρείται η εμπιστοσύνη στο κράτος δικαίου, (δ) *δημόσιος έλεγχος*: οι διαδικασίες και η λήψη αποφάσεων θα πρέπει να είναι ανοιχτές και διαφανείς για να διασφαλίζεται η απόδοση ευθυνών και (ε) *συμμετοχή του θύματος*: ο καταγγέλλων θα πρέπει να συμμετέχει στις διαδικασίες καταγγελίας για να διασφαλίζει τα νόμιμα συμφέροντά του. Επιπλέον, ο Επίτροπος επαναλαμβάνει ότι το Συμβούλιο της Ευρώπης μπορεί να παράξει χρήσιμα παραδείγματα από άλλα κράτη μέλη και οδηγίες για τη δημιουργία ενός τέτοιου σώματος, είτε πρόκειται για ένα πλήρως ανεξάρτητο δημόσιο σώμα ή για μια εξειδικευμένη ομάδα εισαγγελέων που θα έχει επιφορτιστεί με τις έρευνες για τις ενέργειες οργάνων επιβολής του νόμου ή μια συγκεκριμένη κοινοβουλευτική επιτροπή.
135. Ο Επίτροπος τονίζει την ανάγκη οι αρχές να εξακολουθήσουν τις προσπάθειες βελτίωσης ιδιαίτερα της αντίδρασης της αστυνομίας σε ρατσιστικά και άλλα εγκλήματα μίσους. Οι νέες αντιρατσιστικές μονάδες της αστυνομίας θα πρέπει να επανδρώνονται με προσωπικό που είναι σε θέση να επικοινωνήσει με τους μετανάστες σε άλλες γλώσσες, σε περιπτώσεις όπου οι τελευταίοι δεν μιλάνε Ελληνικά. Το προσωπικό αυτών των μονάδων θα πρέπει επίσης να λαμβάνει συστηματική, επαρκή εκπαίδευση για τα δικαιώματα του ανθρώπου και τη νομοθεσία και πρακτική κατά των διακρίσεων. Η εκπαίδευση αυτή θα ήταν χρήσιμο να περιλαμβάνει τη συμβολή ανεξάρτητων θεσμών δικαιωμάτων του ανθρώπου, όπως η Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, καθώς και καθιερωμένων μη κυβερνητικών οργανώσεων ενεργών στον τομέα της μετανάστευσης ή με άλλη ανάλογη πείρα.
136. Ο Επίτροπος καλεί τις αρχές να διασφαλίσουν ότι το πεδίο δράσης των νέων αντιρατσιστικών μονάδων της αστυνομίας είναι στην πράξη επαρκώς ευρύ, ώστε να περιλαμβάνει όλες τις μορφές εγκλημάτων μίσους, συμπεριλαμβανομένων των ομοφοβικών εγκλημάτων και ότι η γραμμή επικοινωνίας που έχει δημιουργηθεί για την καταγγελία ρατσιστικών εγκλημάτων είναι δωρεάν και προσβάσιμη όχι μόνο στα Ελληνικά αλλά και σε άλλες γλώσσες που μιλούν οι μετανάστες στη χώρα.
137. Και ένα τελευταίο αλλά εξίσου σημαντικό, η ελληνική αστυνομία προτρέπει να καθιερώσει ένα συστηματικό, ανοιχτό διάλογο και συνεργασία με τα μέλη των ομάδων μεταναστών και άλλων ευάλωτων κοινωνικών ομάδων σε ολόκληρη τη χώρα, δίνοντας προτεραιότητα στις μεγάλες αστικές περιοχές, όπως η Αθήνα, όπου έχει καταγραφεί ως τώρα ο μεγαλύτερος όγκος των υποθέσεων μισαλλοδοξίας και εγκλημάτων μίσους.

IV. Νόμος και πράξη στους τομείς του ασύλου και της μετανάστευσης: μερικές σημαντικές αδυναμίες που πρέπει να αντιμετωπιστούν

138. Σοβαρές, μακροχρόνιες αδυναμίες στον ελληνικό νόμο και πράξη στους τομείς του ασύλου και της μετανάστευσης συχνά οδηγούν τους μετανάστες σε ένδεια και τους κάνουν πιο ευάλωτους σε ρατσιστικά και άλλα εγκλήματα μίσους. Ο Επίτροπος χαιρετίζει τις προσπάθειες που έχουν γίνει από τις ελληνικές αρχές από το 2011 με στόχο την ανασύσταση του εθνικού συστήματος ασύλου το οποίο είχε καταρρεύσει εντελώς. Μια νέα

Υπηρεσία Ασύλου και η Αρχή Προσφυγών καθώς και μια Υπηρεσία Αρχικής Υποδοχής, που πρόκειται να επανδρωθούν από δημοσίους υπαλλήλους, δημιουργήθηκαν με το Νόμο 3907/2011. Αυτό είναι ένα βήμα προόδου και ο Επίτροπος περιμένει αυτές οι νέες υπηρεσίες να λειτουργήσουν φέτος. Το έργο των μεταβατικών επιτροπών προσφυγών ασύλου, που ιδρύθηκαν με το Προεδρικό Διάταγμα 114/2010, οδήγησε επίσης σε αύξηση των ποσοστών παροχής διεθνούς προστασίας, που το 2011 ήταν ανάμεσα σε 1,65 και 2,05% σε πρώτο βαθμό και 28,2 και 40,62% σε δεύτερο βαθμό.⁶⁷

139. Εντούτοις, οι υποδομές υποδοχής αιτούντων άσυλο παραμένουν ακόμη κατά πολύ ανεπαρκείς. Στο τέλος του 2012 η Ελλάδα είχε περίπου 1.000 θέσεις στέγασης αιτούντων άσυλο ενώ το 2011 και το 2010 μόνο οι αιτούντες άσυλο στη χώρα αριθμούσαν 9.310 και 10.275 αντίστοιχα.⁶⁸ Η κατάσταση αυτή αφήνει άστεγο και σε ένδεια ένα μεγάλο αριθμό αιτούντων άσυλο και τους καθιστά ιδιαίτερα ευάλωτους σε εκδηλώσεις μισαλλοδοξίας και ρατσιστικής βίας.
140. Επιπλέον, περίπου 90% των αιτήσεων ασύλου εξακολουθούν να παραλαμβάνονται από την αστυνομική διεύθυνση αλλοδαπών (οδός Πέτρου Ράλλη) στην Αθήνα. Υπάρχει τρομερή έλλειψη προσωπικού και τεχνικού εξοπλισμού για την καταγραφή των αιτήσεων ασύλου. Κατά συνέπεια, η παραπάνω αστυνομική διεύθυνση συνεχίζει την πρακτική της παραλαβής περίπου 50 αιτήσεων ασύλου μία ημέρα την εβδομάδα, μια κατάσταση που έχει ως αποτέλεσμα τη διαιώνιση των μεγάλων ουρών των αιτούντων άσυλο. Τα άτομα αυτά πρέπει να μείνουν έξω όλη τη νύχτα και έχει αναφερθεί ότι εκτίθενται σε κακοποίηση και αυθαιρεσία από την αστυνομία.⁶⁹ Ο Επίτροπος προτρέπει τις αρχές να λάβουν όλα τα κατάλληλα μέτρα για να θέσουν τέρμα σε αυτή την πρακτική που είναι εξευτελιστική για τους αιτούντες άσυλο.
141. Ο Επίτροπος παραμένει ιδιαίτερα ανήσυχος από τη συστηματική κράτηση των παράτυπων μεταναστών περιλαμβανομένων και των αιτούντων άσυλο, που μερικές φορές φτάνει και τους 18 μήνες. Ωστόσο, πολλοί από αυτούς τους κρατούμενους δεν μπορούν να απελαθούν στις χώρες καταγωγής τους, για διάφορους λόγους, όπως ένοπλες συγκρούσεις στη χώρα καταγωγής ή έλλειψη κατάλληλων στοιχείων εξακρίβωσης ταυτότητας. Για παράδειγμα, ο Επίτροπος συναντήθηκε με μετανάστες υπό κράτηση στο αστυνομικό τμήμα του Αγίου Παντελεήμονα, στην Αθήνα και έμαθε ότι ένας από αυτούς ήταν πολίτης της Συρίας που δεν μπορούσε να επιστρέψει στη Συρία λόγω της συνεχιζόμενης ένοπλης σύγκρουσης.
142. Η κράτηση των μεταναστών, εάν η επιστροφή δεν είναι εφικτή, δεν εξυπηρετεί κανέναν πρακτικό σκοπό και οδηγεί σε σοβαρή οικονομική επιβάρυνση του ελληνικού κράτους και στον ψυχολογικό τραυματισμό των μεταναστών που στερούνται της ελευθερίας τους για μεγάλες χρονικές περιόδους. Εάν τελικά αφεθούν ελεύθεροι, οι μετανάστες αυτοί σίγουρα αποτελούν μία από τις πιο ευάλωτες ομάδες πιθανών θυμάτων εκμετάλλευσης και ρατσιστικής βίας. Διάφορες εκθέσεις κυρίως από την CPT⁷⁰ και την Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης,⁷¹ έχουν επισημάνει τις συχνά απάνθρωπες και εξευτελιστικές συνθήκες διαβίωσης που αντιμετωπίζουν οι κρατούμενοι μετανάστες. Ο Επίτροπος μπόρεσε να δει από την επίσκεψή του στο αστυνομικό τμήμα του Αγίου

⁶⁷ Οι πληροφορίες δόθηκαν από το Γραφείο της Υπατης Αρμοστείας των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες στην Αθήνα στις 12 Δεκεμβρίου 2012.

⁶⁸ Βλ. δεδομένα στο δελτίο τύπου της Eurostat 46/2012, 23 Μαρτίου 2012, και Eurostat "Data in focus" 5/2011, 21 Μαρτίου 2011.

⁶⁹ Βλ. Ομάδα Δικηγόρων για τα Δικαιώματα των Μεταναστών και των Προσφύγων, "[Fact finding report of the campaign for the access to asylum in Greece \(Έκθεση αναφοράς ευρημάτων για την εκστρατεία για πρόσβαση στο άσυλο στην Ελλάδα\)](#)", 6 Ιουλίου 2012.

⁷⁰ CPT, "[Report on the visit to Greece carried out from 17 to 29 January 2011 \(Έκθεση για την επίσκεψη στην Ελλάδα που έγινε από τις 17 έως τις 29 Ιανουαρίου 2011\)](#)", Ιανουάριος 2012.

⁷¹ Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης, [Ψήφισμα 1918 \(2013\)](#) για τη Μετανάστευση και το άσυλο: αυξανόμενες εντάσεις στην ανατολική Μεσόγειο, 24 Ιανουαρίου 2013 και σχετική [Έκθεση](#) της Επιτροπής Μετανάστευσης, Προσφύγων και Εκτοπισμένων Ατόμων, 21 Ιανουαρίου 2013.

Παντελεήμονα, στην Αθήνα, ότι τα αστυνομικά τμήματα συγκεκριμένα είναι ακατάλληλα για μεγάλες περιόδους κράτησης.

143. Ο Επίτροπος επίσης σημειώνει ότι το Δικαστήριο έχει εκδώσει 11 αποφάσεις κατά της Ελλάδας ανάμεσα στο 2009 και το 2012 που αφορούν, μεταξύ άλλων, παραβιάσεις του άρθρου 3 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου λόγω των συνθηκών κράτησης των προσφευγόντων μεταναστών (περιλαμβανομένων και αιτούντων άσυλο) σε αστυνομικά τμήματα ή κέντρα κράτησης μεταναστών. Τον Ιανουάριο 2013, η επιτήρηση της εκτέλεσης από την Ελλάδα των περισσότερων από αυτές τις αποφάσεις εκκρεμούσε ενώπιον της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης.⁷²
144. Ένα συγκεκριμένο θέμα που τέθηκε στην προσοχή του Επιτρόπου, τόσο από κρατούμενους μετανάστες όσο και από αστυνομικούς, είναι η έλλειψη πρόσβασης σε τακτική και επαρκή υγειονομική φροντίδα στις εγκαταστάσεις κράτησης που λειτουργούν από την αστυνομία. Το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης φαίνεται να γνωρίζει καλά το πρόβλημα αυτό. Ωστόσο, φαίνεται ότι η έλλειψη οικονομικών πόρων δυσχεραίνει την εφαρμογή οποιουδήποτε τακτικού προγράμματος υγειονομικής φροντίδας. Ο Επίτροπος έθεσε το θέμα στον Υπουργό κ. Δένδια και του ζήτησε να μεριμνήσει για αυτό το σοβαρό ζήτημα που επηρεάζει την καθημερινή ζωή των κρατούμενων μεταναστών και των οργάνων επιβολής του νόμου.
145. Εν όψει των ανωτέρω, ο Επίτροπος χαιρετίζει την απόφαση των αρχών που δημοσιοποιήθηκε τον περασμένο Ιανουάριο και σύμφωνα με την οποία οι γυναίκες, οι ασυνόδευτοι ανήλικοι και τα άτομα με προβλήματα υγείας δεν θα είναι πια υπό κράτηση, αλλά θα τοποθετούνται σε δύο ανοικτά κέντρα υποδοχής που πρόκειται να κατασκευαστούν στο άμεσο μέλλον. Ωστόσο, τονίζει ότι ο μόνος τρόπος για την επανόρθωση της κατάστασης με βιώσιμο τρόπο είναι να δοθεί τέρμα στην πολιτική της συστηματικής κράτησης όλων των παράτυπων μεταναστών και να προβλεφθούν εναλλακτικές της κράτησης λύσεις στην ελληνική νομοθεσία και πράξη.
146. Επιπλέον, ο Επίτροπος ανησυχεί ιδιαίτερα από την κατάσταση με τους ασυνόδευτους ανήλικους μετανάστες. Συναντήθηκε με μια ομάδα νέων Αφγανών μεταναστών στο Πεδίον του Άρεως στην Αθήνα, όπου κοιμούνται λόγω της έλλειψης οποιασδήποτε εναλλακτικής λύσης για στέγαση. Εκτός από την αναφερόμενη έκθεσή τους στη βία και την κακοποίηση, κυρίως από ακροδεξιούς εξτρεμιστές, η μόνη βοήθεια που λαμβάνουν προέρχεται από ΜΚΟ.
147. Ο Επίτροπος ανησυχεί για τη συνέχιση ύπαρξης των περισσότερων προβλημάτων που είχαν επισημανθεί από τον προηγούμενο Επίτροπο το 2009 και το 2010, σχετικά με τους ασυνόδευτους ανήλικους μετανάστες.⁷³ Δεν υπάρχει κατάλληλη υποδομή για την αναγνώριση των ασυνόδευτων και χωρισμένων από τις οικογένειές τους παιδιών και για την παραπομπή τους σε κατάλληλους μηχανισμούς προστασίας παιδιών περιλαμβανομένης και της απαραίτητης επιτροπείας.⁷⁴ Αυτά τα κενά καθιστούν τα παιδιά μετανάστες εξαιρετικά ευάλωτα στην εμπορία ανθρώπων, τη παράνομη διακίνηση προσώπων και τη ρατσιστική βία.

⁷² S.D., απόφαση της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2009, *Tabesh*, απόφαση της 26^{ης} Νοεμβρίου 2009, A.A., απόφαση της 22^{ης} Ιουλίου 2010, M.S.S., απόφαση της 21^{ης} Ιανουαρίου 2011, R.U., απόφαση της 7^{ης} Ιουνίου 2011, *Efremidzi*, απόφαση της 21^{ης} Ιουνίου 2011, *Lica*, απόφαση της 17^{ης} Ιουλίου 2012, *Mahmundi και Άλλοι*, απόφαση της 31^{ης} Ιουλίου 2012, *Ahmade*, και *Bygylashvili*, αποφάσεις της 25^{ης} Σεπτεμβρίου 2012, *Lin*, απόφαση της 6^{ης} Νοεμβρίου 2012.

⁷³ Βλ. "[Report of the Commissioner for Human Rights, Thomas Hammarberg \(Έκθεση του Επιτρόπου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου Thomas Hammarberg\)](#)", μετά την επίσκεψή του στην Ελλάδα, 8-10 Δεκεμβρίου 2008", 4 Φεβρουαρίου 2009. Βλ. επίσης [Επιστολή προς τον κ. Χάρη Καστανίδη](#), Υπουργό Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων της Ελλάδας, 8 Μαρτίου 2010.

⁷⁴ Βλ., μεταξύ άλλων, τη [δήλωση](#) από τον Ειδικό Εισηγητή των Ηνωμένων Εθνών για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα των Μεταναστών μετά την επίσκεψή του στην Ελλάδα, 3 Δεκεμβρίου 2012.

148. Η έλλειψη ενός αποτελεσματικού συστήματος επιτροπείας επίσης παρακωλύει σοβαρά την πρόσβαση των ασυνόδευτων παιδιών μεταναστών σε διαδικασίες διεθνούς προστασίας. Ο Επίτροπος χαιρετίζει την πρωτοβουλία που ελήφθη από τον εισαγγελέα της περιφέρειας Ροδόπης (Εβρος), ο οποίος έστειλε μια επιστολή προς όλους τους εισαγγελείς της περιοχής το 2012 ζητώντας να διασφαλίσουν ότι όλοι οι ασυνόδευτοι ανήλικοι μεταφέρονται σε ειδικά κέντρα υποδοχής και ότι δεν υπόκεινται σε ποινικές διώξεις λόγω παράνομης εισόδου.⁷⁵

Συμπεράσματα και συστάσεις

149. Ο Επίτροπος θεωρεί ότι τα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης και οι ευρωπαϊκοί διακυβερνητικοί οργανισμοί, ειδικά η Ευρωπαϊκή Ένωση, πρέπει να εξακολουθήσουν να παρέχουν βοήθεια στην Ελλάδα για να μειωθεί η μεταναστευτική πίεση και να επιτευχθεί η επεξεργασία ενός αποτελεσματικού συστήματος ασύλου και μετανάστευσης. Ωστόσο, το περίπλοκο, διεθνές φαινόμενο της μετανάστευσης θα πρέπει να αντιμετωπιστεί από την Ελλάδα και όλα τα άλλα ενδιαφερόμενα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης με τρόπο που δεν είναι μόνο αποτελεσματικός αλλά και σέβεται αποτελεσματικά τα πρότυπα του Συμβουλίου της Ευρώπης για τα δικαιώματα του ανθρώπου και αποτρέπει τους κινδύνους ένδειας και βίας που αντιμετωπίζουν τώρα οι μετανάστες στην Ελλάδα.
150. Ο Επίτροπος χαιρετίζει τα βήματα που έχουν γίνει από τις ελληνικές αρχές από το 2011 για την καθιέρωση ενός αποτελεσματικού συστήματος ασύλου στην Ελλάδα. Τις προτρέπει να διασφαλίσουν ότι οι νέες υπηρεσίες ασύλου θα αρχίσουν να λειτουργούν χωρίς άλλη καθυστέρηση και να βελτιώσουν σημαντικά την υποδομή υποδοχής των αιτούντων άσυλο. Επίσης, η πρακτική καταχώρισης αιτήσεων ασύλου στην αστυνομική διεύθυνση αλλοδαπών της Αθήνας σε εξευτελιστικές συνθήκες για τους αιτούντες άσυλο πρέπει να σταματήσει. Τουλάχιστον μέχρι τότε, όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ θα πρέπει να χρησιμοποιήσουν τη «διάταξη κυριαρχίας» (άρθρο 3(2)) του «Κανονισμού του Δουβλίνου» και να αποφεύγουν να επιστρέφουν αιτούντες άσυλο στην Ελλάδα.
151. Ο Επίτροπος καλεί τις ελληνικές αρχές να αναθεωρήσουν την τρέχουσα πολιτική τους για τη συστηματική κράτηση μεταναστών και την κατασκευή περισσότερων εγκαταστάσεων κράτησης και να εξετάσουν πιθανά εναλλακτικά μέτρα. Θεωρεί ότι η συστηματική και παρατεταμένη κράτηση σε ακατάλληλες συνθήκες όχι μόνο τραυματίζει ψυχικά τους μετανάστες αλλά είναι και εξαιρετικά πολυδάπανη, ειδικά για μια χώρα που έχει χτυπηθεί σκληρά από την οικονομική κρίση, και συχνά μη αποτελεσματική, δεδομένου ότι πολλοί από αυτούς τελικά αφήνονται ελεύθεροι και χωρίς βοήθεια. Επιστά την προσοχή των ελληνικών αρχών στα Ψηφίσματα [1637 \(2008\)](#) και [1707 \(2010\)](#) της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του Συμβουλίου της Ευρώπης, με τα οποία τα κράτη μέλη καλούνται να απαγορεύσουν σταδιακά τη διοικητική κράτηση των παράτυπων μεταναστών και των αιτούντων άσυλο και να βασιστούν στις υφιστάμενες πρακτικές κάποιων κρατών μελών και να προβλέψουν εναλλακτικές της κράτησης μεταναστών λύσεις στο νόμο και την πράξη.⁷⁶
152. Ο Επίτροπος καλεί τις ελληνικές αρχές να διασφαλίσουν επαρκή πρόσβαση σε υγειονομική περίθαλψη στις εγκαταστάσεις κράτησης των μεταναστών, δεδομένου ότι οι ελλείψεις στον τομέα αυτό απειλούν την καθημερινή ζωή των κρατούμενων μεταναστών και των αστυνομικών που εργάζονται στις εγκαταστάσεις αυτές. Για το σκοπό αυτό, υπενθυμίζει τη σύσταση που έκανε η CPT το 2011⁷⁷ ώστε οι ελληνικές αρχές να καθιερώσουν ένα σύστημα

⁷⁵ [M.S.S. κατά Βελγίου και Ελλάδος: Αξιολόγηση των γενικών μέτρων που παρουσιάστηκαν στα Σχέδια Δράσης του Βελγίου και της Ελλάδας](#), Μνημόνιο του Τμήματος για την Εκτέλεση των Αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, 29 Μαΐου 2012.

⁷⁶ Ψήφισμα 1637 (2008) της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του Συμβουλίου της Ευρώπης για τους ανθρώπους στις βάρκες στην Ευρώπη: μικτή ροή μεταναστών από τη θάλασσα στη νότια Ευρώπη, και το Ψήφισμα 1707 (2010) για την Κράτηση των αιτούντων άσυλο και των παράτυπων μεταναστών στην Ευρώπη.

⁷⁷ CPT, "[Report on the visit to Greece carried out from 17 to 29 January 2011 \(Έκθεση για την επίσκεψη στην Ελλάδα που έγινε από τις 17 έως τις 29 Ιανουαρίου 2011\)](#)", Ιανουάριος 2012.

τακτικών επισκέψεων από γιατρούς στα αστυνομικά τμήματα (και τους συνοριακούς σταθμούς) για να εξετάζουν τους νεοαφιχθέντες και εάν υπάρχουν κρατούμενοι με πιθανά ιατρικά προβλήματα. Η αξιοποίηση από το κράτος της πείρας των ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται στον τομέα αυτόν για πολλά χρόνια στην Ελλάδα μπορεί να είναι πολύτιμη εν προκειμένω.

153. Οι αρχές προτρέπονται να δώσουν προτεραιότητα και να εφαρμόσουν τη δέσμευσή τους που αφορά την παύση της συστηματικής κράτησης γυναικών μεταναστών, ασυνόδευτων ανηλίκων και ατόμων με προβλήματα υγείας. Επιπλέον, θα πρέπει να ληφθούν επειγόντως μέτρα για να διασφαλιστεί η επαρκής εξέταση των αναγκών όλων των ασυνόδευτων ανηλίκων μεταναστών αμέσως μετά την άφιξή τους στην Ελλάδα, η πρόσβασή τους σε ένα αποτελεσματικό σύστημα επιτροπείας και η παραπομπή τους σε ένα μηχανισμό προστασίας παιδιών, σύμφωνα με τις υποχρεώσεις της Ελλάδας με βάση τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού.
154. Ο Επίτροπος επιθυμεί να ολοκληρώσει τονίζοντας ότι θα συνεχίσει να παρακολουθεί εκ του σύνεγγυς τις εξελίξεις που αφορούν τα εγκλήματα μίσους και την προστασία των μεταναστών στην Ελλάδα. Προτίθεται να λάβει όλα τα απαραίτητα μέτρα, σύμφωνα με την εντολή του ως ανεξάρτητου και αμερόληπτου θεσμού του Συμβουλίου της Ευρώπης, για να προωθήσει την αποτελεσματική εφαρμογή των προτύπων του Συμβουλίου της Ευρώπης που αφορούν την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Ο Επίτροπος είναι έτοιμος να συνεχίσει έναν ειλικρινή, εποικοδομητικό διάλογο και να βοηθήσει τις ελληνικές αρχές στις προσπάθειές τους να αποκαταστήσουν τις αδυναμίες που παρουσιάστηκαν στην παρούσα έκθεση.